RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908. Andra Kammaren. N:o 62.

Lördagen den 16 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos, men bordlades åter lagutskottets utlåtanden och memorial n:is 64, 65, 66 och 67, första särskilda utskottets utlåtande n:o 3 samt Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 37.

§ 2.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

Till afgörande förelåg konstitutionsutskottets memorial n:o 16, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokollen.

Efter föredragning af utskottets anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa *§ 106* regeringsformen, lades berörda anmälan till handlingarna.

Utskottets anmälanden jämlikt § 107 regeringsformen.

Punkten 1:o).

Utskottet hade under denna punkt funnit den regeringsåtgärd, som omförmäldes i protokollet öfver landtförsvarsärenden den 22 mars 1907, n:o 17, vara af beskaffenhet att böra för Riksdagen anmälas.

Vid denna punkt hade reservationer anförts af:

herrar *K. H. Blomberg, E. H. Behm, T. A. Säve, G. F. Östberg, J. F. Nyström* och *O. M. Strömberg,* hvilka ansett den här ofvan omförmälda regeringsåtgärden icke vara af beskaffenhet,

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

herr *O. Berger*, samt

herrar *C. D. T. Uppström*, *S. Clason* och *L. A. Sjöholm*.

Sedan utskottets anmälan blifvit föredragen, anförde:

Herr statsrådet Hederstierna: Då den departementschef, mot hvilken i denna punkt anmälan blifvit gjord af utskottet, icke längre tillhör statsrådet och således icke är i tillfälle att angifva Kungl. Maj:ts skäl för det beslut, som af utskottet här klandrats, skall jag i stället bedja att få angifva dessa skäl. Och jag gör detta desto hellre, som jag får bekänna, att jag, utöfver mitt grundlagsenliga ansvar, har en viss moralisk del i, att beslutet blef sådant det blef. Jag hade nämligen redan, innan denna sak anmäldes i statsrådsberedningen, mycket väl reda på den, och jag hade redan förut bildat mig en bestämd åsikt i frågan. Saken är nämligen den, att jag såsom ledamot af högsta domstolen dömt i den rättegång, som föregått ifrågavarande ärende, och naturligtvis hade jag då bildat mig en bestämd åsikt i frågan. På samma gång som detta gör, att jag är särskildt skyldig att framlägga skälen, så försvårar det å andra sidan något saken för mig. Jag tror nämligen, att vi alla äro ense därom, att det icke kan vara lämpligt att här i kammaren diskutera riktigheten eller oriktigheten af de skäl, som af en domare omfattats i en af honom afdömd rättegång. Redan från början vill jag åtminstone för min del säga från, att jag icke kan deltaga i någon sådan diskussion. Detta förhållande gör också, att jag kommer att fatta mig helt kort angående själfva sakförhållandet, som för öfrigt framgår af konstitutionsutskottets betänkande.

Saken rör en ryttmästare vid Norrlands dragoner, som var befälhafvare vid en samöfning mellan dragoner och en kontingent infanterister från Västerbottens regemente. Det skulle företagas en samöfning i skidåkning. Det var femtio dragoner, som redo på sina hästar, och vidare ett hundra infanterister från Västerbottens regemente, som stodo på sina skidor och skulle dragas af dragonernas hästar. Meningen var, att öfningen skulle ske på isen på Ume älf. Men det befanns, att så mycket snö lagt sig på isen, att hästarna hade svårighet att komma fram på älfven. Man skulle då begifva sig ut på landsvägen och för att komma dit tågade man genom ett par gator i staden med en häst för sig i ett led. Då man kommit längre fram på gatan, fann ryttmästaren, att truppen, såsom det heter på militärspråket, långrotade. Det blef för långt afstånd mellan de olika hästarna, och ryttmästaren befarade, att om det skulle fortsätta på det sättet, skulle det sedermera, då de skulle söka att rycka upp, blifva rusning från köen, och han befallde därför têten att göra halt

för att ordna densamma, så att det blef lagom afstånd mellan hvarje häst. Denna anordning af truppen tog sirka en kvarts timme i anspråk, och sedan detta var gjordt, satte sig hela truppen åter i gång. Detta resulterade emellertid i, att ryttmästaren af åklagaren i staden, stadsfiskalen, ställdes till ansvar därför att han vållat trafikhinder. Det hördes vittnen å ömse håll, och slutet blef, att rådstufvurätten dömde ryttmästaren att böta tio kronor för vållande af trafikhinder. Han blef därjämte ålagd att betala ersättning till de af åklagaren i målet åberopade vittnena. Häröfver klagade ryttmästaren i Svea hofrätt och yrkade dels befrielse från ansvar och ersättningsskyldighet, dels ock att erhålla ersättning för de rättegångskostnader han själf fått vidkännas genom att betala sin advokat i rådstufvurätten. I hofrätten fann man vid pröfning af målet, att det var fråga om något, som ryttmästaren gjort vid tjänsteutöfning och att jämlikt krigslagarna en civil domstol icke kunde döma i målet, utan att det skulle gå till krigsdomstol. Följden blef, att hofrätten undanröjde rådstufvurättens utlåtande i ansvarsfrågan och tillika förklarade, att statsverket skulle själft vidkännas kostnaden för de af åklagaren åberopade vittnena. Häröfver klagade icke åklagaren men väl ryttmästaren hos högsta domstolen. Det var, när detta mål där behandlades, som jag deltog i behandlingen af detsamma. Det låg då så, att det endast blef fråga om ryttmästarens yrkande att få ersättning för sina expenser vid domstolarna. När jag pröfvade detta mål, fann jag, att hofrätten hade haft rätt i sin ståndpunkt, att ansvarsfrågan skulle afgöras af krigsdomstol. Det är en allmän regel, att då enskild part stämmer en annan och stämmer honom till orätt domstol, så får den, som stämmer orätt, betala den andra hans expenser. Så sträng är man dock icke mot allmän åklagare, och att han af missförstånd i förevarande fall icke stämde till krigsdomstol, anser jag icke kunna tillräknas honom såsom något större fel. Men hvad jag emellertid tillräknade honom och hvad jag bestämdt ansåg i målet var, att hela åtalet från början till slut varit obefogadt. Med denna min åsikt ansåg jag, att ifrågavarande ryttmästare varit berättigad att få sina rättegångskostnader ersatta. Enda anledningen till, att jag icke i detta mål tillerkände ryttmästaren rättegångskostnaderna, var, att dessa då måst utbetalas af åklagaren. Åklagarne i vårt land äro emellertid så illa aflönade, att vi icke kunna ställa några höga fordringar på deras sätt att sköta sitt ämbete. I vårt land ålägges i allmänhet en åklagare att betala sin motparts expenser endast i det fall, att det tjänstenit, han lagt i dagen genom åtalet, varit i särskildt hög grad ovist. Så ovist ansåg jag dock icke, att hans förfarande i detta fall varit. Oaktadt jag sålunda ansåg, att ryttmästaren var berättigad till ersättning för rättegångskostnaderna,

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

kunde jag icke tillerkänna honom sådana, då jag icke kunde ålägga åklagaren att betala desamma.

Därmed trodde jag, att jag icke skulle få vidare med målet att göra. Men cirka ett år efteråt kom saken upp i statsrådsberedningen. Ryttmästaren inkom till Kungl. Maj:t med en framställning, däri han yttrade: här har jag under utöfning af min tjänst nödgats betala ett par hundra kronor till mitt rättegångsbiträde och för de andra kostnader jag haft i målet. Det har jag icke alls förskyllt. Jag har således under utöfningen af min tjänst blifvit åsamkad kostnader, som jag icke bör vidkännas. Han yrkade därför, att statsverket skulle betala dessa hans kostnader.

Arméförvaltningen hade hörts, och arméförvaltningen sade, att någon rättsgrund för staten att ersätta ryttmästaren icke funnes. Arméförvaltningen ansåg ej heller, att några billighetsskäl talade därför. Jag gaf naturligtvis och gifver arméförvaltningen fortfarande alldeles rätt uti, att någon *rättsgrund* för ryttmästaren att påfordra, att statsverket skulle vidkännas denna kostnad, icke fanns. Men däremot ansåg jag, med den åsikt jag hade i rättegången, alla möjliga *billighetsskäl* tala för, att ryttmästaren finge sina kostnader ersatta af statsverket.

Det framgår af konstitutionsutskottets hela motivering för sin framställning här, som om utskottet ansåg, att Kungl. Maj:t i detta fall hade haft den åsikten, att det var därför, att det var en statens åklagare, som fört talan mot ryttmästaren, som statsverket skulle vara skyldig att betala; och så säger konstitutionsutskottet: det är ju icke rätt att förfara på det sättet, ty Kungl. Maj:t och Riksdagen hafva stiftat en lag, som uttryckligen talar om de få fall, då en af myndigheterna på ett eller annat sätt malträterad man kan få ersättning för sina kostnader — det är lagen af år 1886 angående ersättning åt oskyldigt häktade och dömda. Utskottet anser, att det icke går för sig, att Kungl. Maj:t utsträcker detta till vidare fall. Det har utskottet fullkomligt rätt i. Hade *detta* varit anledningen till Kungl. Maj:ts beslut, att det berodde på, att det var en statens åklagare, som förfarit på det sättet, hade Kungl. Maj:t naturligtvis icke haft rättighet och således icke kunnat tillerkänna ryttmästaren ersättning. Men grunden till Kungl. Maj:ts beslut var den, att ryttmästaren hade under utöfningen af sin tjänst blifvit åsamkad utgifter, som han icke alls hade vållat själf. Detta är en billighetsgrund, hvarför Kungl. Maj:t ofta tillerkänner personer ersättning för kostnader och utgifter, som de hafva haft under utöfningen af sin tjänst. Så är, som sagdt, ofta förhållandet, och det händer oupphörligen just på landtförsvarsdepartementets föredragning, att värnpliktige eller stamanställda, som skadats under utöfningen af sin tjänst och få ligga på sjukhus långt efter öfningarnas slut, tillerkännas ersättning. De hafva icke haft någon rätts-

grund att åberopa, men man har, som sagdt, gifvit dem ersättning för mistad arbetsförtjänst under den tid, de legat sjuka, till följd däraf att de blifvit skadade under utöfningen af sin tjänst. Men man är mycket noga i det fallet. Jag kan tala om, att för några veckor sedan var det en officer, en kavallerist tror jag, som begärde att få ersättning därför, att han vid öfningarna i Bohuslän under sommaren råkat ut därför, att hans häst vid landsättningen af trupperna blifvit skadad, så att den måste nedslaktas. Officeren begärde ersättning, men han fick det icke, därför att han uppbar af kronan viss ersättning per år för att han skulle kunna skaffa sig en häst, när hans förra finge lof att kasseras. En sådan kostnad, som drabbar en tjänsteman i utöfningen af sin tjänst och hvilken kostnad kan anses hafva beräknats i de aflöningsförmåner, som blifvit honom tillerkända, får han naturligtvis icke ersatt. Men när det är något alldeles opåräknadt, som drabbar honom, och man anser, att billighetsskäl tala för, att han får kostnaden ersatt, plägar Kungl. Maj:t också bevilja dylik ersättning.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag förstår mycket väl, att konstitutionsutskottet tänkt på den första sidan af saken och trott, att det varit en utsträckning af 1886 års lag. Men såsom jag redan sagt, har så icke varit förhållandet. Jag förstår också, att utskottet säger, att det icke går för sig, att Kungl. Maj:t tillerkänner en person ersättning, sedan domstolen har ogillat hans yrkande om att få dylik ersättning. Men efter den upplysning jag lämnat utskottet och kammaren nu, förstå herrarne, att för mig låg saken helt annorlunda. Såsom domare ansåg jag, att ryttmästaren var befogad att få ersättning, ehuruväl honom icke kunde tillerkännas densamma af åklagaren. Men just en gifven konsekvens af denna åsikt var, att jag ansåg, att statsverket borde tillerkänna honom kostnaderna i förevarande fall. Dessa uppgingo endast till ett par hundra kronor och utbetalades af anslaget till extra utgifter, som just är afsedt för sådana här tillfälliga behof, som uppstått.

Herr von Geijer: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet berörde i sista delen af sitt anförande just den punkt, som varit den ledande för mig och majoriteten i utskottet beträffande ifrågavarande anmälan. Det var just den omständigheten, att herr Henriques från hofrätten till Kungl. Maj:t dragit samma fråga, om rättegångskostnadsersättningen, och att Kungl. Maj:t i högsta domstolen hade sagt, att sådan icke kunde honom tillerkännas.

Vi hörde nu, att det var vissa skäl för domstolen att icke ålägga åklagaren att betala dessa rättegångskostnadsersättningar. Men om jag fattade herr statsrådet rätt, skulle den meningen hafva gjort sig gällande, att därest någon lagbestämmelse hade möjliggjort att i domstolsväg ålägga det allmänna att gälda herr

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Henriques rättegångskostnader, så hade detta med sannolikhet blifvit högsta domstolens beslut.

Emellertid stod det för konstitutionsutskottet klart, att Kungl. Maj:t i högsta domstolen hade uttryckligen förklarat, att herr Henriques icke kunde få rättegångskostnadsersättning, men att sedermera Kungl. Maj:t i statsrådet beviljat honom sådan ersättning — således att Kungl. Maj:t i statsrådet i detta sammanhang skulle så att säga kunna anses hafva blifvit en *fjärde* instans.

För min del vill jag gärna medgifva, att, därest denna anmälan skulle hafva till följd en sådan bestämmelse, att domstolarne verkligen skulle få tillfälle att i fall, sådana som detta, då icke åklagaren kan åläggas att betala rättegångsersättningar, staten själf, såsom herr statsrådet påpekade, skulle träda emellan, vore detta ett godt resultat. Ty jag får säga, på grund af den erfarenhet jag har i domarevärf, att det måste vara ganska tungt vägande skäl för att domstolarna skola ålägga åklagare att betala rättegångskostnadsersättningar. Domstolarna måste ju i allmänhet vara obenägna härför och endast i högst eklatanta fall göra detta.

Emellertid stod det kvar för konstitutionsutskottet, att Kungl. Maj:t i högsta domstolen uttryckligen sagt, att herr Henriques icke finge ersättning, men att sedermera Kungl. Maj:t i statsrådet medgifvit sådant.

Herr talman, jag ber att få yrka, att kammaren lägger anmälan till handlingarna.

Herr Kjellén: Herr talman, mina herrar! Jag utbeder mig tillåtelse att få göra en anmärkning angående utskottets föreliggande betänkande i dess helhet. Liksom Rikdagens ledamöter aldrig varit så flitiga att motionera och Kungl. Maj:t aldrig så flitig att proponera som vid innevarande riksdag, så har också konstitutionsutskottet nu slagit rekord i att anmärka under perioden efter 1866. Förut var det 1904 års konstitutionsutskott, som innehade rekordet med sina fyra anmärkningar enligt § 107 regeringsformen; nu är det långt distanseradt af innevarande års konstitutionsutskott, då det framställt icke mindre än 7 anmärkningar, reservationerna oräknade.

Man skulle ju häraf närmast vilja sluta sig till ett af de två alternativen, antingen att vi haft ett ovanligt duktigt konstitutionsutskott, eller att vi haft en ovanligt usel regering; till äfventyrs kunde vi ju också haft bägge delarne, en ovanligt klen regering, som råkat ut för ett ovanligt skarpt anmärkande utskott. Vid närmare studium af dechargebetänkandet blir man emellertid tveksam, huruvida en sådan slutsats är riktig. Det förefaller, som om anmärkningarnas kvalitet skulle stå i omvändt förhållande till deras mängd, och slutligen blir man nästan be-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

nägen att draga en slutsats, som är alldeles motsatt den första, nämligen att vi haft en ovanligt duglig regering, som haft den oturen att råka ut för ett ovanligt »kitsligt» utskott.

Nu är det ju sant och klart, att det icke är godt att säga hvad som är stora eller små saker inom det offentliga lifvet, då en liten sak kan afspegla en stor princip o. s. v. Men så mycket kunna vi väl från början vara ense om, att stafningen af ett sockennamn i Västergötland eller restitution af 200 kronors utgift — som nu här närmast är fråga om — för en kvarts timmes störande af »världstrafiken» i Umeå, dock ur alla synpunkter måste betraktas såsom småsaker. När utskottet i sådana mål anlitar regeringsformens § 107, måste man fråga sig: är icke detta dock att förslöa eggen af ett stort och allvarligt rättsinstitut? Är det icke, för att ta en ofta använd bild från ett annat område, såsom när man använder fosterlandets namn som skylt för äfven mycket beskedliga sträfvanden, — är det icke ett för stort namn att ta till i otränkt mål? Man skall icke mynta ut sina stora tillgångar i småmynt. Stora apparater böra få hvila, till dess det verkligen gäller. Sålunda synes det, som om också författningens kontrollapparater icke borde slitas ut i onödan; ty då kan hända, att de klicka, när de kanske en gång på allvar behöfvas.

Hvad § 107 i regeringsformen från början afsett, därom äro vi mycket väl underrättade, ty därom föreliger en afhandling af regeringsformens andlige fader, *Hans Järta*, betecknad: »*Om rätta förståndet af §§ 106 och 107 regeringsformen*» och införd i tidskriften Svea 1826. Jag skall tillåta mig att därur citera en passus, som just nu torde befinnas ha aktuellt intresse, om också många vilja underkänna dess kraft såsom rättsinstrument. Där säges just med afseende å en sådan fråga som den här föreliggande:

»Sådana speciella mål, dem de små sinnena vanligen omfatta med den varmaste ifver . . . borde icke komma i betraktande, då fråga vore om ett steg af så allmän och ofta så oberäknelig verkan som det att hos Konungen i folkets namn begära hans rådgifvares entledigande . . . Inom K. U. kunna vid läsningen af statsrådets protokoll många anmärkningar uppkomma. De äro naturligen fästade vid speciella mål, men såsom vi redan visat, kunna sådana mål icke bringas under R. St:s pröfning. De speciella anmärkningarne må icke andragas hos R. St., utan endast tjena att grundlägga utskottets *generella omdöme öfver regeringssystemet i det hela eller öfver en viss gren däraf eller öfver en och annan rådgifvares flerfaldigt ådagalagda sätt att råda och verka* . . . Skulle den ifrågavarande 107 § i R. F. så tillämpas, att speciella regeringsbeslut framdroges till R. St:s granskning, hvar funnes då det hinder för R. St:s *inkräktningar på styrelsens område*, den konungamaktens sjelfständighet, den säkerhet för enskilda med-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

borgare mot skiftande fraktioners förtryck, hvartill 1809 års R. F. syftar?»

Ja, mina herrar, denna framställning lämnar åtminstone icke något öfrigt att önska i fråga om klarhet. Den är en spegel, i hvilken det föreliggande dechargebetänkandet aftecknar sig med sina små anmärkningar på ett mycket egendomligt sätt.

Nu vill man kanske upprepa den anmärkning, som gjordes mot mig, då jag här i kammaren dristade mig att framhålla en liknande spegel gent emot justitieombudsmannainstitutionen i våra dagar. Man ville då jäfva Hans Järtas vittnesbörd från 1820-talet därmed, att han skulle ha förfallit till allt större konservatism med åren. Jag skall då här citera ännu några ord af samme man, upplästa af rådman *Korsberger* i borgarståndet i september 1809. och gällande en med denna förevarande fullständigt analog fråga, nämligen finanskontrollen. Där heter det:

»Inga partiella revisioner, *inga små anmärkningar*, med ett ord inga halfmesyrer verka hvad ett värdigt och *endast på stora hänseenden riktadt* bruk af denna makt förmår. Det är med denna makt, som engelska folkets representanter bevara dess frihet, utan att nedlåta sig till föremålen för en bokhållares uppmärksamhet och utan att genom en *onyttig granskning af regeringens verkställighetsåtgärder försvaga kraften och hindra verksamheten af dessa.*»

Sammanhanget torde nu vara klart. Vare sig det gäller justitieombudsmannens kontroll af den löpande förvaltningen eller statsrevisionens speciella kontroll af finansförvaltningen eller konstitutionsutskottets kontroll af den allmänna regeringen, så ha vi samma vittnesbörd, och detta från olika tider, af dem, som bäst böra känna grundlagarna. Här kan således icke vara tal om någon förändring i åsikter hos någon af dem. I själfva verket stå vi vid den enkla grundtanken och det stora sammanhanget i hela vår ännu till namnet gällande författning, intygad icke blott af Hans Järta, utan af alla samtida, och icke motsagd af en enda bokstaf i lagstiftningen, nämligen att vårt rike skall ha en *kraftig regering*, som går i spetsen med en aktiv roll, medan Riksdagen har den mera passiva rollen att begränsa och kringrama regeringens politik — men detta, noga att märka, endast *i breda linjer* och *i stora drag*, ty eljest försvinner ju kraften ur regeringen, som dock var den första grundtanken.

Under det sekel, som gått, sedan vår grundlag skrefs, ha vi kommit ett mycket långt stycke från detta ideal, och detta genom en författningsutveckling, som till allra största delen gått utanför grundlagens råmärken. Själfva Hans Järtas uppträdande 1826 motiveras däraf, att man redan då hade börjat — det var 1818 års konstitutionsutskott — att göra anmärkningar i smärre frågor. Oppositionen mot det då härskande regeringssystemet hade nämligen funnit, att § 107 kunde vara ett lämpligt redskap för dess

planer. Sålunda växte en skef praxis upp och fäste sig mer och mer. Ännu inom 1844 års konstitutionsutskott uppträdde dock *Petré*, med instämmande af representanterna för tvenne stånd, och yttrade: »Det är icke småsinnets jagande efter anmärkningsanledningar, som bör leda konstitutionsutskottets tillgörande. Det är *styrelsens grunddrag* — dess *system* — dess *anda* — som utskottet bör söka urskilja och framhålla.» Vid riksdagen 1898 ville man förvandla denna felaktiga praxis till lag, men det förslaget antogs icke, och sålunda gäller ännu regeringsformen i denna del såsom den tänktes 1809.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Vi finna således här alldeles samma historia, som jag förut från denna plats påpekat i justitieombudsmannaämbetets utveckling.

Statsrevisionens utveckling är den tredje linjen för samma utveckling. På dessa tre vägar — konstitutionsutskottets parlamentariska kontroll, revisionens och statsutskottets finanskontroll, justitieombudsmannens ämbetskontroll — ha vårt statsskicks grundvalar blifvit helt omlagda, så att regeringen slutligen framstått som föga mer än en expeditionsbyrå åt Riksdagen.

Jag vet nu väl, mina herrar, att dessa meddelanden om 1809 års statsskick för många af eder endast ha kuriositetsintresse. Vi äro alltför upptagna af vördnad för hvarje liten småformel inom ämbetsmannavärldens praktik och kanske äfven i Riksdagens arbetsordning, för att vi skulle ha så mycket pietet kvar för grundlagstiftarnes mening med grundlagen. Under detta långa vandrande från grundlagens stiftande och tills nu ha vi emellertid på sistone, på egendomliga vägar och under egendomliga erfarenheter, börjat åter nalkas den punkt, hvarifrån grundlagen utgick i detta stycke. Äfven nu går nämligen ropet på en *stark regering* genom landet — och detta icke minst ifrån det parti, som utgjort kärnan i de majoriteter, hvilka i detta betänkande velat anlita § 107 regeringsformen. Men då måste den frågan ställas: tro herrarne, att det är möjligt att få en stark regering, om den skall nagelfaras så, som här skett? Kanske man här får undantaga en punkt som hvilande på objektiv bas, nämligen där det är fråga om att belasta statsbudgeten med två fulla ämbetsmannalöner för en enda ämbetsgärning. Men hvad de öfriga fallen beträffar — kan någon påstå, att konstitutionsutskottet där ställt sig på rent objektiv grund? Är det icke så, att det snarare gäller *olika åsikter* om en sak? Jag har i flera punkter samma åsikt som utskottet, men jag antager, att ur statsrådsprotokollen hade kunnat uppletas ett hundratal andra ärenden, där man också kunnat vara af annan åsikt än regeringen. Bör § 107 verkligen anlitas vid sådana meningsskiljaktigheter? Regeringen står ju alltid inför valet att handla. Frågorna äro ju icke alltid så mogna, att en bestämd uppfattning klarnat. Ofta är det så ställdt, att det finnes två ganska likaberättigade,

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

lika starka uppfattningar; men regeringen måste handla och göra ett val, och då frågas: skall man göra det valet ännu värre genom att framhålla den motsatta åsikten med relief i regeringsformens ansvarsparagrafer?

Kanske ha herrarne icke alltid eller så ofta tänkt på, hvilken egendomligt klafbunden ställning en svensk minister har. Öfver sig har han Kungl. Maj:t, som i alla frågor grundlagsenligt måste tala själf, så att ministern lagligen icke, såsom ministrar i andra land, har ett självständigt område inom förvaltningen, där han själf får besluta. Under sig har han ett flertal ämbetsmän, som med grundlags rätt sitta fast på sina platser och alltså kunna i långt drifven utsträckning föra en självständig politik emot sin egen förman. Och så har han bredvid sig Riksdagens konstitutionsutskott, som snokar igenom alla hans papper — ty allt skall på äkta byråkratvis protokollföras. Detta är tre förhållanden, som äro egendomliga för vår svenska förvaltning till skillnad från andra staters. Jag tror, att regeringen måste förr eller senare på ett eller annat sätt moderniseras ur alla de nämnda tre synpunkterna. Men till dess att det skett, borde man, synes det mig, icke i praxis arbeta emot den utveckling till den moderna andan, som redan förefinnes. Åtminstone borde man icke göra det på den sidan, där man ju är särskildt lifligt intresserad af en stark parlamentarisk regering — ty jag bör väl ändå icke förutsätta, att det parlamentariska ideal, som föresväfvar den sidan, vid närmare påseende utgöres af *starka vänsterregeringar* blott, omväxlande med svaga högerregeringar?

Om jag alltså skulle drista mig att här göra en anmärkning mot själfva det anmärkande utskottet, så gör jag detta nu icke ur rättslig synpunkt, då jag alltför väl vet, att utskottet med sin prickningsmetod har en lång praxis bakom sig, och jag lika väl vet, att grundlagens bokstäfver och afdöda grundlagsstiftares mening icke mycket förmå emot en sådan häfd. Men jag skulle ur rent *politisk* synpunkt vilja hemställa, om icke en sådan metod arbetar emot hvad vi nu alla känna oss behöfva, nämligen en stark regering, om icke utskottet således därmed gifver en tribut åt den byråkratiska anda, som vi alla vilja motverka. Skall en regering söka undvika all kritik i fråga om både det ena och det andra, så är det klart, att den blir benägen att handla så litet som möjligt, i alla händelser så svagt eller så »moderat» som möjligt. Jag vill således icke säga, att de enstaka anmärkningarna af utskottet vittna om byråkratism — änskönt just denna första punkt verkligen synes i hög grad taga sikte på den formella rättvisan på den reellas bekostnad — men jag vågar påstå, att hela denna taktik och metod att samla ett större antal anmärkningar i småsaker emot en sittande regering omedvetet eller medvetet drifver in i denna byråkratiska anda, som smyger rundt omkring

oss här i landet, äfven där vi kanske icke ha ögonen öppna för densamma.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Ställa vi nu åter fram grundlagens synpunkt, så är § 107 endast ett speciellt fall af Riksdagens *petitionsrätt*. Det gäller en enhetlig procedur med olika moment. Det första är, att konstitutionsutskottet anmärker. Och hvad anmärker det? Jo, att det föreligger anledning till misstroende mot en regeringsmedlem. Det följande momentet är, att Riksdagen, med godkännande af denna anmärkning, petitionerar, att Kungl. Maj:t måtte befria sig från denne oduglige rådgifvare. Häraf är alldeles klart, att det är *personen* det hela tiden gäller och icke saken. Upprätthålles den synpunkten, så är det ju meningslöst att, såsom i den nu föredragna punkten och äfven i tre af de öfriga skett, rikta anmärkningar emot statsråd, som redan lämnat Konungens rådkammare, hvilka då dessutom icke äro i tillfälle att försvara sig. Jag får väl icke heller tro, att utskottet haft denna ledande synpunkt vid sina anmärkningar, ty i så fall skulle det ju vara utskottets mening, att herr statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet, sedan han klarat alla skäl i sockerfrågan, skulle stupa på Timmele . . . Hvad själfva den saken beträffar, kan jag för öfrigt icke underlåta att säga, att jag gillar utskottets synpunkt, och jag tänker med fasa på den dag, då ortsnamnskommittén skall komma till Gäfle och i enlighet med det allmänna språkbruket föreskrifva Kungl. Maj:t och myndigheterna och äfven stadens egna oskyldiga infödingar och deras representanter att stafva namnet med »J» — eller kanske med »Dj»!

Medan jag har ordet, må det tillåtas mig att rikta ännu några anmärkningar af rättsligt slag, icke så mycket emot konstitutionsutskottet som mot den praxis, hvilken utskottet här följt. Den första är: hvarför riktas anmärkning endast emot *föredragande* statsrådet? Det är dock bekant, att alla statsråd, som icke ha reserverat sig, äro lika ansvariga, och det säges ju också uttryckligen här i handlingarna, att statsrådets öfriga ledamöter instämt med den föredragande. Den andra är gammal och gäller rätten till reservation. Jag vill äfven för min del anmärka, att reservationer, som yppa innehållet i statsrådsprotokoll, strängt taget icke äro i enlighet med vår grundlag. De stupa nämligen på tryckfrihetsförordningens § 2 mom. 4, som förklarar, att statsrådens protokoll äro hemliga, såvida ej vissa gifna förutsättningar föreligga. Dessa förutsättningar äro, *antingen* att protokollen äro 50 år gamla *eller* att Kungl. Maj:t ger sitt samtycke till deras offentliggörande *eller* att konstitutionsutskottet åtalar enligt § 106 *eller* slutligen att konstitutionsutskottet anmärker enligt § 107 regeringsformen. Men denna förutsättning, att *konstitutionsutskottet* anmärker enligt § 107, föreligger ju icke, om någon *enskild ledamot af utskottet* i reservation anser, att sådan anmärk-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

ning bort ske. Jag vet dock, att alltsedan 1844 en sådan praxis som den nu ifrågavarande inrotat sig.

Slutligen kan jag icke undgå att anmärka ännu en sak, och det gäller den sista af reservationerna. Denna afser ett ärende, som är dagtecknadt den 21 februari 1908, således senare, än riksdagen började. Enligt grundlagens förutsättningar, klarast, om också — jag medgifver det — icke fullt bindande uttryckta i § 11 uti ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter, bör granskningen omfatta tiden intill pågående riksdags början. Från 1830 års riksdag föreligger ett direkt prejudikat i den riktningen, då nämligen utskottet afvisar en från ridderskapet och adeln remitterad anmärkning därmed, att den låge »utom gränsen af nuvarande konstitutionsutskotts granskningsområde» såsom rörande ett »under loppet af påstående riksdag» fattadt beslut. År 1834 gjordes det första afsteget från denna princip, men det motiverades mycket omsorgsfullt och ådrog ändock utskottet bakläxa från tvenne riksstånd. Ännu år 1854 beslöt konstitutionsutskottet — som dock vid den Riksdagen icke var mera buskablygt än att det anlade riksrättsåtal — att tillbakavisa en anmärkningsanledning, emedan det icke utan »synnerlig anledning» ville gripa in i beslut, fattade under pågående riksdag. Och så sent som år 1900 har man ansett sig böra särskildt motivera ett afsteg från den nämnda principen med att det gällde ett särskildt uppseendeväckande fall. Här har nu — jag vet verkligen icke, om det är första gången — på reservationsvägen förelagts ett statsrådsprotokoll, som rör ett af Kungl. Maj:t under innevarande riksdag fattadt beslut, och detta i en småsak, ty jag tror man måste säga, att den lotterifråga, som det gäller, icke är ett så synnerligen viktigt ärende. Lägger man den stränga statsrättsliga synpunkten på den saken, så kulminerar här den felaktiga praxis: för det första är det ett obetydligt ärende, för det andra har anmärkningen framkommit reservationsvägen, och för det tredje har beslutet i frågan fattats vid en tidpunkt senare än riksdagens början.

Dessa senaste anmärkningar, mina herrar, ha kanske varit mera statsrättslärarens än politikerns. Däremot lär det icke kunna förnekas, att den af mig först gjorda anmärkningen har verklig politisk betydelse, ty det ligger politisk vikt på att regeringen i landet måtte för framtiden kunna stärkas. Och hvad den senaste saken, som framkommit reservationsvägen, angår, så vill jag understryka, att min tolkning ingalunda är ägnad att minska Riksdagens kontroll. Det gäller ju här endast, hvilket utskott som skall göra anmärkningen, 1908 eller 1909 års konstitutionsutskott. Den fråga, som var före i statsrådet i februari 1908, kommer naturligtvis under 1909 års konstitutionsutskotts granskning och bör också höra dit. Jag har därför ansett mig kunna framhålla äfven den synpunkten — och detta så mycket mera

som jag lifligt hoppas, att den högt ärade reservant, som framställt anmärkningen, äfven år 1909 skall vara i tillfälle att öfva sin omsiktsfulla och skarpsynta kritik på nu sittande regering.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr Centerwall: Herr talman, mina herrar! Då jag icke varit med om slutbehandlingen här af denna fråga, skulle jag mycket väl ha kunnat tiga, men det var ett ord från min ärade vän på göteborgsbänken, som uppkallade mig, och det var när han lät förstå, att konstitutionsutskottet skulle ha varit »kitsligt». Detta går på utskottets och hvarje enskild utskottsmedlems heder. Eftersom jag varit med inom utskottet nästan hela tiden, när dessa ärenden där behandlades, kan jag bestämdt säga, att konstitutionsutskottet försökt att så objektivt, som det står i människomakt, utöfva det domarekall, som grundlagen icke allenast tillförsäkrar utskottet, utan ock med kraftiga ord ålägger detsamma. Herr Kjellén tyckes icke förstå, att när det är fråga om principer, gör det detsamma, om det belopp, som det gäller, är 200 kronor eller 2 miljoner. Jag tror, att principen i nu förevarande fall väl skulle kunna försvaras — den saken vill jag nu icke lägga mig i — men jag kan icke låta det stå oemotsagdt, att konstitutionsutskottet skulle på något sätt ha velat vara kitsligt.

När jag hör herr Kjelléns silfverklara stämma och åtminstone för ögonblicket öfvertygande, men alltid något för långa anföranden, drömmer jag mig tillbaka tusentals år, till torget i Athén, där Protagoras, Gorgias och Prodikos samt de andra stora sofisterna stodo och uppbyggde den athenska publiken med sina utomordentliga anföranden, hvilka dock på den tiden icke sedermera sattes in i någon tidning eller tidskrift — ty sådana funnos icke då. Dessa sofister voro ofta hedersmän; de ville ofta det allra bästa, men de hade blifvit så förtjusta i sina egna stämmor, att de icke kunde låta bli att vid alla möjliga och omöjliga tillfällen yttra sig äfven om sådana saker, som de kanske hade gjort bäst i att tiga om.

Och hvem vet, om icke herr Kjellén en dag skall intaga en bemärkt plats i konstitutionsutskottet, men ve då herr Kjellén!

För resten förvånar det mig, att den ärade talaren kan förfalla till den numera så vanliga sporten att skapa nya gudar. »I skolen inga andra gudar hafva för mig» är ett gammalt ord. Nu skapas det fullt med gudar: tidsandan och självhäfdelsen och herr den och den; och herr Kjellén har också skapat en ny gud, som kallas för Hans Järta. Jag för min del känner ingen sådan gud, och om hans ord skulle ha en sådan auktoritet, som herr Kjellén tycks antaga, vill jag dock säga, att säkert många andra af 1809 års män icke tillmätte dem sådan. Huru var det med Mannerheim, med Silfverstolpe och flera andra? Huru var det med konstitutionsutskottets åtal 1823 och för öfrigt flera gånger på 1820-talet? Hade icke månntro de herrar, som då sutto i

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

konstitutionsutskottet, varit med 1809? Och skulle icke de vara genomträngda af de principer, som herr Kjellén anser beteckna lagstiftningen af år 1809? Såvidt jag uppfattade herr Kjelléns anförande rätt — beträffande ett så långt anförande, kan man ju göra sig skyldig till missförstånd och missuppfattningar — ville herr Kjellén säga det, att i och med att utskottet gör anmälan enligt § 107, har man därmed också velat, att vederbörande statsråd skall anmälas hos Kungl. Maj:t för afsättning. Nej, så är det icke. Saken är den, att anmärkning skall af konstitutionsutskottet göras hos Riksdagen, och sedan gör Riksdagen med denna anmärkning hvad den vill. Därvidlag har under långa och många år utbildat sig den praxis — åtminstone har något annat, gud ske lof, icke förekommit på mycket länge — att Riksdagen säger, att denna anmälan lägges till handlingarna. Det har sedan i Andra Kammaren ytterligare utbildats en praxis, om hvars lämplighet man kan tvista, nämligen att den af utskottet gjorda anmälan lägges med gillande eller ogillande till handlingarna. Förhållandet är det, att det fattas något i vår grundlag; det har blifvit sagdt många gånger reservationsvis från utskottet. Det fattas här en tredje paragraf, hvarigenom det blir möjligt för konstitutionsutskottet att fullgöra sin plikt i den milda formen, att utskottet endast till Riksdagens kännedom bringar den och den regeringsåtgärden, på det att Riksdagen må kunna göra ett principuttalande.

Jag betonar ännu en gång, att det för utskottet är fråga om att få till stånd ett principuttalande och icke att få till stånd anmärkningar, huru obetydliga de än må vara. Detta sista är ett populärt sätt att se saken, och jag har i dagarna i ett par konservativa tidningar sett artiklar därom. Jag vet icke, om herr Kjellén ledts af samma motiv som dessa tidningar, men jag vill säga, att artikelförfattarnas sätt att se saken är ett simpelt sätt.

Herr Kjellén säger vidare: huru skall det kunna finnas en stark regering, om man gör obetydliga anmärkningar? Ja, regeringen skall väl bli starkare, ju obetydligare anmärkningarna äro, tycker jag. Om anmärkningarna äro fullkomligt obetydliga, visar ju detta, att regeringen har gjort sitt bästa, och det är jag för min del också fullkomligt öfvertygad om, att regeringen gjort.

En myt har stått i vissa blad, att liberala samlingspartiet ville drifva agitation mot den nuvarande regeringen. Härom har inom konstitutionsutskottet icke ett ögonblick varit fråga. Att det *icke* är så, kunna herrarna för öfrigt se af reservationerna, som visa, att en stor del af Första Kammarens ledamöter varit med om alla anmärkningarna med undantag af en, där samtliga Förstakammarledamöterna reserverat sig. Sålunda faller detta tal till föga. I vårt land äro partimotsatserna icke så

skarpt utpräglade, att man kan antaga ett sådant motiv för konstitutionsutskottets tillvägagående.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr Kjellén gjorde anmärkning mot de reservationer, som enligt nu mera än sextioårig praxis bifogats konstitutionsutskottets utlåtande. Han sade bland annat — om jag fattade honom rätt — att reservationerna strede mot tryckfrihetsförordningen, ty enligt tryckfrihetsförordningen skulle statsrådsprotokollen blifva femtio år gamla, innan man ur dem finge inhämta några upplysningar. Där hafva vi idealet för herr Kjelléns konstitutionsutskott. 50 år efteråt skall det anmärkas. Då kommer det i tid och till sin rätta nytta.

Jag skulle kunna fortsätta denna axplockning ur herr Kjelléns anförande, men då jag icke kan likna honom i snille och vältalighet, vill jag icke heller likna honom i anförandets längd, och därför slutar jag.

Jag yrkar, att anmärkningen lägges till handlingarna.

Öfverläggningen var härmed slutad. Utskottets anmälan lades till handlingarna.

Punkten 2:o).

Under denna punkt hade utskottet funnit den regeringsåtgärd, som omförmäldes i protokollet öfver civilärenden den 28 juni 1907, n:o 31, vara af beskaffenhet att böra för Riksdagen anmälas.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *E. H. Behm, T. A. Säve, G. F. Östberg, O. M. Strömberg, von Geijer* och *Sandén,* som ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Efter föredragning af utskottets anmälan lämnades ordet till:

Herr statsrådet Hederstierna, som yttrade: Äfven i denna fråga är ju en anmärkning riktad mot en departementschef, som icke längre tillhör statsrådet och som icke längre i denna kammare kan angifva Kungl. Maj:ts skäl för det beslut, som är fattadt.

Hvad själfva sakfrågan angår, kunna herrarne inhämta den af konstitutionsutskottets betänkande i frågan. Det var en blecksläagare i Göteborg, som hade verkstad 2 trappor upp i ett hus därstädes, i hvilken verkstad fördes ganska stort väsen. Där funnos, bland annat, maskiner, som genom sitt buller störde grannarna i huset bredvid. Alla husets invånare tyckas dock icke hafva blifvit störda, om jag får tro husägarens påstående,

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

då han erbjöd sig att nedlägga sin talan inför hälsovårdsnämnden, därest blecksslagaren förhyrde sex lägenheter i huset, hvaraf torde följa, att det endast var invånarne i dessa lägenheter, som blefvo störda af bullret från fabriken.

Husägaren yrkade, att blecksslagaren skulle förpliktas att upphöra med att drifva fabriken på det sättet. Han fogade till sin ansökning härom åtskilliga intyg från läkare, att närboende personer blifvit störda — icke i sin sömn, ty fabrikationen bedrefs från klockan ½ 7 förmiddagen till klockan 7 eftermiddagen och ibland till klockan 10 eller 11 eftermiddagen — men de blefvo störda i alla fall. Det är ju enerverande nog att höra ett sådant buller hela dagen från en blecksslagareverkstad. Hälsovårdsnämnden fann det uppenbart, att de närboende blifvit störda genom detta buller och att detsamma inverkat på deras hälsa. Hälsovårdsnämnden ansåg ett sådant fall föreligga, som beskrifves i hälsovårdsstadgan, enligt hvilket hälsovårdsnämnden ägde ingripa och förständiga vederbörande vid vite att vidtaga nödiga ändringar, så att buller icke vidare skulle höras. Blecksslagaren klagade öfver hälsovårdsnämndens beslut hos Konungens befallningshafvande och sade, att hälsovårdsnämnden icke ägde rätt att ingripa enligt 16 § 4 mom. hälsovårdsstadgan, men Konungens befallningshafvande gjorde ej ändring. Saken kom till Kungl. Maj:t, som icke ansåg ett sådant fall vara för handen, att en administrativ myndighet hade rätt att pröfva detsamma.

Tvisten mellan Kungl. Maj:t och konstitutionsutskottet gäller endast och allenast — men det är ju en ganska viktig tvistepunkt — huruvida 16 § 4 mom. hälsovårdsstadgan berättigar en administrativ myndighet att ingripa i ett fall sådant som det föreliggande. 16 § 4 mom. hälsovårdsstadgan säger: »hälsovårdsnämnden skall vaka öfver att fabriker och näringar icke inrättas eller drifvas så, att de blifva i hälsoväg till men för arbetare, *närboende* eller det allmänna. Förefinnes sådan olägenhet, skall nämnden tillhålla vederbörande att vidtaga tjänliga åtgärder till dess afhjälpande».

Nu säger konstitutionsutskottet, att då det är klart och full bevisning föreligger därom, att de närboende blifvit störda, samt då läkare hafva sagt, att detta inverkat på deras hälsa, hvarför skulle hälsovårdsnämnden då icke hafva rätt att inskrida?

Ja, mina herrar, saken är icke så enkel. Hälsovårdsstadgan är utfärdad af Kungl. Maj:t på administrativ väg utan Riksdagens hörande. Kungl. Maj:t har emellertid icke rätt att uti ifrågavarande afseende inskrida i enskildas görande och låtande i administrativ väg, därest icke ett allmänt intresse ligger bakom. Det skall vara Kungl. Maj:t såsom högsta polismyndighet, som har rättighet att inskrida, men då skall ett allmänt intresse ligga bakom. Själfva öfverskriften till det kapitel, hvarunder ifrågavarande paragraf finnes intagen, talar om »allmänna hälsovården

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

i stad». Det finnes fall enligt hälsovårdsstadgan, då t. ex. hälsovårdsnämnden får inskrida och säga, att ett rum såsom hälsofarligt icke får bebos, men då skall det vara i hög grad förenadt med fara för invånarne att bebo detsamma. Det allmänna intresset fordrar antingen, att faran för hälsan är mycket stor — då är det ett allmänt intresse — eller att, om den icke är så stor i sig själf, den dock skulle menligt inverka på en hel stadsdel eller ett kvarter m. m. Då är det också ett allmänt intresse. Man måste fasthålla vid att, när Kungl. Maj:t i en rent administrativ fråga på detta sätt uppdrager gränser och utfärdar förbud, måste det vara ett allmänt intresse, som ligger bakom. Så måste hälsovårdsstadgan tolkas.

Såsom stöd för att det bör vara så, som Kungl. Maj:t handlat, står äfven det kommittébetänkande, som ligger till grund för hälsovårdsstadgan. Det talar om »för hälsan menliga handteringar»; vidare heter det: »fabrik, handel eller annan näring, som hädanefter företages och är af beskaffenhet att medföra våda för allmänna sundheten». Därefter uppräknas i betänkandet de fabriker, hvilka man tänkt sig medföra sådan våda. Motiven säga vidare: »Samhällen hafva funnits, som ur sitt närmaste grannskap förvisat yrken och handteringar blott därför, att de varit störande och *obehagliga*. Därhän hafva nutidens samhällen i allmänhet icke gått, men väl många af dem långt före detta utstött ur sin närhet egentligen sådana, som medföra ohälsa och verklig fara (i Frankrike är till och med förbud utfärdadt mot *störande* handteringar)». Detta anmärkte kommittén såsom något märkvärdigt, att man gått så långt i Frankrike, och det förefaller, som om den icke själf tänkt sig den möjligheten. Kommitterade säga sedermera: »Kommitterade föreslå blott att taga steget fullt ut på en redan beträdd väg och att låta på alla farliga yrken och handteringar tillämpas, hvad redan på vissa är tillämpadt.» När de tala om klassificeringen af yrkena, säga de, att den skall vara »grundad på vetenskapliga rön om den större eller mindre fördärfligheten af den rök eller de afflöden, som dessa yrken utsända, samt med ledning af de i Frankrike och Danmark om samma ämne vidtagna författningar». Det är upenbart, att kommittén tänkt just på rök och afflöden från fabriker.

Det är ju ett gammalt kommittébetänkande, men jag har icke i de motiv, som sedermera legat till grund för hälsovårdsstadgans utfärdande, funnit någonting, som tyder på att lagstiftaren ändrat uppfattning i detta afseende eller velat gå längre, än man från början tänkt.

Nu vill jag ej säga, att en granne får fara fram på det här sättet, åtminstone är det tvifvelaktigt, om han får det. Det är icke omöjligt, att jag själf som domare skulle kunnat förplikta bleckslagaren att vidtaga åtgärder för minskande af bullret, men

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

det är en sak, och en annan sak är att på administrativ väg utfärdas sådana bestämmelser.

Jag skulle kunna räkna upp massor af processer, som förekommit i sådana här fall. Jag har antecknat en process från 1880- à 90-talet, som stämmer med detta fall både med afseende å läkarintyg och annat. Det oaktadt förklarade högsta domstolen med 4 röster mot 3, att det icke vore så farligt, att icke den då ifrågavarande grannen kunde få fortsätta. När inom högsta domstolen råder så stor tveksamhet, hur långt man kan gå, kan det då vara lämpligt, att en administrativ myndighet, utan att den trygghet och säkerhet, som finnes vid domstolarnas behandling af ett ärende, föreligger, utfärdar sådana bestämmelser och förbud. Jag tror, att man då kommer in på en farlig väg, om man vill öfverlämna sådana här saker åt de administrativa myndigheterna. Det är detta, som varit motivet för Kungl. Maj:ts beslut, således farhåga för att de administrativa myndigheterna skola gifva sig in på områden, som tillhöra domstolarna; och Kungl. Maj:ts beslut har sålunda utgjort en ren försiktighetsåtgärd.

Herr Sandén: Beträffande det här omhandlade ärendet hafva vi nyss från statsrådsbänken hört en uttömmande redogörelse för själfva sakfrågan och en framställning af de motiv, som varit bestämmande för Kungl. Maj:ts beslut. Till denna redogörelse har jag just ingenting att tillägga, utan vill endast ytterligare betona, att hälsovårdsnämndens uppgift måste anses ligga inom den allmänna hälsovårdens område, men att det däremot icke kan tillkomma nämnden att uppträda såsom domare i tvister enskilda personer emellan.

Det är visserligen sant, såsom utskottet i sitt betänkande framhåller, att hälsovårdsstadgan tillägger nämnden befogenhet att vaka öfver att fabriker och näringar icke inrättas eller drifvas så, att de blifva i hälsoväg till men för arbetare, närboende eller det allmänna. Men detta stadgande kan näppeligen vara tillämpligt på här förevarande fall. Enligt min mening måste detta stadgande afse fabriker och näringar, som genom spridande af osnygghet, förruttnelse, skadligt affallsvatten och giftiga ämnen m. m. medföra fara för den allmänna sundheten. I förevarande fall åter gäller frågan, huruvida och i hvad mån buller och stötar från maskiner i en verkstad kunnat vara och varit för grannarne störande och menligt inverkat på dessas hälsa och välbefinnande. Det spörsmålet är icke en hälsovårdsfråga enligt hälsovårdsstadgans anda och mening. Här gäller det i stället en tvist mellan enskilda tomtägare, och den frågan bör gifvetvis få sitt afgörande inför allmän domstol, hvarpå den icke kan annat än vinna. Ty endast på det sättet kan frågan få

den grundliga utredning och det opartiska bedömande, som ett sådant ärendes grannlaga natur i alla hänseenden kräfver.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

För öfrigt ber jag få säga, att jag icke tror det vara önskvärdt, att hälsovårdsnämnden tillägges en sådan makt, som af utskottsmajoriteten här åsyftas. Det är möjligt, att förhållandena i de större städerna äro sådana, att det där kunde hafva sin nytta, om hälsovårdsnämnden finge i dylika fall raskt ingripa. Jag är ej tillräckligt kännare af förhållandena i dessa orter för att därom göra något uttalande. Men med afseende å de mindre städerna och liknande samhällen vågar jag påstå, att en sådan maktbefogenhet åt hälsovårdsnämnden icke vore lycklig, utan tvärtom kunde innebära en verklig fara. Jag ser det så särskildt med afseende å handtverkerierna och den mindre industrien, hvilka ofta äro förlagda inom stadens eller platsens mera tätt bebyggda områden. Genom kitslighet från grannarne och genom ett för långt drifvet tillmötesgående från hälsovårdsnämndens sida åt de kraf, som af sådana grannar kunde framställas, skulle handtverkerierna och dylika industriella anläggningar rent af kunna hämmas i sin verksamhet och utveckling. Jag tror därför, att Kungl. Maj:t i detta fall förfarit fullkomligt riktigt, då Kungl. Maj:t sagt, att denna fråga icke bort behandlas af hälsovårdsnämnden, utan att den bort hänvisas till allmän domstol för att där få sitt afgörande.

Af det anförda är tydligt, att jag så långt ifrån funnit ifrågavarande regeringsåtgärd värd anmälan enligt 107 § regeringsformen, att jag tvärtom anser Kungl. Maj:ts beslut synnerligen välbetänkt och välgrundadt. Och föreslår jag fördenskull, herr talman, att punkten måtte läggas till handlingarne med ogillande af den gjorda anmärkningen.

Herr Staaff: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet Hederstierna har fullkomligt riktigt betonat, att skiljaktigheten mellan Kungl. Maj:ts och utskottets uppfattning i detta fall hänför sig därtill, huruvida ett ärende sådant som detta hör under hälsovårdsnämndens pröfning. Kungl. Maj:t har ansett, att så icke är fallet. Utskottet har ansett, att så är fallet. Jag betonar detta ytterligare, därför att ingen må få det intrycket, att utskottet i detta fall velat ingå på själfva bevisningsfrågan. Om Kungl. Maj:t hade upphäft Konungens befallningshafvandes beslut på den grund, att Kungl. Maj:t ansett, att full utredning och bevisning icke förelegat, så hade säkerligen utskottet icke gjort anmärkning. Men det var just tolkningen af stadgan, som fäste utskottets uppmärksamhet, och som utskottet ansåg anmärkningsvärd.

Jag erinrar, att det ifrågavarande lagrummet lyder sålunda: nämnden skall vaka öfver, att fabriker och näringar icke inrättas eller drifvas så, att de bli i hälsoväg till men för arbetare, när-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

boende eller det allmänna. Herr statsrådets hela försvar för denna sak gick ut därpå, att det alltid måste vara det allmänna, som det gälde. Men jag har svårt att fatta, hur man kan tolka en bestämmelse, som skiljer på tre kategorier, arbetare, närboende och det allmänna så, att faran alltid måste vara allmän.

Emellertid, om Kungl. Maj:t hade ansett, att det i alla fall borde vara så, som Kungl. Maj:t menat, i princip, fastän stadgan hade en sådan lydelse — efter regeringens mening tydligen en olycklig lydelse — förefaller det mig, som om Kungl. Maj:t borde vidtagit åtgärder i syfte att precisera den lydelsen till öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts åsikt om hur långt hälsovårdsnämnderna hade att gå. Men jag tror tror icke, att det kan vara riktigt att, så länge den lydelsen står kvar och hälsovårdsnämnderna ha den att rätta sig efter, de beslut upphäfvas, som de — efter utskottets mening pliktmässigt — fattat.

Jag erinrar om att i detta fall hälsovårdsnämnden i vederbörande stad och magistraten samt Konungens befallningshafvande därstädes liksom medicinalstyrelsen varit fullkomligt ense i tolkningen af stadgan, och jag tror, att konstitutionsutskottet också har till uppgift att se till icke blott, såsom en ärad talare i sitt föredrag nyss här framhöll, att regeringen blir kraftig, utan också att de underordnade myndigheter, som efter lag och författning uppfylla sina värf, icke bli af regeringen hejdade och hämmade i sin verksamhet.

Detta har sålunda varit en af de synpunkter, som för utskottet varit bestämmande. Den andra har varit den, att man i våra dagar allt mer och mer begynt lägga an på hygieniska åtgärder, på att genom ingripande i tid hindra ohälsas spridande. Vid sådant förhållande är det väl rätt och bra, att hälsovårdsnämnden också griper in i dylika fall och icke låter folk bli sjuka och kanske dö, under det att domstolarna i fyra, fem år hålla på med saken.

För öfrigt vill jag påpeka, att, såvidt jag förstår, den person, hvarom här var fråga, icke blifvit ställd i det läge, att han helt och hållet undandragits hvarje domstols pröfning, ty om han låtit bli att betala vitet och därför blifvit åtalad med yrkande om vitets utdömande, kunde han enligt en praxis, som, såvidt jag vet, blifvit allt bestämdare, gjort invändning äfven i sak inför domstolen. I det afseendet föreligga många prejudikat.

Jag tror, att utskottet haft goda skäl för sin anmärkning, och jag har på intet sätt känt mig rubbad i min öfvertygelse af de skäl, som dels från statsrådsbänken och dels af en ärad ledamot af kammaren här ha anförts. Mig synes det, att alla dessa skäl gå endast ut på att säga, att det bör vara så och så efter herr statsrådets åsikt eller efter den andre talarens åsikt, men de gå icke ut på att säga, att det *är* så eller så och att

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

därför nämndens beslut var oriktigt och att det följaktligen borde upphäfvas.

För min del har jag emellertid föreställt mig, att kammarens ledamöter i en lagtolkningsfråga som denna näppeligen skulle vara färdiga eller benägna att bestämma sig för en viss ståndpunkt, utan jag vill därför tillåta mig att endast yrka, att denna punkt måtte läggas till handlingarna.

Herr Hildebrand: Herr talman! Jag har begärt ordet för att påpeka den mycket egendomliga form, som utskottet har gifvit sitt uttalande i denna punkt. § 107 regeringsformen talar ju om att konstitutionsutskottet äger att anmärka, då statsrådets ledamöter samfälldt eller en eller flere af dem icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta eller att någon föredragande icke med oväld, nit, skicklighet och drift utöfvat sitt ämbete etc. Nu har utskottet icke sagt något af allt detta. I öfriga punkter säger utskottet, att den eller den departementschefen eller den eller den föredraganden har i det fallet icke förfarit lämpligt, icke visat sig skicklig eller någonting i den vägen. Här står ingenting af detta, utan resonemanget är följande: »Då utskottet finner det vara af vikt, att icke ett prejudikat i förevarande hänseende skapas, som kan komma att inverka på hälsovårdsmyndigheternas uppfattning vid bedömandet af frågor af enahanda eller likartad innebörd, har utskottet ansett sig böra hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen».

Sålunda skulle tankegången här vara, att det måste vara af vikt, att icke Kungl. Maj:ts utslag blir prejudikat. Men äger då konstitutionsutskottet någon som helst rätt att genom sitt uttalande hindra, att detta blir ett prejudikat? Någon sådan rätt finnes ju icke i våra grundlagar konstitutionsutskottet förbehållen, och herr Staaff har ju icke ens yrkat på att punkten med gillande måtte läggas till handlingarna, utan endast att den måtte läggas till handlingarna. Sålunda skulle man få ett konstitutionsutskottsuttalande och ingenting annat, men hur detta skulle kunna hindra, att Kungl. Maj:ts beslut skulle verka prejudicerande, synes mig mycket svårt att förstå.

Är det fråga om lagförklaring, handlar § 89 regeringsformen om formerna för en sådan i ett fall som detta, och där är det icke nog med kamrarnas enstämmiga beslut om det önskliga i en lagförklaring, utan det kräfves äfven att Kungl. Maj:t skall lämna sitt bifall till Riksdagens framställning. När sålunda en lagförklaring skall gifvas i en alldeles bestämd form, och Riksdagen icke ensam kan gifva en sådan, så är det egendomligt, att endast ett sådant uttalande som detta af konstitutionsutskottet skulle kunna hindra, att här uppstode ett prejudikat.

Jag tillåter mig att, under hänvisning till den egendomliga

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

form, utskottet gifvit sitt uttalande och hvad i öfrigt här framhållits, förena mig med herr Sandén i hans yrkande, att punkten med ogillande måtte läggas till handlingarna.

Herr Wawrinsky i Saltsjöbaden: Herr talman! Mot den tolkning af hälsovårdsstadgans bestämmelser, som från regeringsbänken nyss gjordes i det ärende, som här är föremål för kammarens uppmärksamhet, ber jag för min del att få inlägga en lika bestämd som vördsam gensaga.

Jag förmodar att regeringen — och det framgick ju också af herr statsrådet Hederstiernas anförande — icke vill förneka, att nervsjukdomar äro en grupp af sjukdomar, lika väl som lung-, hjärt- och andra sjukdomar, och jag förmodar äfvenledes, att regeringen icke heller vill förneka, att ett ihållande och intensivt buller måste framkalla nervösa symptom och försvåra nervösa sjukdomar, där de redan förefinnas hos personer, som äro utsatta för sådant buller. Ett dylikt förnekande skulle ju innebära, att man genom ett enkelt regeringsdekret ströke ett bredt streck öfver mångåriga vetenskapliga rön och erfarenheter. Men om så är förhållandet, kan jag för min del icke förstå, hvarför ej en sådan sanitär olägenhet som denna, likaväl som många andra, skall kunna blifva föremål för hälsovårdsnämndens beifrande.

Jag vill vidare erinra, att det nog icke är så riktigt, som statsrådet Hederstierna sade, att det alltid måste vara ett *allmänt* obehag, som skall föranleda, att hälsovårdsnämnden får ingripa. Det finns nog många fall, där nämnden måste gripa in till förekommande af de olägenheter, som industrien kan förorsaka enskilda personer. Jag behöfver blott påminna om något, som äfven herr Sandén antydde, nämligen, att genom en fabrikation kan åstadkommas en svårare stank. Är detta månne mera farligt, framkallar det sjukdomar eller annan olägenhet i högre grad än hvad här är fallet? Och i den händelse att en person tager sig för att inrätta en svinstia på sin gård, säges i hälsovårdsstadgan, att, därest en sådan befinnes menligt inverka på de närboendes hälsa, äger nämnden skyldighet att ingripa däremot. Och då skulle, enligt herr statsrådets åsikt, hälsovårdsnämnden icke ha rättighet att befatta sig med sådana ännu större sjukdomsorsaker, som odisputabelt ligga i att en massa familjer i angränsande hus dagen i ända störas af ett intensivt och ihållande buller.

Jag vågar för min del påstå, att bland de många märkvärdiga beslut, som under den tid herr Juhlin utöfvade chefskapet inom civildepartementet fattades i hälsovårdsfrågor, knappast något inom fackkretsar väckt en så obehaglig uppmärksamhet som det föreliggande. Under de 25 år jag varit verksam såsom hälsovårdstjänsteman har det aldrig rådt någon tvekan om, att

icke en fråga som den föreliggande borde göras till föremål för hälsovårdsnämndens ingripande, och jag påminner mig lifligt, att ett bland de första ärenden, jag hade att behandla, då jag inträdde på min bana, var just ett mycket likartadt fall; det gällde då det hus, som staten nyligen inköpt för telegrafverkets räkning. Och hälsovårdsmyndigheterna satte lika litet den gången som annars i fråga, att ej förbud skulle utfärdas mot det buller, som åstadkoms af den närliggande fabriken.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Mig veterligen finnes det icke något enda civiliseradt land, där man icke har en likartad bestämmelse med den, som jag här gjort mig till tolk för, nämligen att man af hälsoskäl äger rättighet att inskrida mot ett för andra störande intensivt buller. Skulle en motsatt tolkning nu verkligen göra sig gällande hos oss och komma till utlandets hälsovårdsmyndigheters kännedom, hvilket jag hoppas icke måtte blifva fallet, fruktar jag för, att vi skulle ådraga oss samma obehagliga uppmärksamhet, som var fallet under 1890-talet i fråga om en annan viktig hälsovårdsfråga, i hvilken Sverige snart sagdt stod isoleradt från hela Europa, endast i följe med Turkiet och Bulgarien.

Nu kan man säga, att hela ärendet är en ren bagatell, men det är icke så, ty det gäller här en princip, och skulle en sådan tolkning, som regeringen gifvit åt hälsovårdsstagan, vidhållas, komme naturligtvis hälsovårdsnämnderna aldrig att vidare lägga sig i sådana här för allmänheten obehagliga affärer.

Det är mig bekant, att redan från flera håll förfrågningar gjorts, huruvida det beslut regeringen fattat i frågan skall betraktas som ett prejudikat, och det är hufvudsakligen för att förekomma, att detsamma må bli ett prejudikat, som jag för min del uttalar den önskan, att Riksdagen eller åtminstone denna kammare måtte gilla den uppfattning, som konstitutionsutskottet i denna fråga hyst.

Härmed var öfverläggningen afslutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner å de därunder framställda yrkandena beslöt kammaren att lägga punkten till handlingarna.

Punkten 3:o).

Uti denna punkt hade utskottet funnit den i protokollet öfver civilärenden för den 5 juli 1907, n:o 19, omförmälda regeringsåtgärden vara af beskaffenhet att böra anmälas för Riksdagen.

Vid punkten hade emellertid reservation afgifvits af herrar *K. H. Blomberg, S. Clason* och *O. M. Strömberg,* som ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara af

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Sedan utskottets anmälan föredragits, yttrade

Herr statsrådet Roos: I förevarande punkt har konstitutionsutskottet gjort anmälan mot den departementschef, som den 5 juli 1907 inför Kungl. Maj:t föredrog sekreteraren i öfverståthållareämbetet Hjalmar von Sydows ansökan om ledighet under ett år från sin tjänst. Utskottet har därvid till en början anmärkt, att det skäl, von Sydow för sin begäran uppgifvit, eller att han under ledighetsåret önskade ägna sig åt en uppgift af enskild natur, icke innefattat giltig anledning till den sökta ledighetens beviljande. Häri måste man ge utskottet rätt så till vida att, därest inga andra omständigheter förelagat, till hvilka man vid ärendets pröfning borde taga hänsyn, det af sökanden uppgifna skälet icke i och för sig bort föranleda bifall till ansökningen.

Vidare har utskottet påpekat, hurusom det är ett statsintresse att en befattning såvidt möjligt skötes af ordinarie innehafvare. Ej heller i denna del, kan, synes det mig, någon erinran med fog göras mot utskottets resonemang.

Men det finnes äfven ett annat statsintresse, och ett af synnerlig vikt, om hvars tillgodoseende här är fråga.

Under de senare åren har det allt oftare förekommit, att tjänstemän, äfven sådana, som uppnått statens bäst aflönade platser, lämnat dessa för att öfvertaga bättre aflönade anställningar i enskild tjänst. Detta har, som herrarna väl känna, tagit en sådan omfattning, att flykten från statstjänsten blifvit nära nog ett slagord. Hur ödesdiger en sådan flykt kan blifva för ett behörigt tillgodoseende af statens intressen att, i synnerhet till de viktigare befattningarna, erhålla intelligenta, energiska och initiativrika män — ty det är dessa, som i allmänhet bortplockas — lärer icke vara svårt att inse.

Ganska belysande i denna fråga är en inlaga, som under nästlidna års höst ingafs till justitiedepartementet af de tre hofrätternas presidenter. Det heter däri bland annat: »Är det för vinnande af tillfredsställande arbetsprodukt af vikt, att hofrätternas arbetskrafter på bästa möjliga sätt utnyttjas, så är för ändamålet icke mindre maktpåliggande, att möjlighet beredes hofrätterna, att till det arbete, som skall utföras, förvärfva och bibehålla personer, som kunna motsvara äfven högt ställda anspråk — — —. Tillgången på kompetenta personer att vid hinder för hofrätternas ordinarie ledamöter och tjänstemän förvalta deras ämbeten är synbarligen stadd i minskning samt är för närvarande ytterligt knapp. I Svea hofrätt har under de sista åren alltför ofta inträffat, att lofvande och för hofrättstjänstgöringen utbildade unge

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

män oaktadt goda befordringsutsikter öfvergifvit tjänstgöringen i hofrätten för att ägna sig åt annan mera lönande verksamhet. I Göta hofrätt är antalet af dem, som därstädes utbilda sig för hofrättstjänstgöring, numera i ytterlig grad inskränkt.»

I inlagan lämnas därefter några sifferuppgifter, bestyrkande de uppgifna förhållandena; bland annat omtalas däri, att vid 1907 års höstsessions början hofrätten öfver Skåne och Blekinge måst åt två extraordinarie tjänstemän uppdraga att upprätthålla hvardera två ordinarie tjänstebefattningar.

Jag är öfvertygad därom, att hvarje regering kommer att anse såsom en af sina betydelsefullaste uppgifter att söka till statstjänst förvärfva intelligenta och dugande personer, och likaså att bibehålla de redan förvärfvade. Konkurrensen härutinnan från den enskilda verksamheten — banker, försäkringsbolag, industriella och andra företag — är sannerligen icke liten. Visserligen har, särskildt under de sista åren, Riksdagen beviljat afsevärda löneförbättringar åt en stor del af statens tjänstepersonal, men med afseende på lönebeloppens storlek kan staten dock aldrig täfla med de stora affärsföretagen. Det blir därför desto nödvändigare att icke underlåta något, då det gäller att tillförsäkra staten goda krafter för fullgörande af dess olika, viktiga uppgifter.

Då sekreteraren von Sydows ansökning om ett års tjäntledighet inkommit till civildepartementet, visste man att, om ansökningen afsloges, en särdeles skicklig polisman skulle lämna sin befattning, och att det möjligen skulle bli förbundet med stora svårigheter att få honom ersatt. Då ledighetsansökningen utvisade, att von Sydow icke fattat något definitivt beslut att lämna statstjänsten, fanns åter, om ledigheten beviljades, en förhoppning, att han efter dess slut åter skulle inträda i polistjänst. Det var af denna anledning, alltså icke för den sökandes skull utan för tillgodoseende af ett statsintresse, som den gjorda ansökningen blef af Kungl. Maj:t bifallen.

Liknande ansökningar ha under senare tider förekommit vid åtminstone två tillfällen. Den ena blef afslagen. Den andra bifölls, och vederbörande tjänsteman, som då anhållit om ledighet för att ägna sig åt skötseln af en större industriell affär, återgick efter ledighetens slut till sin statstjänst.

Gifvet är, att om dylika ansökningar i framtiden förekomma, regeringen endast i undantagsfall, då det gäller att, såvidt möjligt åt statstjänsten bevara en synnerligen skicklig ämbetsman, kommer att bifalla desamma. Det torde därför, synes det mig, icke lända till gagn, om Riksdagen genom att med gillande lägga nu förevarande anmälan till handlingarna skulle ytterligare öka den redan nu befintliga och i framtiden måhända än större svårigheten att med den enskilda verksamheten konkurrera om de skickliga och dugliga tjänstemännen.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr Beckman i Djursholm: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke neka, att det var med en viss öfverraskning jag hörde det försvar, som från regeringsbänken lämnades för den ifrågavarande åtgärden. Det har åtminstone icke af handlingarna framgått, att det skäl, som däri angafs, varit det enda inverkande. Jag har ju ingen anledning att misstro den uppgift, som lämnats. Men jag vill då fråga: kan man anse, att det mål, som herr statsrådet uppställde — nämligen att åt statstjänsten bevara intelligenta, dugliga och energiska personer — bäst främjas genom det sätt, hvarpå regeringen här gått till väga? Jag kan icke förstå att så är. Det förefaller mig tvärtom, som om det vore ett mycket egendomligt sätt att främja detta i sig själft mycket prisvärda ändamål, om man bereder dem af statens tjänstemän, som så önska, tillfälle att pröfva på, huruvida de finna sig bättre i privat tjänst, och att i annat fall gå tillbaka till statstjänsten. Det kan åtminstone tänkas, att det i konkurrensen mellan de enskilda företagen och statstjänsten blir en ny lockelse att välja de förra, om man bereder sådana möjligheter för den enskilde tjänstemannen att se till, hvilket som konvenerar honom bäst. Han riskerar intet: man håller ju välvilligt reträttplatsen öppen för honom.

Jag anser dessutom, att det i ett sådant tillvägagångssätt ligger en verklig orättvisa emot dem, som härigenom hållas tillbaka ifrån en befordran, som annars kunde kommit dem till del. Ty om den, som erhållit tjänstledighet ett år, sedermera bestämmer sig för att lämna tjänsten, har han ju därmed faktiskt för denna tid beröfvat andra möjlighet till befordran. Jag tror sålunda icke, att den utväg, man här valt, på något sätt är att rekommendera.

Nu framhöll emellertid herr statsrådet, att ett prejudikat skulle finnas. Men han erinrade dock om, att ett annat prejudikat gick i en annan riktning, nämligen att regeringen i ett sådant fall icke ansett sig kunna bevilja tjänstledighet. Jag finner, att regeringen handlade mycket välbetänkt. Jag antager nämligen, att herr statsrådet syftar på det fallet, då en kronofogde i ett af de södra fögderierna för skötande af en enskild syssla först hos kammarkollegium och statskontoret anhöll om tjänstledighet för så lång tid, som dessa myndigheter kunde medgifva, eller sex månader, och därefter hos regeringen gjorde ansökan om ytterligare ledighet. Regeringen afslog detta; och jag må säga, att jag finner det fullkomligt korrekt. En tjänsteman skall främst uppehålla sin tjänst. Man bör icke utan vidare låta den, som af ett eller annat skäl så önskar, välja, huruvida han vill det eller icke.

Hvad för öfrigt prejudikat i konstitutionsutskottets granskningsfrågor beträffar, så synes det mig att man helst bör lämna dem alldeles å sido. Hvar sak måste ses för sig själf. Om

möjligen konstitutionsutskottet vid ett föregående tillfälle icke ansett sig böra framställa anmärkning mot en regeringsåtgärd af en viss natur och regeringen sedan ånyo vidtager en liknande åtgärd, så kan jag rakt icke finna, att ett senare konstitutionsutskott skulle vara bundet af det föregåendes handlingssätt. Tvärtom synes det mig alldeles nödvändigt, att full handlingsfrihet upprätthålles, så att, därest en vana inrotat sig, hvilken enligt konstitutionsutskottets åsikt icke är förenlig med det sanna statsintresset, tillfälle må finnas att genom anmälan till Riksdagen bryta denna vana. Är det åter ett nytt fall, så ligger det i sakens natur, att, där konstitutionsutskottet finner anledning till anmärkning mot en regeringshandling, detsamma därom omedelbart bör göra anmälan. Att man därvid nödgas under alla förhållanden begagna sig af 107:de § regeringsformen, det är ju, i förbigående sagdt, praxis, som tillämpats allt sedan år 1817 och som icke kan undvikas, enär det icke finnes någon annan utväg.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag kan således icke heller tillerkänna någon vikt åt ett prejudikat, som anförts i pressen, nämligen förhållandet med öfvertaliga officerare vid armén och flottan. Visserligen kunna dessa icke erhålla tjänstledighet för enskild verksamhet, men de erhålla i stället afsked på ett eller ett par år och kunna sedan genom ansökning hos Kungl. Maj:t få rätt att ånyo inträda i tjänst. Detta är ju för öfrigt ett helt annat förhållande. Det är bra mycket lättare att ersätta exempelvis en löjtnant eller en kapten, som erhållit sådan ledighet, än en högre administrativ ämbetsman. I det förra fallet låter man helt enkelt ett annat nummer rycka upp i den frånvarandes ställe; ty hela den militära organisationen är ju sådan, att allt går mera efter en bestämd regel och att man följaktligen där lättare kan finna ställföreträdare än inom den civila förvaltningen. Dessutom är det att märka, att ifrågavarande officerare icke äro helt och hållet befriade från tjänstgöringsskyldighet. De skola exempelvis inom armén deltaga i de årliga regementsöfningarna, för att icke tala om att de vid mobilisering och krigstillfälle naturligtvis skola inträda under fanorna.

Denna i pressen framförda jämförelsen haltar alltså ganska betydligt. För öfrigt tror jag icke, att det är från den militära uppfattningen som man i detta afseende bör söka sina impulser. Snarare anser jag, att den militära uppfattningen härvidlag borde reformeras efter den, som på det civila området gör sig gällande.

Om den vanan får inrota sig, att en ämbetsman — låt vara en mycket duglig och skicklig, hvilken man af ett eller annat skäl önskar att bibehålla i statstjänsten — skulle, endast han så att säga pekar på det, få en lång ledighet för att försöka annan verksamhet, kanske till och med, såsom i förevarande fall, sådan som icke på något sätt kan vara till nytta för den tjänst, hvari

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

man hoppas att han skall återinträda, så är detta ett afsteg från hvad det sunda statsintresset kräfver. Och det är sannerligen alltför öfverdrifna anspråk från ämbetsmännens sida, om de endast på detta sätt skola kunna lockas att stå kvar i sin tjänst. När man slutligen betänker de svårigheter, som uppstå, då dylika ansökningar skola underkastas pröfning; då det skall bestämmas att den ene tjänstemannen skall få tjänstledighet, den andre icke; då man kanske skall nödgas pröfva de ändamål, för hvilka den ene eller andre tjänstemannen skall erhålla ledighet o. s. v.; när man med ett ord skall taga alla särskilda på frågan inverkande förhållanden i subjektiv ompröfning; så förefaller det mig nästan ogörligt att uppställa någon rättvis norm för bedömandet.

Af alla dessa grunder anser jag, att här föreligger ett verkligt missförhållande, mot hvilket Riksdagen bör vända sig. Här är ett fall, där Riksdagen bör uttala en varning mot att fortskrida på den inslagna vägen, låt vara att från regeringshåll utlofvats, att man endast med största försiktighet skall begagna sig af densamma.

Jag anhåller därför, herr talman, att denna punkt måtte af kammaren med gillande läggas till handlingarna.

Herr von Geijer: Herr talman! Jag ber att i korthet få hemställa, att punkten måtte läggas till handlingarna.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, framställde herr talmannen propositioner på de därunder gjorda yrkandena, nämligen dels att kammaren måtte lägga till handlingarna konstitutionsutskottets ifrågavarande anmälan och dels att berörda anmälan måtte med gillande läggas till handlingarna; och fann herr talmannen den förra propositionen hafva flertalets mening för sig. Emellertid äskades votering, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren lägger konstitutionsutskottets ifrågavarande anmälan till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med gillande lagt samma anmälan till handlingarna.

Voteringen utvisade 85 ja men 115 nej, och hade kammaren alltså beslutat att med gillande lägga punkten till handlingarna.

Punkten 4:o).

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Utskottet hade vidare vid denna punkt funnit, att det regeringsärende, hvarom förmäldes i protokollet öfver civilärenden för den 15 november 1907, n:o 49 a, vore af den beskaffenhet, att det borde anmälas för Riksdagen.

Reservation var emellertid afgifven af herrar *K. H. Blomberg, E. H. Behm, T. A. Säve, G. F. Östberg, S. Clason, L. A. Sjöholm, J. F. Nyström* och *von Geijer*, hvilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Sedan utskottets anmälan föredragits, anförde

Herr statsrådet Hederstierna: Här är åter fråga om en punkt, där vederbörande departementschef, mot hvilken utskottet riktat sin anmärkning, icke är i tillfälle att här besvara densamma. Då jag nu ber att få göra det i hans ställe, gör jag det så mycket hellre, som vi ju kunna vara öfverens om, att den förevarande frågan icke är af politisk art, utan uteslutande rör sig om, huruvida § 35 i regeringsformen skall tolkas på det ena sättet eller på det andra, och det således endast är i sin ordning, att någon af ministärens jurister framlägger de skäl, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts beslut.

Sakförhållandena i frågan äro för oss alla välbekanta. Med 1908 års ingång skulle en ny organisation af järnvägsstyrelsen inträda, hvarvid generaldirektören dels skulle få en annan ställning inom styrelsen än förut, dels ock skulle, i stället för att förut ha haft konstitutorial på platsen, nu erhålla densamma på förordnande på 6 år i sänder. I ett afseende äro tydligen konstitutionsutskottet och Kungl. Maj:t ense, nämligen därom, att den ämbetsman, som beklädde platsen, är en ovanligt framstående förmåga, en person, mot hvilkens ämbetsåtgöranden och sätt att sköta sin plats ingen anmärkning med fog kunde göras. Kungl. Maj:t beslöt emellertid att till befattningen söka erhålla en annan person, som väntades ännu bättre motsvara de fordringar, som måste ställas på innehafvaren af denna högst viktiga post, och man lyckades också till befattningens öfvertagande förmå denna person, som både af Kungl. Maj:t själf och, såsom jag tror, af den allmänna meningen i landet ansågs vara den, som bäst af alla kunde fylla äfven de högst ställda anspråk. Då uppstod den frågan, hur man skulle förfara gentemot den föregående innehafvaren af denna plats. Han var en förtroendeämbetsman och således skulle på honom kunna tillämpas § 35 regeringsformen, som talar om dem, som hafva förtroendesysslor, hvarifrån Ko-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

nungen må dem entlediga, när han pröfvar rikets tjänst det fordra. Nu ansåg Kungl. Maj:t, att § 35 icke kunde användas emot generaldirektör Sahlin. Konstitutionsutskottet däremot anser, att denna paragraf kunde ha tillämpats. Ehuru konstitutionsutskottet skrifver något otydligt, kan jag icke tänka mig annat, än att dess mening varit, att redan från början § 35 varit i detta fall tillämplig, så att regeringen varit oförhindrad att när som helst afskeda generaldirektör Sahlin, såsom varande förtroendeämbetsman, äfven utan att skäl funnes till någon anmärkning mot hans tjänstgöring. Vid det enda tillfälle, då konstitutionsutskottet i sitt utlåtande åberopar § 35, säger det: »Utskottet anser sig böra framhålla att, därest generaldirektör Sahlin mot förmodan skulle hafva förklarat sig icke vilja ingå på en anordning sådan utskottet ofvan angifvit», det vill säga, att generaldirektör Sahlin berättigats att tills vidare uppbära fulla aflöningsförmåner men med skyldighet att mottaga annan likartad statsbefattning, då sådan kunde erbjudas, »det dock stått Kungl. Maj:t öppet att så förfara med stöd af § 35 regeringsformen, hvilken i förevarande fall otvifvelaktigt ägt tillämplighet». Häraf skulle det kunna synas, som om utskottet ville resonera som så: den förevarande § 35 ägde icke tillämplighet på generaldirektör Sahlin utan vidare, alldenstund han väl skött sin befattning, men det hade dock ålegat regeringen att säga åt honom: Ni skall få fulla aflöningsförmåner, men skall vara skyldig att taga emot en annan plats, som vi sedermera kunna komma att bjuda. Skulle han härpå svarat nej, hvartill han naturligtvis hade full rätt, så skulle § 35 kunnat åberopas till hans aflägsnande. Efter detta sätt att se saken skulle ämbetsmannen i fråga, genom att begagna sig af en obestridlig rätt, utsatt sig för en påföljd, af hvilken han annars icke kunnat drabbas. Detta kan väl emellertid icke vara utskottets mening, utan jag utgår ifrån att utskottet ansett, att § 35 redan från början kunnat tillämpas på generaldirektör Sahlin.

Då blir frågan den: hur skall man tolka grundlagens stadgande, att en förtroendeämbetsman kan entledigas, när Konungen pröfvar rikets tjänst det fordra? Med andra ord: kan § 35 tillämpas mot en förtroendeämbetsman, när helst Konungen finner det för godt? Kan han när som helst utan vidare sätta en sådan ämbetsman på bar backe, eller skall man gifva § 35 tillämplighet först då, när en förtroendeämbetsman sköter sig på sådant sätt, att Konungen kan säga åt honom: Min vän, ni motsvarar icke längre mitt förtroende; ni får gå.

För att man må rätt komma in i den tankegång, som föresväfvat lagstiftaren vid uppställandet af detta stadgande, ber jag att få lämna en kort historik af denna bestämmelses tillkomst.

På 1600-talet var regeln den, att alla ämbetsmän kunde af

konungen till- och afsättas, då han så fann för godt. Ett omslag häri skedde 1719, under ämbetsmännens förlofvade tid, i det att det i nämnda års konungaförsäkran heter, att konungen icke ville utan laga rannsakning och dom låta sätta någon utur det ämbete han bekläder, så länge han förmår samma skickligen att förvalta. Detsamma upprepas i 1720 års konungaförsäkran, därvid ytterligare talas om att ämbetsmän skyddas från att på någon tid afhållas från dess ämbetes verkliga förrättning samt att mot sin vilja flyttas. Det var clara verba. En ämbetsman, hög eller låg, kunde icke afsättas annat efter dom och rannsakning. Det första omslaget i motsatt riktning kom efter 1756 års revolution eller försök till revolution, då man för första gången använde ordet förtroendeämbetsmän samt gjorde skillnad mellan dessa och andra ämbetsmän. Fyra uppräknade ämbetsmän här i Stockholm skulle nämnas med Råds råde och efter förtroende. Enligt 1772 års regeringsform skulle alla högre tjänster från öfverstelöjtnant och deras vederlikar utdelas i sittande råd. Förtroendetjänster både till- och afsattes af konungen i sittande råd.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Enligt förenings- och säkerhetsakten år 1789 ägde konungen förordna efter godtfinnande om alla rikets ämbeten, men förklarade konungen i sin stadfästelse å akten, att alla domare samt alla lägre ämbetsmän, som ej innehade tromansvärdighet eller toge del i landtregeringen, icke skulle utan rannsakning och dom bli sina ämbeten förlustiga.

Komma vi så till konstitutionsutskottets förslag till 1809 års regeringsform, så säges där i detta afseende allenast, att bland de första villkoren för en styrelses förmåga att verka kraftfull, är makten att kunna till- och afsätta de ämbetsmän, som i styrelsens verksamhet förnämligast böra deltaga. Såsom motiv för att landshöfdingar böra räknas till förtroendeämbetsmän anföres, att de icke blott ha att verkställa konungens befallningar utan böra vara självständigt verksamma för att skaffa sig underrättelser angående sina län.

I en reservation mot detta utskottsbetänkande talas det om att konungen borde i stället för att kunna afsätta en landshöfding äga makt att, om han icke uppfyllde sina skyldigheter eller verkställde konungens befallningar, suspendera honom på längre eller kortare tid.

Vid behandlingen hos ridderskapet och adeln gjordes anmärkning mot att förtroendeämbetsmännen icke vore likställda med andra ämbetsmän. Å utskottets vägnar svarades, att konungen icke kunde vara ansvarig för en god och kraftfull styrelse, om han ej ägde makt att fråntaga dem sitt förtroende, då de icke däremot svarade. Oskicklighet och missbruk kunde ofta undankomma laga rannsakning och dom.

I riksdagsbetänkanden och andra handlingar efter 1809 har jag däremot icke kunnat hitta någon vägledning för bedömande

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

af denna fråga, men det synes uppenbart framgå af allt som förekommit till och med 1809, att den enda anledningen till att förtroendeämbetsmännen gjordes mera afsättliga än andra varit den, att de bekläda så viktiga ämbeten, att, därest de uppföra sig så, att Kungl. Maj:t icke längre kan ha förtroende för dem, Kungl. Maj:t, äfven om icke sådana omständigheter föreligga, att de skulle kunna af domstol dömas förlustiga sina ämbeten, bör äga befogenhet att säga: ni sköter er icke så, att jag kan behålla er, adjö.

Jag kan omöjligen få fram ur grundlagens stadgande annat, än att det från början varit meningen att tillämpa § 35 endast, därest en förtroendeämbetsman skött sig på sätt nyss är sagdt. Jag föranledes till att draga den konklusionen äfven af en annan lagtolkningsregel, nämligen den som säger, att undantagsbestämmelser måste tolkas restriktivt. Den allmänna regeln är den, att alla ämbetsmän i vårt land äro oafsättliga. Undantag bildas af förtroendeämbetsmännen, och detta undantag får tillämpas endast i det fall, regeringsformen föreskrifver, det vill säga, när Konungen finner, att rikets tjänst det *fordrar*. Då Konungen således finner rikets tjänst påkalla, att en förtroendeämbetsman försvinner, är han i sin fulla rätt att använda § 35, men enligt min mening icke förr.

Såsom jag nyss sagt, är konstitutionsutskottet ense med regeringen, att mot den ifrågavarande ämbetsmannen någon anmärkning icke kunnat göras. Hade järnvägsstyrelsen fortfarit på samma sätt som förut, hade man säkerligen aldrig fallit på den tanken att entlediga honom, enär han skötte sitt ämbete med skicklighet, drift och nit. Emellertid, när Kungl. Maj:t lyckats få tag uti en person, som Kungl. Maj:t och hela landet ansåg vara något alldeles tip-top i fråga om lämplighet till denna plats, ansåg också Kungl. Maj:t, att man borde söka förvärfva denna person. Men icke hade man därför rättighet att försätta den föregående innehafvaren i en helt annan ställning, att helt enkelt afskeda honom. Kungl. Maj:t ansåg naturligtvis de 12,000 kronor, hvarmed den afgångne ämbetsmannen måst aflönas, vara en afsevärd summa. Men platsen var så viktig, och så stora summor stodo på spel på denna plats, att i förhållande till dem, och då man för platsen lyckats förvärfva en för densamma så särdeles lämplig person, de nämnda 12,000 kronorna icke syntes spela någon roll. Hufvudsaken var emellertid, att Kungl. Maj:t ansåg, att man till platsen skulle utnämna den, som också sedermera blef utnämnd, men att med den tolkning af § 35 regeringsformen, som Kungl. Maj:t ansåg vara den riktiga, denna paragraf icke mot generaldirektör Sahlin kunde tillämpas. Under sådana förhållanden blef generaldirektör Sahlin försatt i samma situation som hvarje annan ämbetsman, som icke är förtroendeämbetsman. En sådan ämbetsman kan man sätta på indrag-

ningsstat när helst man vill, men han är lagligen berättigad att få åtnjuta sina fulla aflöningsförmåner. När Kungl. Maj:t således ansåg, att 35 § regeringsformen icke kunde mot generaldirektör Sahlin tillämpas, återstod ingenting annat än att tillerkänna honom fulla aflöningsförmåner. Man hade icke rättighet att för honom föreskrifva villkor, som han förut icke varit underkastad. Denna synpunkt, att man icke kunde undgå att gifva generaldirektör Sahlin de aflöningsförmåner, hvartill han var lagligen berättigad, är det, som förestafvat Kungl. Maj:ts beslut.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr Staaff: Herr talman! Såvidt jag förstått herr statsrådet Hederstiernas yttrande, vill det synas som om regeringen gärna skulle önskat, att saken kunnat ordnas ungefär så, som konstitutionsutskottet angifvit att den bort ordnas, men att regeringen funnit sig absolut förhindrad att göra detta, till följd af sin tolkning af 35 § regeringsformen, hvilken paragraf efter regeringens uppfattning gifver förtroendeämbetsmän fullständig säkerhet, så snart de icke gjort sig skyldiga till fel. Det är således angående tolkningen af 35 § regeringsformen, som meningsskiljaktighet förefinnes mellan statsrådet och konstitutionsutskottet. Denna sak är synnerligen viktig, ty förtroendeämbetsmännens ställning och frågan, huru reglerna därom skola tolkas, är utan tvifvel ett bland de mera betydelsefulla spörsmål i vår konstitutionella rätt. Nu torde man väl få utgå därifrån, att, ifall man allenast läser 35 § regeringsformen, finnes det icke en tillstymmelse till anledning att tolka den så, som vi nyss hörde den tolkas. Det lärer väl knappast vara möjligt att använda ett mera omfattande uttryck än det, som 35 § betjänar sig af, då den säger »förtroendesysslor, därifrån Konungen må dem entlediga, när han pröfvar rikets tjänst det fordra». I detta uttryck ligger uppenbarligen icke någon antydan om, att det uteslutande skulle vara på grund af begångna fel, som förtroendeämbetsmän kunna afskedas. Detta är så tydligt, att man, i synnerhet om man erinrar sig den regel, som säger, att grundlagarne skola efter sin ordalydelse tolkas, väl icke gärna kan intolka något sådant i paragrafen, som statsrådet Hederstierna här pläderat för, åtminstone icke utan att det härför finnes alldeles påtagliga historiska skäl. Men det föreföll mig som om statsrådet Hederstierna icke ens själf skulle vilja påstå, att det finnes något så handgripligt skäl, att man kan säga: Det är uppenbart, att grundlagens text här står i strid mot dess verkliga mening. Jag tror också, att man icke för mycket bör fästa sig vid ett och annat yttrande i fråga om detta lagrum, som till äfventyrs må kunna framletas. I sådana yttranden talas det helt naturligt mest om begångna fel såsom grund för 35 § tillämpning, ty det är sådana fall, som mest springa i ögonen. Men detta ute-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

sluter väl icke, att, då ett annat fall föreligger, som man förut icke precis tänkt på, men som går in under grundlagens obestridligen högst generella uttryck, grundlagens klara ord i alla fall skola få gälla.

Jag tror det är ganska enkelt att tolka denna paragrafs innehåll, ifall man blott besinnar, att däri en hel mängd olika kategorier af ämbetsmän omnämnas, hvilka alla äro ställda under en och samma regel, nämligen att de hafva förtroendesysslor, från hvilka Konungen må entlediga dem, när han pröfvar rikets tjänst det fordra. Det är nämligen tydligt att, då grundlagen icke gör någon skillnad på dessa kategorier, utan ställer dem allesamman under en och samma regel, hvad som gäller om den ena också måste gälla precis lika mycket om den andra. Låtom oss då se efter, om vi icke uti denna uppräkning kunna finna någon kategori, om hvilken vi allesamman genast kunna säga, huru grundlagen uppenbarligen måste tolkas. Jag tror, att en sådan kategori finnes redan uti den första af de här uppräknade grupperna af förtroendeämbetsmän, nämligen statsrådets ledamöter. Finnes det någon person, skulle jag vilja säga, uti hela Sveriges rike, som skulle vilja göra gällande den tolkningen, att i händelse Konungen skulle säga åt ett eller flera statsråd: »Nu behöfver jag eder icke vidare», de i så fall skulle kunna svara: Hafva vi begått något fel, i annat fall stanna vi kvar eller låta vi afsätta oss, men i så fall fordra vi, att få lön till pensionsåldern och sedan pension. Om detta är den nuvarande regeringens mening, torde den kunna bli oss ganska dyr. För att nu göra detta exempel alldeles likt det nu föreliggande fallet, vill jag fråga: Om t. ex. vid en omorganisation af Konungens råd någon statsrådsplats blefve indragen, skulle då det statsråd, som blifvit utan befattning, kunna säga: var så god och gif mig statsrådslön till pensionsåldern och sedan pension. Jag tror absolut icke detta. Jag tror, att han skulle kunna säga: jag vill hoppas att blifva bibehållen i min konungs hågkomst, så att, då någon tjänst blir ledig, för hvilken jag kan anses lämplig, jag då måtte ifrågakomma. Och jag anser också alldeles gifvet, att han borde blifva ihågkommen, såsom vi också förutsatt, att den nu ifrågavarande ämbetsmannen skulle bli. Mina herrar, det som gäller om den ena gruppen gäller också om den andra. Någon grundlagsenlig rätt att vid eventuellt entledigande blifva bibehållna vid sina aflöningsförmåner hafva statsrådets medlemmar icke, och någon sådan rätt kan således icke heller tillkomma någon af de i § 35 regeringsformen uppräknade grupperna.

Jag har den uppfattningen, att detta ärende icke blifvit skött på sätt, som vederbort, och jag vågar påstå, att utskottet har rätt, då det säger, att ärendet ur principiell synpunkt icke blifvit väl besörjdt, liksom det obestridligen har rätt, då det säger, att åtgärden dessutom kan komma att ådraga statsverket

betydande utgifter. Vi må ju erinra oss, att den ifrågavarande ämbetsmannen ännu är i sin bästa ålder och således kan komma att, för den händelse han icke antager en annan tjänst, hvilket Kungl. Maj:t nu förklarat att han icke behöfver göra, uppbära sin lön i, om jag icke misstager mig, 16, 17 år. Det skulle således kunna komma att slutligen kosta staten ett par hundra tusen kronor, för att icke räkna den pension, som han äger rätt att sedermera uppbära, utan att förut hafva fullgjort det arbete, som i allmänhet fordras för pension.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag skall, herr talman, hemställa, att denna punkt med gillande af den utaf utskottet gjorda anmärkningen måtte läggas till handlingarna.

Häruti instämde herr *Eriksson* i Älgered.

Vidare anfördes ej. Utskottets anmälan lades med gillande till handlingarna.

Punkten 5:o).

Vid ifrågavarande punkt hade utskottet funnit den regeringsåtgärd, som omförmäldes i protokollet öfver finansärenden den 1 februari 1907, n:o 1, vara af beskaffenhet att böra för Riksdagen anmälas.

Reservationer hade dock afgifvits af:

herrar *K. H. Blomberg, T. A. Säve, C. D. T. Uppström, O. M. Strömberg* och *C. H. von Mentzer*, som ansett den i punkten 5:o omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

herrar *Beckman* i Djursholm, *Staaff* och *Kvarnzelius;* samt herr *Centerwall.*

Sedan punkten föredragits, lämnades ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz, som yttrade: Konstitutionsutskottet har riktat anmärkning mot ett på min föredragning af Kungl. Maj:t fattadt beslut, hvarigenom förordnats, att Timmelheds socken skulle benämnas Timmele.

Enligt den för kammarkollegium gällande instruktion tillkommer det kollegium att fastställa eller ändra namn på de i jordeboken intagna hemman och lägenheter. Beträffande de större territoriella indelningarna har motsvarande uppdrag däremot ej lämnats åt kollegium, utan är rätten att fastställa eller ändra deras namn förbehållen åt Kungl. Maj:t.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

I fråga om ordningen för ortnamns fastställande eller ändring har ej genom 1905 års plan för ortnamnsundersökningarna gjorts någon förändring, utan har ortnamnskommittén endast att framställa förslag, som sedan pröfvas af Kungl. Maj:t eller kammarkollegium, och blifva alltid, innan ärendet företages till pröfning, respektive intressenter eller, i fråga om namn på socknar etc., kommunerna jämte vederbörande ortsmyndigheter satta i tillfälle att yttra sig.

I det vida öfvervägande antalet fall och i långt större utsträckning än man vågat beräkna, hafva kommitterades förslag vunnit bifall af vederbörande i orten, hvilket torde kunna tjäna som bevis, att kommittén gått varsamt fram. I det jämförelsevis ringa antal, där mot de föreslagna namnformerna gjorts erinringar, som ej uppenbart varit fotade på oriktiga grunder, hafva de beslutande myndigheterna, så långt sig göra låtit, sökt tillgodose vederbörandes önskningar och ofta bibehållit en begärd namnform, äfven om den verkställda utredningen gifvit stöd för att en annan namnform varit att föredraga. Vid en granskning af kommitterades tryckta arbeten påträffar man också som bevis därpå ej sällan anteckningar, att namnet bibehålles på jordägarens begäran.

Med den form, som sålunda användes för namnärendens behandling, torde den af utskottet uttalade fruktan för att kommuner och enskilda skulle »utsättas för att genom Kungl. Maj:ts beslut påtvingas namnändringar uteslutande på grund af kommitterades uppfattning» ej vara af förhållandena påkallad.

Den nu framställda anmärkningen går ut på att, i anledning af ett utaf ortsnamnskommitterade framställdt förslag och efter det vederbörande blifvit hörda, på min föredragning mot socknens önskan och byamännens enhälligt uttalade och enligt utskottets uppfattning välgrundade protester Timmelhed ändrats till Timmele. Det har nämligen synts utskottet uppenbart, att vid afgörande af frågor af denna art ett synnerligen stort afseende måste fästas vid deras önskningar, som vore i saken närmast intresserade, och detta så mycket hellre, som man i våra dagar ansett sig böra genom särskild lagstiftning bereda skydd för enskilda släktnamn.

Oafsedt denna, efter min mening icke fullt träffande jämförelse med enskilda släktnamn, är det gifvet, att en kommun eller enskild bör äga ett visst skydd för socknens eller hemmanets rätta namn, men frågan gäller just att få bestämdt den rätta namnformen.

Många fall förekomma nämligen, där på samma ort skiljaktiga namnformer användas i jordeboken, i orten, å officiella kartor etc., liksom också ej sällan en ort skrifves på ett sätt i jordeboken, på ett annat i postortsförteckningen, på ett tredje i telegrafförteckningen o. s. v. Ehuru vederbörande naturligen

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

hafva frihet att i sina enskilda angelägenheter använda den namnform, som dem behagar, är det i det allmännas intresse nödvändigt att få fastslaget, hvilken af namnformerna eller, där dubbelnamn förekomma, hvilketdera af namnen, som skall utgöra den officiella beteckningen, och är det just en af ortnamnskommitténs uppgifter att i detta afseende väcka förslag.

Hade jordeboksnamnen någon gång i tiden undergått en fullständig sakkunnig granskning, kunde man ju ifrågasatt, att dessa i tveksamma fall skulle äga obestridligt vitsord. Så är dock ej fallet. I jordeböckerna hafva namnen merendels okritiskt afskrifvits jordebok efter jordebok, med de förändringar, häradsskrifvarne ofta godtyckligt på egen hand ansett sig kunna däri vidtaga. I ej så få fall hafva de nuvarande jordeboksnamnen för sin tillkomst att tacka endast ett en gång influtet skriffel, så t. ex. Backen för Bäcken, Ljufön för Tjufön etc. eller missuppfattning, såsom just Timmelhed för Timmele.

Om därför anledning förekommer, att en i jordeboken intagen namnform är felaktig, får man ur andra tillgängliga källor, äldre jordeböcker, dialektuttalet etc. leta sig fram till den namnform, som bör anses vara den rätta, på sätt planen för ortnamnskommitténs arbete närmare utvisar.

Hvad det nu anmärkta fallet angår, är det ostridigt, att det ursprungliga namnet är Timmele, efter hvad talrika medeltidsurkunder utvisa, samt att Timmelhed utgör en ganska sen i jordeboken inkommande felaktig skrifform, som ännu ej ingått i dialektuttalet. Väl har nu utskottet anfört, att enligt uppgifter, som lämnats utskottet, det af kommitterade angifna uttalet icke »lärer» vara det allena rådande, men torde denna efter uttrycket att döma ej fullt säkra uppgift icke kunna tillkännas den betydelse, som utskottet tyckes hafva tillagt densamma. Gifvet är, att hvarje felaktig skrifform i jordeboken vid vissa tillfällen kan komma att — särskildt vid uppläsning — uppträda såsom uttalsform, äfven om i det naturliga talet, såväl dialektens som de bildades, den ej trängt igenom, såsom fallet efter noggrann undersökning visat sig vara just i fråga om förevarande namn.

I hvarje fall hafva kommitterade stödt sitt förslag och Kungl. Maj:t sitt beslut ej endast på den omständigheten, att den felaktiga skrifformen icke inträngt i dialektuttalet. Särskildt hafva kommitterade framhållit, att skrifformen Timmelhed så mycket mindre kunde anses häfdvunnen, som formen Timmele upptagits i de flesta mera betydande publikationer, såsom t. ex. generalstabens karta, ekonomiska kartverket, Sidenbladh »Sveriges härads- och sockennamn», Höjer »Konungariket Sverige», liksom den äfven användts af kommunalstämmans ordförande i det från kommunalstämman insända protokollsutdraget.

Häremot har utskottet erinrat, att den omständigheten, att Timmele upptagits i vissa tryckta arbeten så mycket mindre

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

borde utgjort något skäl för namnändringen, som, såsom af handlingarna framginge, Timmelhed sedan mycket lång tid tillbaka varit den officiella benämningen i både kyrkoböcker och kronoräkenskaper. Om utskottet under »tryckta arbeten» äfven inbegripit våra officiella, efter noggranna undersökningar på platsen tillkomna kartverk, kan jag gifvetvis ej instämma med utskottet, utan måste vid frågans bedömande tillägga dem synnerlig betydelse. Hvad kronoräkenskaperna angår, torde, då utskottet åberopat handlingarna i ärendet, utskottet härmed endast hafva afsett jordeböcker och tiondelängder. Med undantag för 1611 års jordebok och en tiondelängd af år 1645 förekommer Timmelhed i jordeböckerna först år 1761, hvilket ur namnsynpunkt måste anses vara en sen tidpunkt. Tidigare förekommer väl former på Timmeled, utan »h», men dessa äro att likställa med de många sockennamn i Västergötland, som af misstag i jordeboken fått ett »d» tillagdt, såsom Rommeled, och af hvilka de, som varit föremål för kommitténs arbeten, med sockenmännens samtycke återfått sin ursprungliga form, t. ex. Rommele. Utskottet har särskildt framhållit kyrkoböckerna. Häremot kan emellertid ställas, att visserligen den i Ulricehamn numera bosatte kyrkoherden i sina skrifvelser i regel användt kyrkobokens namnform Timmelhed, men att däremot, att döma efter de källor, jag har haft att tillgå, synes hafva varit vanligt äfven vid tiden för namnändringen att i de från socknen utgångna skrifvelser i kommunala ärenden, trots det jordeboken hade Timmelhed, socknen betecknats Timmele, såsom äfven skedde i det protokollsutdrag, hvarigenom de å kommunalstämma närvarande afstyrkte namnformens förändring, dock med kommunens förtroendeman, kommunalstämmans ordförande, såsom reservant. Jag vill till öfriga skäl lägga, att i alla de publikationer, som under de senaste 30 à 40 åren utgått från statistiska centralbyrån, hvilken myndighet alltid ägnat noggrann omvårdnad om sockennamnen, användts namnformen Timmele.

Jag vågar därför hysa den åsikt, att jag i det af utskottet anmärkta fall icke rätt skulle hafva fullgjort min plikt som Konungens rådgifvare, om jag i strid mot allmänt gängse uttal, äldre namnformer, kartor och liknande större publikationer samt emot myndigheternas uttalade mening, på de skäl byamännen anfört, tillstyrkt bibehållandet af den i jordeboken sent inkomna felaktiga skriftformen Timmelhed i stället för Timmele.

I anslutning härtill anser jag mig ock till sist — särskildt med hänsyn till den af utskottet uttalade meningen, att det vore af vikt, att ett fortskridande på den sålunda inslagna vägen ej ifrågakomme — böra framhålla, att jag visserligen i likhet med utskottet finner, att vid afgörandet af frågor af denna art stort afseende bör fästas vid deras önskningar, som i saken äro närmast intresserade, men att jag omöjligen kan, på sätt utskottet

synes ifrågasätta, åt dem inrymma rätten att få frågan afgjord uteslutande med hänsyn till dessa önskningar, allra minst om, såsom i förevarande fall, den af sakkunniga uttalade och af samtliga myndigheter i öfrigt biträdda uppfattningen går i annan riktning.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar! Då den s. k. ortnamnskommittén tillsattes, hoppades jag, att dess forskningsarbete skulle blifva af stort historiskt och geografiskt värde. Jag kände ej så noga till de direktiv, som Kungl. Maj:t lämnade denna kommitté, men jag trodde, att kommitténs uppdrag vore begränsadt till att forska efter, hvilka namn socknar, byar och andra orter fordom haft och att från forntida benämningar söka individualisera dessa i jämförelse med nutida namn. Men jag kunde icke ana, att kommitténs befogenhet kunde sträcka sig till att föreslå ändringar af namn, och ännu mindre kunde jag förstå, att Kungl. Maj:t skulle vilja eller ens anse sig berättigad att påtruga någon dessa ändrade namn.

Man har i pressen och äfven annorstädes sökt att bagatellisera denna fråga såsom varande af ringa eller ingen betydelse. Jag anser däremot för min del frågan vara ganska viktig, ty får denna kommitté fortsätta sitt reformarbete — bakåt och med Kungl. Maj:ts hjälp truga på oss namn, hvilkas härledning och betydelse hvarken kommittén eller någon annan kan utforska, vet jag icke, hvar det skall sluta. Kungl. Maj:t får väl sedermera tillsätta en kommitté, som får i uppdrag att rätta hvad den förra kommittén med Kungl. Maj:ts hjälp bragt i oreda beträffande både kartor, handlingar och namn på orter.

Från praktisk synpunkt är den anmärkta åtgärden ytterst betänklig. Den skulle nämligen enligt min uppfattning bringa oreda och osäkerhet i lagfarts- och inteckningsförhållandena samt villervalla i kartor och skifteshandlingar, och från etisk synpunkt är den i hög grad sårande. Jag finner nämligen det vara mycket beaktansvärdt, som vederbörande byamän säga i sin förklaring, då de beträffande Timmelhed anföra: »För oss är det namnet kärt, ty det är för många af oss namnet på vår födelse- och fosterbygd och våra fäderneärfda gårdar; för oss alla är det namnet på våra *hem*.» Detta betyder, mina herrar, mycket för mig. Det betyder till och med mer än de praktiska svårigheter, för hvilka vi skulle utsättas, därest man alltför lättvindigt tager sig före att ändra våra gällande namn. Och jag undrar, hvar det till sist skall sluta, om Kungl. Maj:t icke vill gå fram med mycken varsamhet på detta område. Till sist få kanske våra hem, våra socknar eller byar för oss själfva främmande namn, därför att kommittén upptäckt att någon förr i tiden stafvat dem annorlunda än som nu är brukligt.

En regering, som stafvar för nymodigt, utsätter sig nog för

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

klander. Men den regering, som vill acceptera ett stafsätt, hvilket härleder sig från århundraden tillbaka, synes mig vara ännu mera klandervärd. Snart bringar man väl Gäfle till att stafvas *Gafle*, Västerås går tillbaka till *Aros*, o. s. v. Kommer denna kommitté till Kopparbergs län, upptäcker den nog snart, att detta län fordom har hetat Säters län. Vidare upptäcker kommittén, att någon mindre skrifkunnig person har stafvat Leksand med x i stället för med k, och så få vi Leksandsbor i stället för vårt kära sockennamn Leksand kanske en läxa. Fortsätter så kommittén sin forskningsfärd till Tällberg, så upptäcker den naturligtvis snart, att någon har glömt att sätta prickar öfver a, och så ålägger Kungl. Maj:t oss att skrifva namnet *Tallberg*. Men då, mina herrar, är icke § 107 regeringsformen tillräcklig, utan då är tiden inne att tillämpa § 106.

Herr talman! Jag anhåller, att denna punkt måtte läggas med gillande till handlingarna.

Herr Jansson i Djursätra: Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet slutade sitt anförande med den förklaringen, att Kungl. Maj:t visserligen skall, när det gäller pröfning af frågor angående förändring af ortnamn, se till, att det förfares med noggrannhet och varsamhet, men förklarade dock bestämdt, att regeringen icke komme att taga så stor hänsyn till ortsbefolkningens önskningar, att dessa önskningar finge utgöra hinder för att en namnförändring skedde i öfverensstämmelse med ortnamnskommitténs förslag. Vi hafva således officiellt fått bekräftelse på, att socknarnas och kommunernas önskningar att få behålla sina gamla namn, de namn, som hafva blifvit kära och dyrbara, därför att man ärft dem från sina fäder, ej skola tillmätas afgörande betydelse. Så snart ortnamnskommittén endast finner, att den t. ex. icke kan förstå, hvarifrån ett namn härleder sig, eller att något annat icke är så, som det bör vara enligt kommitténs mening, föreslås genast att namnet skall ändras.

Här har beträffande namnet Timmelhed särskildt fästs afseende vid att man icke kunnat säga, hvarifrån detsamma härleder sig, och så har det påståtts, att namnet stafvats olika under olika tidsåldrar. Ja, det finns väl ofantligt många namn i vårt land, om hvilka man kan säga, att de icke hafva sin betydelse af härledning. I många fall kan ju detta hända, men i de flesta fall är det väl endast namn utan någon egentlig vetenskaplig betydelse. Men icke är namnet därför betydelselöst för det folk, som bor inom orten. Befolkningen frågar mycket litet efter härledningen. Det är det gamla namnet, som för folket är kärt och dyrbart.

Nu har icke heller ortnamnskommittén kunnat säga, att namnet Timmele, till hvilken form kommittén velat förändra

det, grundar sig på någon särskild härledning, utan det ena såväl som det andra är namn utan särskild härledning.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

När denna fråga i utskottet upptogs till behandling, var det i synnerhet en af ledamöterna, en ung vetenskapsman, som med särskild energi försökte utreda densamma och noga pröfva, hvilka skäl som skulle kunna föreligga för den förändring, som föreslagits af ortnamnskommittén. Han gick därvid tillbaka så långt, som urkunderna kunde lämna vägledning, och redan på 1600-talet fann han i officiella handlingar namnet bokstafveradt Timmelhed. I rättegångshandlingar från domstolar på 1700-talet fann han äfven namnet Timmelhed skrifvet på detta sätt, och en annan af utskottsledamöterna uppgaf, att han trodde sig hafva hört, att vid tiden för Uppsala möte, alltså i slutet af 1500-talet, fanns en prästman från Timmelhed, som var närvarande vid mötet och skref sitt namn som Mäster Lars eller hvad det var från Timmelhed.

Man kan sålunda icke påstå, att namnet Timmelhed är ett modernt namn, tillkommet på senare tid, utan det är ett mycket gammalt namn, användt sedan minst 300 år tillbaka. Hade nu ortnamnskommittén funnit att detta namn icke längre borde användas, därför att det leder t. ex. till förväxling med andra ortnamn, och ändringen således hade praktiska skäl för sig, hade det ju varit rimligt att en förändring föreslagits. Men sådana skäl förefinnas icke, utan det är endast en smakfråga, som af ortnamnskommittén bragts på tal och som föranledt förändringen.

Då det sålunda icke finnes något reellt skäl för denna ändring, och då det dessutom är all anledning att antaga, att, om ortnamnskommittén får hålla på med sitt arbete, ingen landsända och ingen socken, kanske knappast någon by eller egendom, kan vara säker på att få behålla sitt gamla namn, hade väl utskottet skäl att åtminstone bringa denna fråga till Riksdagens kännedom, så att befolkningen inom landet, som har sina representanter samlade här, må få veta hvad som för framtiden är att vänta från detta håll.

Denna fråga har af vissa tidningar ansetts som en bagatellsak, och det har äfven i debatten i dag framhållits, att anmärkningen mot beslutet angående namnet Timmelhed kunde anses blott gälla en obetydlighet. Här är dock icke fråga om ett ärende, som afser stora penningsummor, utan det gäller en regeringsåtgärd, hvarigenom folkets känslor helt och hållet underskattats. Att såra folkets känslor utan behof eller nödtvång, tycker jag för min del vara en mycket betänklig sak, och jag tror, att herr statsrådet handlat mera besinningsfullt, om han lämnat mera gehör åt folkets önskningar och känslor i dessa frågor än när han endast tagit hänsyn till den moderna uppfattning, som representeras af ortnamnskommittén.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Det torde i alla fall vara på sin plats att inför den samlade kammaren här upprepa hvad byamännen för sin del anfört såsom skäl gentemot detta angrepp mot namnet å deras hembygd. De anföra i sin förklaring följande:

»Af handlingarna i ärendet hafva vi inhämtat, att namnet på vår by under gångna tider stafvats på mångahanda olika sätt. Somliga af dessa namnvarianter kunna väl för vårt, nutidsmänniskans, öga och öra te sig något sällsamma. Vi äro dock öfvertygade om att de allesamman, hvart och ett på sin tid, väl fyllde sitt ändamål, samt att de, som använde dem, hade dem kära, och att de ej gärna hade utbytt dem mot andra. Vi hafva ej heller sport, att något sådant någonsin föreslogs dem. Man hade väl då annat att tänka på och syssla med. Vi kunna ej heller rätt förstå, huru någon (myndighet eller enskild) skulle kunnat ha något intresse af att namnet på deras (vår) by skulle ha bokstafverats på annat sätt, än det på hvarje tid häfdvunna.

I det anförda ligger svaret på den till oss framställda frågan inneslutet. Den i denna tiden och ibland oss häfdvunna bokstafveringen af namnet på vår by är *Timmelhed*. För oss är det namnet kärt, ty det är för många af oss namnet på vår födelse- och fosterbygd och våra fäderneärfda gårdar; för oss alla är det namnet på våra *hem*. Vi förstå väl vetenskapsmannens intresse, då han forskar efter de svenska ortnamnens ursprungliga form. Vi värdera och taga med nöje kännedom om resultaten af denna hans forskning — det ligger ett stycke af vårt folks historia däri. Men kommer han för att, rustad med statsmyndigheternas maktmedel, ålägga oss att skrifva våra ortnamn på något fornsvenskt sätt och icke så som det vunnit burskap i denna tidens språk, då protestera vi på det bestämdaste. Vi protestera mot ifrågasatt påbud, att namnet på vår församling, vår by och våra gårdar skall bokstafveras på något annat sätt än det nu och ibland oss häfdvunna och anhålla vördsamt, att det måtte fortfarande skrifvas *Timmelhed*.»

Herr talman! Då jag för min del fullkomligt gillar denna byamännens uppfattning, skall jag be att få yrka bifall till herr Daniel Perssons hemställan, att denna punkt af konstitutionsutskottets utlåtande måtte med gillande läggas till handlingarna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz: Då den siste ärade talaren beskyllde mig för att ha yttrat mig mindre besinningsfullt i slutet af mitt förra anförande, så ber jag att få försäkra både honom och kammaren i öfrigt, att det var så långt ifrån, att det var utan besinning, som jag fällde det åsyftade yttrandet, som det tvärtom var efter mycket öfvervägande. Och så vidt jag kan förstå, var det nödvändigt att säga ifrån, framför allt, tycker jag, ärligt säga ifrån, att, som jag uppfattar en Konungens rådgifvares plikt, kan jag icke, så

länge jag innehar den ställning, att det tillkommer mig att i sådana frågor som denna råda Hans Maj:t, låta hvad konstitutionsutskottet här uttalat för mig blifva en ledtråd för framtiden. Det var efter fullkomligt öfvervägande och besinning, jag sade detta, och jag skall be att få anföra mina skäl därför. Det var absolut icke för att på något vis underkänna de känslor, som i detta fall från socknens och byamännens sida blifvit uttalade, utan det var därför, att jag icke ville vara med om att fastslå såsom en princip, att där alla myndigheter och sakkunnige och alla, som hade att i frågan yttra sig, å ena sidan voro fullt ense om, hurudan namnformen med afseende å en viss socken skulle blifva för framtiden, men, å andra sidan, socknen ville ha en annan form på namnet, denna senare önskan ovillkorligen skulle blifva den rådande.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag trodde icke, att jag skulle behöfva närmare framlägga, hvart sådant kan leda. I det här fallet tyckes ju socknen ha varit tämligen ense. Den man, som man i allmänhet får anse vara i besittning af en sockens högsta förtroende, nämligen kommunalstämmans ordförande, hade dock en afvikande mening. Men det kan ju mycket väl hända i andra fall, att en socken är ganska delad i detta afseende. Det kan ju hända, att det är en högst ringa majoritet, som vill hålla på en namnform, under det att en stark minoritet förenar sig med dem, som på andra, mera objektiva skäl förklarat en annan namnform vara den riktiga. Om jag skulle utan vidare här ha iakttagit tystnad med afseende å konstitutionsutskottets uttalade önskningar för framtiden, så skulle jag därvidlag ha sett mig försatt i den mycket obehagliga ställning att i så fall nästa gång en sådan fråga som denna kommer före, nödgas gå med på hvad en socken med kanske ringa majoritet hade föreslagit, eller också skulle det kunna sägas till mig: hvarför sade ni icke ifrån redan vid det tillfälle, då det fanns för eder möjlighet att tillkännagifva eder framtida hållning i sådana här frågor? Hvarför sade ni icke ifrån detta klart och tydligt? Det var ju att likasom kringgå saken.

Jag vill fästa uppmärksamheten på en annan sak. Här var det också fråga om ett byanamn, nämligen namnet på en by, som heter Timmelhed. Det finns flera delägare i denna by. Om nu somliga af dessa skulle vilja vara med om namnförändringen, andra åter igen icke, och det t. ex. varit en liten majoritet mot densamma, skulle det då verkligen ha varit omöjligt att med stöd af alla dessa utredningar, sakliga och historiska, som verkställts, kunna ändra detta namn?

Det finnes ju ingenting som hindrar den enskilde att använda hvilket skrifsätt han vill, och därför vill det synas mig, som om dessa vackra känslor, hvilka ifrån byamännens sida äro ådagalagda, skulle mycket väl kunna finna sitt uttryck allt fort-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

farande, därigenom att de stafva namnet på sin by på det gamla sättet. Därför att en annan stafvar mitt namn på ett sätt, som jag finner oriktigt, så har det väl icke blifvit en skyldighet för mig att stafva det på samma sätt. Skulle det vara så, borde således Andra Kammarens tryckerideputerade kunna ålägga mig att stafva mitt namn med *Schw*, ty det förekommer i Andra Kammarens protokoll: »Herr statsrådet Schwartz». Men jag anser mig ändock oförhindrad att skrifva mitt namn med *Sw*, oaktadt andra stafvat det med *Schw*. På samma sätt kunna också byamännen här göra. De kunna alltjämt skrifva namnet å sin by Timmelhed. Det är här endast fråga om den officiella benämning, som man måste ha, och att få en ensartad benämning i det afseendet fastslagen.

Nu är förhållandet det, att i fråga om detta namn äro olika skrifformer i bruk. Det måste därför, när det är fråga om att få ordning och reda i detta fall, utfärdas någon bestämmelse, efter hvilken man skulle ha att rätta sig. Då gäller endast frågan: får denna fråga afgöras efter samma regler, som användts vid bestämmandet af andra sockennamn i dessa trakter, eller skall man här gå till väga på annat sätt, det vill säga taga uteslutande hänsyn till att vederbörande socken önskar få namnet fastställdt så, som kyrkoherden i församlingen skrifver det, och icke så, som kommunalstämmans ordförande och myndigheterna i öfrigt anse vara det rätta? Jag får säga, att jag icke kan finna annat, än att Kungl. Maj:t ovillkorligen måste förbehålla sig handlingsfrihet i dylika fall och rätt att besluta efter objektiva grunder.

Det var endast för att häfda detta, för att visa, att jag ämnar för framtiden, i hvad på mig ankommer, häfda den uppfattningen, och icke alls för att på något sätt och vis sätta mig öfver eller ringakta de känslor, som kommit till uttryck från socknens sida, som jag funnit mig föranlåten att gifva den förklaring, som jag lämnat i mitt första anförande.

Herr Kjellén: Jag har redan förut uttryckt mina bekymmer i denna punkt och vill nu endast tillkännagifva, att jag här till fullo instämmer med den reservant, som visserligen funnit vederbörande föredragandes tillstyrkan till beslutet angående namnet »Timmele» anmärkningsvärd, men i anseende till »sakens ringa betydenhet» ej ansett den böra göras till föremål för anmärkning enligt § 107 regeringsformen. Denne reservant är — herr Centerwall, densamme, som nyss tog så illa vid sig från talartribunen, därför att jag ansåg äfven de flesta andra anmärkningar, som konstitutionsutskottet här framställt, vara af så ringa betydelse, att de icke bort föranleda anmälan enligt § 107. I denna min framställning vädrade han misstänksamhet mot konstitutionsutskottets objektivitet. Han syntes icke erinra sig, att de

af honom gillade anmärkningarna i ty fall innebära en liknande misstänksamhet, nämligen mot Kungl. Maj:ts objektivitet. Det är väl dock icke värre majestätsbrott här i landet att tvifla på konstitutionsutskottets än på Kungl. Maj:ts objektivitet! Och å andra sidan är det väl icke mindre majestätsbrott att tvifla på konstitutionsutskottet i Timmelefrågan än i de andra frågorna, som kommit in i konstitutionsutskottets förevarande betänkande.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Då jag alltså i denna reservation med glädje igenkänner min egen uppfattning i statsrättsfrågan, så skall jag fatta mig mycket kort angående det något oartiga sätt, hvarpå reservanten ansåg tillständigt att besvara mig, ett sätt, som väckte min tanke icke blott på de sofister, med hvilkas namn han riktade Andra Kammarens protokoll, utan äfven på en gammal klassisk filur, som hette Tersites. Jag skall endast begagna tillfället att rätta ett par alltför uppenbara missförstånd, som jag icke vill låta stå oemotsagda i dagens protokoll.

Sålunda uppgaf han, att jag skulle med stöd af tryckfrihetsförordningen önska ett hemlighållande af alla statsrådsprotokoll under 50 år. Jag sade dock uttryckligen, att undantag voro stipulerade äfven för Kungl. Maj:ts samtycke samt för konstitutionsutskottets *grundlagsenliga* rätt enligt §§ 106 och 107 regeringsformen. Vill den ärade talaren draga någon ytterligare slutsats ur tryckfrihetsförordningen, synes det mig blott visa, att det icke allenast är tryckfrihetsförordningen som behöfver revideras, utan äfven vissa konstitutionsutskottsledamöters insikter i tryckfrihetsförordningen.

Han beskyllde mig vidare för afgudadyrkan af Hans Järta, då jag utvecklade den ståndpunkt, som han själf nu i reservationen visat sig intaga beträffande innebörden af § 107. Jag har dock uttryckligen sagt, att jag stödde denna min uppfattning icke blott på Hans Järtas uttalanden utan äfven på hela samtidens vittnesbörd och hela det föreliggande lagstiftningsverket. Hvad jag påpekade om 1809 års regeringsform är helt enkelt ett *historiskt faktum*, som icke upphäfves däraf att utvecklingen sedan gått därifrån — hvilken juridiskt bindande kraft man vill gifva däråt, är naturligtvis en annan fråga. »Så är det icke» — dekreterade den ärade reservanten, sedan jag framlagt detta faktum. Ja, han får förlåta mig, om jag icke vill sätta afguden Julius Centerwall på afguden Hans Järtas plats. Jag vet väl, huru man brukar tolka denna fråga och huru förhållandena varit. Men jag tror icke, att det skadar att med vetenskapens hjälpmedel framställa grundlagen, sådan den från början varit och därmed jämföra, huru den enligt praxis tolkats, för att på så sätt få fram, huru det *borde vara*.

Vi stå nu midt uppe i en författningsbrytning, där stora värden för vår statsorganisation måste afgöras. Att då efter förmåga söka lägga fram grundlagens stränga mening vid sidan af

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

praxis, det tror jag är en gärning, som är förtjänt af en annan lön än att karakteriseras som ett »simpelt sätt» — som denne talare uttryckte sig med ett enligt min uppfattning föga parlamentariskt uttryck.

Herr Hammarlund: En ledamot af konstitutionsutskottet har ur utskottets betänkande uppläst församlingens protest, hvilken vi ju redan förut fått oss delgifven genom konstitutionsutskottets utlåtande. Men han uraktlät — och likaså har konstitutionsutskottet uraktlåtit det — att tala om hvad en ledamot af ortnamnskommittén har invändt gent emot denna protest. Jag skall be att få erinra om detta professor Noreens yttrande.

Han framhåller i detsamma, att namnet i fråga har under tidernas lopp skrifvits på icke mindre än 46 — säger 46 — olika sätt. Jordeboken stafvar namnet på ett sätt, ekonomiska kartan på ett annat och generalstabskartan på ett tredje sätt; kyrkostämmans ordförande stafvar det på ett sätt och kommunalstämmans ordförande på ett annat sätt. Mina herrar, är det då icke i sin ordning att det blir bestämdt, huru namnet skall skrifvas åtminstone i officiella handlingar; och ha vi en regering i detta land, måtte den väl få besluta i en så underordnad sak som denna.

Herr Jansson fäste sig särskildt vid församlingens och byamännens protest. Härom heter det uti den omnämnda inlagan från professor Noreen: »Byamännen protestera mot vetenskapsmannens försök att med maktmedel ålägga dem att skrifva Timmele. Denna protest är obehöflig, enär svenska folkets urgamla frihet bland annat innebär rättighet att efter eget godtfinnande få stafva väl eller illa. Det förblir dem sålunda i alla händelser obetaget att behålla den för dem, enligt egen uppgift, kära stafningen af Timmele med ett onödigt »h» och ett dito »d», lika väl som ingen förmenar dem att skrifva »någodt» i stället för »något» m. m. Däremot synes en protest mera behöflig, därest byamännen med sitt uttalande afse att hindra Sveriges öfriga allmänhet och särskildt dess myndigheter och skriftställare att stafva namnet i öfverensstämmelse med det uttal, som det i omkring 400 år ägt och ännu äger.» Detta jämte åtskilliga andra saker har utskottet försiktigtvis uraktlåtit att tala om i sitt betänkande.

Herr Daniel Persson fann ur praktisk synpunkt en sådan åtgärd, som Kungl. Maj:t här vidtagit, betänklig. För byamännen stode i jordeboken antecknadt, att den och den ägde det och det hemmanet uti den här byn, som enligt jordeboken heter Timmelhed, och det vore därför betänkligt att ändra detta. Men när byamännen leta på kartan efter sina hemman, så finna de där icke något med detta namn. På den ena kartan står det »Timmele» såsom Kungl. Maj:t bestämt stafningen och på en

annan karta »Timmelle» med två »l», men ingendera kartan har namnet Timmelhed. Under sådana förhållanden är det väl på sin plats att man får ordning och reda i den här saken.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Det sades, att konstitutionsutskottet ägnat stor uppmärksamhet åt denna fråga, ja, att man haft att tillgå en ung vetenskapsman, som ägnat den saken mycket stor uppmärksamhet. Ja, jag betviflar icke alls, att utskottet ägnat stor uppmärksamhet och icke heller att det ägnat mycket lång tid åt denna sak.

Mina herrar! Vid denna riksdags början var det en allmän mening, att vi hade en mycket stor fråga, som måste lösas i år, en fråga, som var beroende på konstitutionsutskottets pröfning, och det var frågan om Riksdagens arbetssätt. Erfarenheten från förra året gaf vid handen, att här måste vidtagas en ändring, och man hoppades, att konstitutionsutskottet skulle komma med ett förslag, som skulle kunna lösa denna viktiga fråga. Vi skrifva i dag den 16 maj, men ännu ha vi icke sett en rad rörande denna sak ifrån konstitutionsutskottet. Nu ha vi fått förklaringen härpå. Konstitutionsutskottet har funnit sig böra ägna denna fråga om socknens namn skall vara »Timmele» eller »Timmelhed» en så ingående pröfning, att den stora frågan om Riksdagens arbetssätt icke ännu kunnat komma före i år. Och när konstitutionsutskottet ännu icke afgifvit något utlåtande däri, hur skall det då vara tänkbart att få denna fråga löst vid denna riksdag? Det är icke möjligt, ty frågan är så omfattande, att det helt visst behöfs sammanjämkningar och återremisser, och det är alldeles klart, att Riksdagen icke finner sig nu ha tid till detta. Vi ha således nu fått förklaringen på, hvarför denna fråga måst skjutas undan ytterligare en 3-årsperiod. För min del kan jag verkligen icke gilla ett sådant förfaringssätt att skjuta undan stora och betydelsefulla frågor för att i stället ägna lång tid åt en sådan här fråga, hvilken, såsom någon nyss uttryckte sig, är en ren smakfråga. Det är alldeles riktigt att den är en smakfråga, och jag tycker, att man då och mycket väl kan öfverlämna åt Kungl. Maj:t att bestämma en så underordnad sak, som om namnet på en socken skall i officiella handlingar stafvas på ena eller andra sättet.

Jag hemställer, att anmärkningen med ogillande lägges till handlingarna.

Herr Höjer: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag för min del icke har synnerligen mycket att tillägga till hvad som yttrats af herr finansministern uti hans två anföranden och nu sist af herr Hammarlund, har jag i alla fall begärt ordet för att taga alldeles bestämdt afstånd ifrån den enligt min uppfattning alldeles ohållbara ståndpunkt, som är intagen af mina högt värderade vänner, Jansson i Djursätra och Daniel Persson i Tällberg.

Först och främst får jag bekänna, att själfva frågan, denna

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

riksviktiga fråga, »Timmele» eller »Timmelhed», är så obetydlig, att den icke under några förhållanden borde hafva upptagit konstitutionsutskottets uppmärksamhet; och jag skulle för min del djupt beklaga, om uti framtiden konstitutionsutskottets granskningsrätt skulle urarta till ett sysslande med dylika obetydligheter. I sak får jag för min del säga, att jag finner anmärkningen helt och hållet obefogad. Hvilken olycka, mina herrar, har här skett? Jo, herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har tillåtit sig att efter vederbörande myndigheters hörande uppföra formen »Timmele» uti den officiella ordboken. Det är hvad han har gjort och absolut ingenting annat. Nu är väl att märka, att den olyckan, öfver hvilken de goda byamännen i »Timmelhed» började att gråta 1907, den olyckan inträffade i själfva verket redan för cirka 40 år sedan, som också herr statsrådet och chefen för finansdepartementet i sitt första anförande antydde. Om herrarne behaga sätta sig ned i riksdagsbiblioteket och gå igenom statistiska centralbyråns befolkningsstatistik för de sista årtiondena, skola herrarne finna, att där står formen »Timmele» år efter år under bortåt 40 års tid. Först efter 1907 upptäckte de goda byamännen i »Timmelhed», hvilken olycka i själfva verket inträffat på grund däraf, att statsrådet Swartz tillåtit sig göra något, som i själfva verket är gjordt för 40 år sedan. Hvad är det för orättvisa, som egentligen har vederfarits de goda byamännen? De bibehålla okvald sin rätt att stafva sitt socken- och byanamn hur orimligt eller hur rimligt som helst till dagarnes ända, och ingen människa hindrar dem från det, liksom de högt ärade patrioter, hvilka undertecknat den stora stafningspetitionen, få stafva kvinna med »q», hafva med »fv» och låta med två »å och th» om de så behaga, huru länge som helst. Jag kan icke se, att någons rätt genom Kungl. Maj:ts åtgärd i detta fall blifvit kränkt. Vi lefva, mina herrar, alla dess bättre i ett fritt land, och vi hafva frihet att skrifva vårt eget namn, våra socknars namn och våra byars namn, huru vi behaga, och vi äro i den lyckliga belägenhet, att hur galet vi än stafva, stafva vi numera alltid rätt.

Jag skall till sist endast tillåta mig att påminna om en liten, för resten sann historia, som jag läste i Aftonbladet i går eller förrgår.

Det finnes en liten socken i Kalmar län, som heter Djursdala, och officiellt ännu så länge dess värre stafvas med »Dj». Nu har den socknen sitt namn ifrån sjön »Juttern», och socknen har ända från början af 1400-talet — det kunna herrarne se t. ex. i mitt arbete »Konungariket Sverige» — stafvats med »J». I socknen bodde emellertid i midten på 1700-talet en mycket litterärt intresserad häradsfogde, och denne tog sig för en dag att skrifva en beskrifning öfver Sevede härad. I denna beskrifning omtalade författaren, att den store Ivar Vidfamne

bott vid sjön Juttern några tusen år tillbaka i tiden och att han där haft en djurgård, hvadan den gode häradsfogden fann skäl att förändra stafningen af namnet från »J» till »Dj», och så stafvas det ännu i den dag, som i dag är.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Men det var icke för att blott berätta denna historia, som jag begärde ordet, utan för att med anledning af den framställa en fråga. Om en gång i framtiden ortnamnskommittén vid sina undersökningar förirrar sig till »Djursdala» och får reda på saken, och ortnamnskommittén med anledning däraf föreslår Kungl. Maj:t att återställa stafningen till den gamla stafningen med »J» och stryka stafningen med »Dj», hvilken auktoritet bör Kungl. Maj:t och herr statsrådet Swartz rimligtvis lyssna till, antingen den på 1700-talet lefvande, mycket respektable häradsfogden eller ortnamnskommittén?

Jag skall tillåta mig, herr talman, att yrka punktens läggande med ogillande till handlingarna.

Herr Hjärne: Jag delar de åsikter, som min ärade vän på göteborgsbänken i dag utvecklat, angående tolkningen och tillämpningen af de grundlagsparagrafer, som ha gifvit anledning till denna debatt. Det kan sålunda icke heller falla mig in att här yttra några särskilda anmärkningar mot herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, och jag skulle öfver hufvud taget icke ha yttrat mig i denna fråga, därest icke ett och annat under den föregående äfverläggningen kommit upp, som synes mig vara anmärkningsvärdt.

Jag vill då, eftersom herr talmannen öfver hufvud tillåtit diskussion i frågan, blott framhålla, att det synes mig, som om det vore en verklig rättsfråga, som här är å bane. Det är nämligen så, att hvad man på senare tider brukar kalla namnrätten, den har förut icke i Sverige varit erkänd i egentlig mening, men den har börjat att allt mer och mer få erkännande inom vissa gränser åtminstone; vi veta ju, att det utfärdats en förordning angående rätt till enskilda namn, som förut ganska ofullständigt skyddats både mot myndigheters och enskildes öfvergrepp. Nu synes det mig, som om det verkligen vore fråga om att äfven de särskilda orternas, kommunernas och städernas namnrätt skulle kunna komma å bane så småningom, och då skall naturligtvis denna namnrätt häfdas af dem, som öfver hufvud taget enligt lag äro berättigade att föra dessa menigheters talan.

Jag skall nu icke inlåta mig på själfva språkfrågan; därtill lämpar sig icke detta ställe och icke detta tillfälle. Men jag vill blott framhålla, att den princip synes dock icke vara så löjeväckande, som den ärade föregående talaren låtit påskina, att »de gode byamännen», som han uttryckte sig, skola ha någonting att säga, huru deras byanamn skola stafvas, skrifvas och huru det öfver hufvud taget skall låta. Om det nu är så, att

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

den enskildes namnrätt skall vara till en viss grad skyddad, kan man väl icke säga, att denne enskilde mans namnrätt är skyddad, om han väl alltid får tillfälle att stafva, huru han vill sitt eget namn, men däremot officiella myndigheter, kanske Kungl. Maj:t själf, kunna besluta, att hans namn i alla lagliga handlingar, som honom angå, skall stafvas på ett sätt, som han icke vill veta af. Då tror jag icke den enskilde mannens namnrätt är skyddad, och på samma sätt torde det förhålla sig med kommunernas namnrätt, om den öfver hufvud taget skall erkännas. Hvad ha kommunerna för gagn af, om deras enskilda namn få stafvas såsom dem faller in, om Kungl. Maj:t med den rätt, hvars grundlagsenlighet jag icke känner, tager sig före att dekretera och bestämma, att ett namn skall betecknas på ett sätt, som de »gode byamännen» alldeles icke vilja veta om. Jag tror därför, att vi få taga saken allvarsammare, än åtskilliga af de föregående talarne här gjort.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Jag ber till en början att få till fullo instämma med den senaste ärade talaren uti det slut, till hvilket han kom. Jag tror icke, att denna fråga är värd det löje, som man på många håll velat ägna den, utan den kan ha ganska stor och betydelsefull innebörd, äfven om den för mången kan synas vara liten.

Jag vill framhålla, att förnämsta anledningen, hvarför jag inom konstitutionsutskottet anslutit mig till dem, som velat framställa denna erinran, är just den, att jag hyser ett varmt och lifligt intresse för ortnamnskommitténs arbete. Denna ortnamnskommitté har tillkommit på initiativ af riksantikvarien, som i skrifvelse till Kungl. Maj:t för några år sedan framhöll önskvärdheten af en historisk och vetenskaplig utredning angående namn på kommuner, byar, sjöar etc. Detta fann Kungl. Maj:t vara synnerligen beaktansvärdt och beslöt därför tillsättande af ortnamnskommittén. Från kammarkollegii sida framhölls äfven, att detta arbete för kollegiet skulle kunna vara af stort intresse vid uppläggandet af nya jordeböcker, då man således kunde få veta de rätta namnen, som borde användas på ena och andra stället.

Detta ortnamnskommitténs arbete har hittills omfattats med stort intresse på många håll, men det är fara värdt, att det intresset möjligen genom en sådan åtgärd kan komma att afsvalna, och detta innebär onekligen en fara. Jag skall be att få erinra herrarne om, att det ej blott är med anslag af statsmedel, som ortnamnskommitténs arbete bekostas; i år beviljades ju af Riksdagen ett anslag för fortsättande af detta arbete inom Örebro län, utan att detta sker under det uttryckliga villkor, att från landstingen eller hushållningssällskapen eller ock från annat håll inom vederbörande län ett motsvarande belopp lämnas. Därför

hyser jag stora farhågor för att, ifall det skulle visa sig, att olika orter blifva utsatta för en sådan behandling som den nu ifrågavarande, intresset i denna sak skall slappas inom orterna, och att således något anslag från t. ex. Örebro län icke kommer att lämnas, ifall man skulle behöfva frukta för att hemman och socknar i det länet kunde komma att utsättas för att i trots af bestämdt uttalad önskan ej få behålla sina gamla, för många kära namn. Då stannar hela detta arbete i stöpet, till stort men för den vetenskapliga forskningen. Jag tror därför, om man ser saken från *den* sidan, att det vore önskvärdt, om man kunde undvika allt sådant, som är ägnadt att väcka misstroende emot eller misshag med denna ortnamnskommittés så betydelsefulla arbeten. Herr statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet framhöll i detta afseende, att Kungl. Maj:t härvidlag har i de allra flesta fall ställt sig på byamännens och kommunernas sida och sökt så långt som möjligt tillmötesgå deras önskemål i fråga om ortnamnen; det vore endast i högst få fall, där Kungl. Maj:t afvikit från denna grundsats, och då hade högst talande skäl därtill förelegat. I nu förevarande fall skulle således mycket talande skäl förefunnits för Kungl. Maj:ts beslut, och det har framhållits, att dessa blifvit uttalade i en af professor Noreen afgifven promemoria. Såvidt vi inom utskottet kunnat finna, förhåller det sig härmed på det något egendomliga sättet, att bland de för konstitutionsutskottet i ämnet tillgängliga handlingarna — hvaribland också finnes Timmelheds kommuns och byamäns inlaga i ärendet — befann sig verkligen en oundertecknad promemoria i ämnet, af hvilken man ej kunde leta sig till, huruvida densamma härledde sig från professor Noreen eller från någon annan. Men sedermera, för ett par dagar sedan, har i »Aftonbladet» intagits en artikel, hvari den ofvannämnda promemorian anföres med underrubriken »Professor A. Noreens yttrande», hvarför man ju måste antaga, att promemorian verkligen har honom till författare. Detta kunde emellertid icke utskottet gärna tro, enär promemorian hållits i sådan stil; det föreföll tämligen naturligt, att dess författare ej velat sätta sitt namn under densamma. Men detta har ju något berörts förut och därför vill jag icke vidare sysselsätta mig med denna sak. Det är blott en punkt af promemorian, som jag vill citera, därför att denna punkt strider mot en uppgift i herr statsrådets nyss hållna anförande. Herr statsrådet sade nämligen, att den nu bestämda namnformen förekommer såväl i jordeboken som å den ekonomiska kartan och å generalstabskartan. I promemorian åter säges af dess anonyme författare — som ju skulle vara professor Noreen — att »jordeboken stafvar namnet på *ett* sätt, ekonomiska kartan på ett *annat* och generalstabskartan på ett tredje». Ja, så säger professor Noreen. Huruvida han eller herr finansministern har rätt, eller hvem som har det, det vill jag ej

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen (Forts.)

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

söka afgöra. Men i denna promemoria står det i alla fall angifvet, att olika stafningssätt förekomma på olika håll. När vi inom utskottet läste det yttrande, som afgifvits af Timmelheds byamän, funno vi, att de verkligen framhållit talande skäl för sin önskan att bibehålla stafningen *Timmelhed* såväl för socknen som ock för åtskilliga byar och gårdar. Herr Hjärne har nyss framhållit den stora betydelse, som en sådan önskan måste tillmätas, då gårdsnamnen uti vårt land hafva en mycket större betydelse än i många andra länder. Vi veta ju alla, hurusom just *gårds*namnen ofta begagnas såsom *person*namn, hvarför i många fall en ändring i gårdsnamnet också blifver en förändring i personernas namn, och för dessa hafva vi ju nu lagligt skydd.

Här har — liksom också i den anonyma promemorian — på ett skämtsamt sätt framhållits, att det är hvarje svensk medborgares rätt »att efter godtfinnande stafva väl eller illa». Men det är här ingalunda någon fråga om det eller det *stafnings*sättet af ifrågavarande sockens namn, utan det är fråga om tvenne olika *namn* — *Timmelhed* eller *Timmele,* och det är just med hänsyn härtill, som utskottet tyckt, att man icke på detta sätt borde påtvinga en by eller en socken ett *nytt* namn. Beslutet härom hafva vi på denna grund funnit ganska egendomligt och anmärkningsvärdt.

Här i denna promemoria har också framhållits det egendomliga i att ifrågavarande sockens namn under loppet af 446 år undergått icke mindre än 45 ändringar, hvarigenom en dylik ändring ägt rum cirka hvart tionde år i medeltal, heter det. Men det är ju ett rätt egendomligt sätt att med hjälp af statistiska uppgifter söka beräkna, huru lång tid som förflutit emellan de särskilda namnändringarna; många af dessa 45 olika stafningssätt hafva kanske förekommit samtidigt med hvarandra, och i alla händelser är det nog icke så där regelbundet som cirka hvart tionde år, som dessa namnändringar skulle enligt denna tolkning förekommit.

Jag vill nu endast och allenast till hvad jag förut yttrat tillägga det, hvarmed jag började, eller att det just är af ett varmt och lifligt intresse för ortnamnskommittén och dess arbeten, som jag varit med om utskottets beslut att bringa denna sak till kammarens kännedom. Att detta måste göras på sätt som skett, beror därpå, att våra grundlagar icke anvisa något annat sätt, på hvilket konstitutionsutskottet skulle kunna inför Riksdagen framdraga en dylik sak än just det i § 107 af regeringsformen angifna. Herr Kjellén har nu visserligen här anfört, hurusom denna § 107 skulle hafva en helt annan betydelse, och att det varit önskligt, att någon annan möjlighet förefunnes för ett framhållande af dylika saker; det borde, menade han, finnas en ytterligare paragraf, enligt hvilken det vore för konstitutionsutskottet

möjligt att inför Riksdagen omförmäla saker, som gällde rena principfrågor, så att man för detta ändamål icke precis behöfde komma med det hot, som ligger i § 107. Ja, det kan ju vara möjligt, att detta vore bra. Men å andra sidan tror jag, att detta skulle medföra en del andra vådor. Det skulle ju då kunna hända, att anmärkningarna blefve onödigt många och detaljerade, samt att man då skulle fästa sig vid hvad som kunde af många betraktas såsom småsaker, som till äfventyrs kunde vara mer än den nu ifrågavarande ägnade att framkalla skämt och löje, ty så får ej denna fråga behandlas, och det har ju visat sig, att den i alla fall tilltalat mångas känslor och ansetts vara af ganska stor betydelse.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag vill icke framställa något annat yrkande än det af herr Daniel Persson gjorda, i hvilket jag alltså ber att få instämma.

Herr *von Schéele* instämde häruti.

Herr Centerwall: Herr talman! Det är ett par saker, som jag här måste bemöta.

För det första har herr Hammarlund, såvida jag hörde rätt, användt uttrycket »en ung vetenskapsman», som tillkänts ett något besynnerligt uttryck. Vi hafva icke inom konstitutionsutskottet haft någon främmande »ung vetenskapsman» — åtminstone såvidt jag vet. Det finnes ju visserligen också mikroskopiska vetenskapsmän, men så mikroskopisk är väl ändå ingen, att jag ej skulle sett honom. Den »unge vetenskapsman», vi haft att tillgå, är själf ledamot af konstitutionsutskottet och ledamot af Första Kammaren, och det är från denne man, som denna »Timmele»-anmärkning kommit, icke från Andra Kammaren, hvarför denna »viktiga» anmärkning icke alls kan anses hafva utgjort något vapen i en förtappad oppositions hand. Herr Hammarlund var också mycket missbelåten med att utskottet ännu icke inkommit med något utlåtande rörande föreslagen förändring i Riksdagens arbetssätt och angående hans egen motion i detta ämne. Men det kommer nog, herr Hammarlund. Att vi ännu icke hunnit fram med det utlåtandet, har icke berott på frågan om déchargen, utan på helt andra förhållanden, såsom konstitutionsutskottets ledamöter nog känna till.

Vidare har herr Kjellén svarat mig med några ord. Jag kunde icke riktigt uppfatta dessa, men när han yttrade dem, såg han så förskräckligt glad ut, så att jag förmodar, att det var något riktigt dräpande. Jag kan således icke vidare tvista med honom därom. Men hvad jag ville säga herr Kjellen, var det, att han begick ett misstag i sitt första anförande — något, som jag icke genast anmärkte, ty jag tänkte, att det kunde vara bra att spara med detta till en kommande replik. Han talade, när det var fråga om reservationen till déchargebetänkandet, om

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

statsrådets protokoll, hvilka icke kunna offentliggöras förrän efter 50 år. Jo bevars, konstitutionsutskottets protokoll, i hvilket ju står angifvet icke endast sådana regeringsåtgärder, hvilka *utskottet* anser böra nödvändiggöra en anmärkning, utan äfven sådana, beträffande hvilka endast *reservationsvis* har gjorts förslag om anmärkning, kunna med konstitutionsutskottets eget begifvande offentliggöras så godt som när som helst, om man läser tryckfrihetsförordningen riktigt. Så var det med den saken.

Hvad själfva »Timmele» beträffar, så kommer väl detta att snart nog blifva lika beprisadt som själfva det homeriska Troja, från hvilket herr Kjellén för resten lär ha hämtat en liknelse. Han talade nämligen om en sanningssägande person vid namn Thersites, som i det akaiska lägret sade kungar och furstar bittra saker och som, enligt Homeros, var »den fulaste man, som till Ilion lände», och han tyckte, att jag var lik denne Thersites. Jag tror nu icke, att det finnes något autentiskt porträtt af den mannen; funnes det, så vore det ju mycket lätt att genom jämförelse afgöra, om det vore jag eller herr Agamemnon-Kjellén, som mest liknar honom. Men då något sådant porträtt väl antagligen icke finnes, så kan den saken icke afgöras.

Jag ber nu att i korthet få komma till själfva kärnpunkten i föreliggande anmärkning, som ju är: »Timmele» eller »Timmelhed»? Jag anser då, att byamännen och sockenmännen i *Timmelhed* hafva rättighet att få behålla sitt hederliga by- och sockennamn, men jag anser å andra sidan hela saken vara af så obetydlig vikt och beskaffenhet, att konstitutionsutskottet icke behöft göra någon affär af densamma eller föreslå någon anmälan enligt § 107 regeringsformen. Med denna ståndpunkt måste jag för min del, herr talman, yrka, att ärendet utan vidare lägges till handlingarna.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Herr Hammarlund anmärkte, att, när Timmelheds byamän på kartorna skulle eftersöka namnet på sin by, de icke där kunde finna detta, och därför borde de stafva sin bys namn på det sätt Kungl. Maj:t bestämt och som är lika med det på kartorna angifna. Men jag undrar, om herr Hammarlund har rätt i det fallet, ja, det förefaller mig rent af omöjligt, att han kan hafva det, ty det upplyses i handlingarna, att namnet *Timmelhed* är infördt i jordaböckerna. Då måste ovillkorligen namnet återgifvas på samma sätt på landtmäterikartorna, på köpeafhandlingar och på inteckningshandlingar rörande gårdar i den byn och den socknen. Det finnes nog också, herr Hammarlund, andra kartor än dem, som herrar skolmästare begagna, och dessa andra kartor äro för landtmännen af långt större betydelse. Det är därför, som vi fästa så stort afseende vid denna sak. Och det vill jag säga åt herr Höjer, att dessa Timmelhedsbor visserligen få skrifva sin sockens

namn huru de vilja — och de hafva full frihet att göra det — men hvad blir det då, herr Höjer, för reda och ordning i våra lagfarts- och inteckningsförhållanden? Riksdagen har nyligen fattat beslut om inrättande af ett jordregister. Det ligger därför stor vikt på, att man håller strängt fast vid en viss namnbeteckning. Det går icke för sig, att hvar och en skrifver som han vill, utan byarna måste betecknas så noggrant som möjligt, på det att man skall kunna identifiera de olika egendomsbitarne. Detta är således icke så likgiltiga saker. Och med all aktning för herr Höjer och hans kunskap om namn, hans litterära författarverksamhet, hans verk om Sverige m. m., vill jag påpeka, att man icke i allt kan acceptera herr Höjers uttal. Han är den ende här i kammaren, som använder uttrycket »*Båden*» i stället för *Boden*, och däri kan åtminstone icke jag följa honom.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag har kanske gifvit mitt första anförande en skämtsam form, men herrarne förstodo väl, att bakom detta skämt låg ett djupt allvar, och jag måste på det högsta beklaga, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet icke vill taga hänsyn till hvad de, som saken närmast rör, yttrat i frågan. Jag vet icke någon annan råd, om Kungl. Maj:t och ortnamnskommittén tänka fortgå på denna väg och icke vilja taga hänsyn till dem, frågan närmast vederbör, än att Riksdagen drager in det anslag, som Riksdagen beviljat för ändamålet.

Med herr Persson i Tällberg förenade sig herr *Lindblad* i Närlunda.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner å de därunder framställda yrkandena lades ifrågavarande anmälan till handlingarna.

Punkten 6:o).

Utskottet hade funnit den i protokollen öfver ecklesiastikärenden den 27 mars 1907, n:o 24, och den 22 november 1907, n:o 23, omförmälda regeringsåtgärden vara så beskaffad, att anmälan därom borde göras hos Riksdagen.

Reservation hade likväl afgifvits af herrar *K. H. Blomberg, T. A. Säve, G. F. Östberg, O. Berger, C. D. T. Uppström, S. Clason, J. F. Nyström* och *O. M. Strömberg*, hvilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Efter föredragning af utskottets anmälan yttrade:

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammarskjöld: Herr talman, mina herrar! Kammaren kan väl vara trött efter att i så många timmar hafva hört på så pass så litet viktiga ärenden, som här förekommit, men jag nödgas likväl här taga kammarens tid i anspråk ännu en liten stund.

Till en början kan jag icke neka, att det väckte hos mig en viss tillfredsställelse, när jag läste konstitutionsutskottets anmärkning mot mig, emedan denna anmärkning innebär ett indirekt och sannolikt ofrivilligt förtroendevotum. Jag har under det sista året inför Konungen föredragit omkring 3,000 ärenden. Konstitutionsutskottet har sökt och letat med all flit, såsom tillbörligt är, har infordrat ärenden i massa från ecklesiastikdepartementet och har bland dessa 3,000 ärenden funnit något att anmärka endast på det nu föreliggande. Som sagdt, jag kan icke neka till, att jag tycker, att detta innebär ett indirekt förtroendevotum; då måtte jag icke ha skött mig så illa.

Nu är det väl alldeles påtagligt, att när konstitutionsutskottet kommit med denna anmärkning, så har detta berott därpå, att utskottet tagit intryck af det besiktningsinstrument, som afgifvits af intendenten för lifrustkammaren, och som i utskottets betänkande finnes intaget. Och när man ser på detta, får man verkligen den föreställningen, att här måste vara fråga om några synnerligen svåra skador, som tillfogats dyrbara vapen från statens samlingar. Det må därför icke förtänkas mig, om jag något redogör för den uppfattning, som icke endast jag, utan äfven andra personer fått om skadornas verkliga beskaffenhet. Fördenskull har jag själf för ett par dagar sedan besökt lifrustkammaren och låtit intendenten förevisa för mig hvarje föremål, mot hvilket anmärkning blifvit gjord, och påvisa hvarje därpå befintlig skada. Men därjämte har jag erhållit till låns konceptet till det protokoll, som förts vid den sista besiktningen öfver dessa föremål, en besiktning, som företogs i närvaro af ett ombud för kommittén för utställningen i Berlin. Jag skall icke trötta kammaren med att uppläsa hela protokollet, utan jag skall uppläsa endast hvad protokollet säger om de föremål, om hvilka i besiktningsinstrumentet säges, att de äro *svårt* skadade af rost. Jag bör tillägga, att detta protokoll ännu icke är justeradt, och att intendenten uttryckligen förklarat, att han vidhåller sitt omdöme om föremålen. Vid denna slutliga besiktning hade kommitténs ombud tillkallat en sakkunnig, en svärdfejare Björk, om hvilken intendenten säger, att han, med erkännande af herr Björks skicklighet såsom svärdfejare, icke kunde anse honom sakkunnig vid behandlingen af museiföremål af här ifrågavarande beskaffenhet. De olika synpunkterna bero således på, huruvida man ser föremålen med museimannens ögon eller med en vanlig sakkunnigs ögon.

I besiktningsinstrumentet står nu först om den allra första

punkten, n:o 1,246: »Svårt rostskadad, fläckad af oljefärg, äldre lagning uppbruten». Därom säger protokollet: »Konstaterades rostfläckar på pipan, hufvudsakligen öfver kammaren. Fläckarna ganska utbredda, men icke tydande på djupare inträngning, hvadan herr Björk ansåg desamma kunna med stålkrats aflägsnas. Oljefläckarna utan betydelse».

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Nästa punkt, n:o 1,247: Utbredda rostfläckar hufvudsakligen öfver kammaren, dock ytliga, och tror herr Björk de kunna aflägsnas med krats.

N:o 3,244: Rostfläckarna mindre betydande, grunda, kunna enligt herr Björks åsikt aflägsnas utan skada.

N:o 3,029: Rostskador af yngre datum kunde knappast upptäckas. Friherre Cederström förklarade, att »oskickliga försök» betyder »icke skickliga», det vill säga, rengöringen hade skett så, att spår däraf kunde ses under form af kvarsittande vaselin, hvilket icke vore allra lämpligaste ämne. Han förklarade dock rengöring med vaselin vara att föredraga framför ingen rengöring alls.

N:o 1,341: Oljefläckarna å stålpartierna, hvadan desamma kunna borttagas utan minsta svårighet med nageln. Rostfläckar å pipan. En del grundare aflägsnades af tillkallad arbetare med olja och messingskrats. En något djupare minskades, men kunde med dylik krats ej fullständigt aflägsnas. Herr Björk ansåg stålkrats kunna aflägsna fläckarna samt utan skada för vapnet användas.

Ja, jag skall icke trötta kammaren genom att gå vidare i detalj. Af det anförda framgår dock, att den sakkunnige, som måste anses vara sakkunnig i fråga om rostfläckar, har funnit, att fläckarna i allmänhet kunna utan svårighet aflägsnas. Vid mitt besök i lifrustkammaren frågade jag intendenten: »Kunna icke dessa fläckar tagas bort?» »Jo, det låter sig nog göra», svarade han, »men vi vilja icke taga bort dem. Vi taga icke heller bort några *gamla* rostfläckar.» — Det är att märka, att på samtliga gamla vapen finnas rostfläckar. — Men de taga icke heller bort några nya rostfläckar. Och hvarför icke? Jo, därför att dessa föremål anses vara historiska dokument; förändringar, som inträffa med dem, få därför icke utplånas, utan de skola vara alldeles som förut. Tänk så bra det blir för konstitutionsutskottet med dessa historiska dokument! Nu kan konstitutionsutskottet visa t. ex. på Karl XI:s hundhalsband och säga: »Här ha vi ett historiskt dokument, som visar, huru oskicklig statsrådet Hammarskjöld var att sköta sitt ämbete.» Det blir ju alldeles förträffligt.

Jag tror verkligen, att genom hvad jag här anfört kan anses vara konstateradt, att den skada, som vapnen lidit, verkligen är minimal. Den skulle utan svårighet kunna afhjälpas. Och från lifrustkammaren har det icke ens satts i fråga någon pen-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

ningersättning för dessa skador. Nu vill jag uttryckligen betona, att med hvad jag här sagt har jag icke velat på ringaste sätt klandra eller kasta misstroende öfver det besiktningsinstrument, som upprättats af lifrustkammarens intendent och som finnes infördt i utskottets utlåtande. Han har sett på föremålen med museimannens ögon och icke med den stora allmänhetens och de sakkunniges ögon, som allmänheten kan använda, när det icke gäller några andra skador än de, som bestå af dessa fläckar, och att afgöra, huruvida dessa kunna borttagas eller icke. Men intendenten säger, att man icke får taga bort fläckarna. »Jag vill ha dem kvar», säger han. Hans besiktningsinstrument är naturligtvis alldeles riktigt från hans synpunkt, och långt ifrån att klandra honom, vill jag berömma honom för det utmärkta sätt, hvarpå han vårdar samlingarna. Detta om själfva corpus delicti.

Nu kommer jag till själfva frågan, huruvida det varit lämpligt eller icke af mig såsom ledamot af regeringen att tillstyrka utlåningen. Därom kan man naturligtvis ha olika meningar. Jag ansåg det föreligga skäl att utlåna dessa föremål. Utskottet åter anser, att tillräckliga skäl därtill icke förefunnos. De skäl, hvarpå jag stödde mig, voro hvad kommittén yttar i sin ansökan: »Då det vore kommitténs sträfvan att till heder för fosterlandet göra den svenska afdelningen af ifrågavarande utställning så mångsidig och representativ som möjligt, och då ett urval af vapen från lifrustkammaren skulle vara af största värde och betydelse för Sveriges representerande på vapenafdelningen» etc.

Nu har utskottet sagt, att detta icke var något annat än en utställning af idrottsföremål och moderna handelsvaror. Mot detta påstående strider dock det verkliga förhållandet, och hvad kommittén äfven i sin skrifvelse omnämnt, nämligen:

»Då Tyskland äfvenledes anordnade en retrospektiv vapenutställning och då det syntes utgöra ett nationellt och för lifrustkammaren själf angeläget intresse att göra dess värdefulla samlingar bättre bekanta i utlandet, syntes det kommittén, som om detta tillfälle att öka värdet af den svenska afdelningen af utställningen icke borde försummas.»

Ja, som sagdt, det är ju härom striden egentligen rör sig, huruvida jag härvid handlat lämpligt eller icke. Och därom kan man hysa olika meningar.

Men låt nu vara, att det varit oklokt af mig att tillstyrka en sådan utlåning, så vill jag fråga: »Har det varit grundlagsstiftarens mening, att 107 paragrafen i regeringsformen skulle användas för ett sådant ändamål som detta? Kan det anses vara rimligt att i ett sådant fall vilja tillämpa en paragraf, som stadgar såsom påföljd, att en ledamot af regeringen skall, på

Riksdagens begäran, skiljas från sitt ämbete? Kan det vara rimligt att begära något sådant för ett ärende sådant som detta?»

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Nu kan det väl sägas, att detta icke varit utskottets mening, utan dess mening har endast varit att göra klart för vederbörande statsråd, att man ogillar ett sådant sätt att gå till väga, och att det icke bör vidare ifrågakomma. Men jag frågar ändock: Är det lämpligt, om man vill göra en sådan anmälan eller prickning, om man vill kalla det så, att då använda ett så fruktansvärdt vapen, som 107 paragrafen i verkligheten utgör? Det så kallade grundlagsbrott, som jag skulle hafva begått, det är ju, att jag, i förlitande på, att de noggranna försiktighetsmått, som blifvit föreskrifna, också skulle noggrant iakttagas, har tillstyrkt föremålens utlåning i syfte att därigenom åstadkomma ökadt anseende och intresse för vårt land, ett syfte, som också vanns. Jag kan klandras för detta, och med den erfarenhet, jag nu fått om vanskligheten af att lita på försiktighetsregler, torde jag icke vidare komma att tillstyrka Kungl. Maj:t något liknande.

Jag kan, som sagdt, klandras, men jag har icke gjort något, som berättigar till den anklagelsen, att jag icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta eller att jag skött mitt ämbete oskickligt.

Mina herrar! Det var vidsynta män med statsmannavyer, som skrefvo 1809 års regeringsform. Hade någon då kunnat säga, att 99 år efteråt det komme att finnas ett konstitutionsutskott, som komme att yrka ansvar på en ledamot af Kungl. Maj:ts regering enligt § 107 regeringsformen för att han tillstyrkt utlåning af några vapen och ett par hundhalsband, så är jag öfvertygad om, att man skulle hafva förklarat, att sådant vore alldeles otänkbart. Hvilka tankar och vyer, som föresväfvat 1908 års konstitutionsutskott, då det affattade sitt dechargebetänkande, det vet jag icke. Dessa må ha varit än så lofvärda, men ett är dock säkert, statsmannamässiga kunna de svårligen kallas.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har nyss utskrifvit ett prästbetyg åt konstitutionsutskottet, däri utskottet frånkännes, om också inte medborgerligt förtroende, så åtminstone i viss mån medborgerliga dygder. Jag vill icke fästa mig vid huru han i så bestämda ordalag frånkände samtliga detta utskotts medlemmar alla statsmannaegenskaper. Därom är naturligtvis herr statsrådet själf mest kompetent att döma. Vi hafva flere gånger i dag hört framhållas vikten och betydelsen af att hafva en stark regering. Nu hafva vi också fått bevittna, att det likaledes kan innebära en viss förmån att hafva en glad regering, därom har ej minst den representant för denna regering, som se-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

nast yttrade sig, öfvertygat oss, ty jag tager icke alla dessa uttryck, icke ens det sista, för fullt allvar. Jag tager det för ett godmodigt skämt, då jag väl känner, att herr statsrådet Hammarskjöld sällan förnekar sig att framkomma med ett sådant. Vi få således icke taga uttalandet från statsrådsbänken på fullt allvar.

Herr statsrådet började med att lofprisa sig själf för det utmärkta sätt, hvarpå han förvaltat sitt ämbete. Jag ber att till fullo få instämma i detta självberöm och lofprisande. Det är glädjande, att vi hafva en ecklesiastikminister, som på ett så utmärkt sätt sköter sitt ansvarsfulla värf. Men konstitutionsutskottet får väl icke därför helt och hållet åsidosätta sin plikt att granska statsrådsprotokollen. Man kan ju blott konstatera, att det är lyckligt, att vi icke funnit någon större anmärkning. Herr statsrådet vet nog, hur det tillgår vid denna granskning, nämligen att hvar och en antecknar det, som han finner vara anmärkningsvärdt, och sedermera granskar utskottet, om det är skäl att omnämna det ena eller det andra. Det har framhållits, att det är ett fruktansvärdt vapen, som nu användes mot statsrådet, då anmälan sker efter § 107 regeringsformen. Vi veta ju emellertid alla genom en lång erfarenhet, att det icke är så farligt därmed. Här har åberopats 1809 års män, dessa klarsynta män, i jämförelse med hvilka vi från 1908 i herr statsrådets ögon framstå såsom fullständiga pygméer. Och det har sagts, att denna paragraf omarbetats. Men det är icke nu för första gången, som en sådan tillämpning sker. Vi hafva förut hört, att redan för långliga tider sedan och så snart efter 1809 års reform som 1818 började den praxis, som nu fullföljes, att använda § 107 regeringsformen på detta sätt. Det yttrades nyss, att det kunde finnas skäl, som tala för, att det skulle anordnas något annat sätt att framdraga dylika ärenden, men det finnes ju icke för närvarande. Vårt statsskick har ju sina särskilda egendomligheter. Det har också, det måste man ju erkänna, sina stora fördelar, och därför böra vi så litet som möjligt göra rubbningar i detsamma. Vi hafva icke här samma utväg som i andra länder, nämligen att, om man finner, att statsrådet fattat ett beslut, som man anser vara på ett eller annat sätt oklokt, man genom interpellation och därpå följande dagordning kan få ett uttalande af Riksdagens åsikt om detta. Den utvägen har icke den svenska Riksdagen. Interpellationer kunna visserligen framställas, men de kunna icke föranleda någon dagordning och således icke heller något bestämdt uttalande från Riksdagens sida. Det enda medel, hvaröfver Riksdagen förfogar för att uttala sig, om den anser, att den ena eller andra åtgärden eller den ena eller andra principen, som gjort sig gällande, är olämplig, är, att genom konstitutionsutskottets så kallade déchargebetänkande sådana saker bringas under Riksdagens kännedom.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Vi hafva ju att med glädje konstatera, att hvad vi åsyftat med denna punkt redan är vunnet, då nämligen statsrådet själf förklarat, att han för framtiden nog skulle vara försiktigare, och det är ju allt hvad vi vilja. Vi hoppas ingenting annat, än att herr statsrådet vid ett annat tillfälle skall iakttaga större försiktighet, då en framställning liknande den om Berlinerutställningen en annan gång göres, och det löftet hafva vi fått af honom. Jag är ju ock öfvertygad om, att äfven den nästföregående anmärkningen, hvilken visserligen utan vidare lades till handlingarna, haft åsyftad verkan, och jag är öfvertygad om, att hela landet skall få den öfvertygelsen, att hvad som därmed åsyftats vunnits, eller att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet hädanefter är försiktigare, då det gäller att förändra namn på orter, och icke för mycket ringaktar de däraf intresserades mening. Detta är allt hvad man önskar med afseende på dessa ärenden, och således kan man vara mycket belåten därmed, men jag skall dock bedja att här få göra några tillägg.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet lät komma till kammarens kännedom ett besiktningsinstrument, som skulle hafva tillkommit efter det denna anmärkning blifvit gjord, och hvilket skulle stå i uppenbar strid med det af intendenten för lifrustkammaren förut upprättade besiktningsinstrumentet. Däraf framgår, att den besiktningsman, som då tillkallades, skulle funnit ifrågavarande skador mindre betydelsefulla. Äfven jag hade den förmånen att taga del af det sist upprättade besiktningsinstrument i koncept och kan således göra citat därur. Jag kan därför komplettera herr statsrådets anförande, men jag vill dock icke yttra mig om, huruvida skadorna voro af större eller mindre betydelse, ty det gör litet till saken; det var dock en massa föremål och icke, såsom herr statsrådet med förvånande ringaktning uttalade sig, blott några vapen och hundhalsband, som utlämnades till Berlin. Jag vill endast framhålla den erinran, som intendenten för lifrustkammaren fogat till detta besiktningsinstrument. Han framhåller nämligen, att han visserligen erkänner, såsom herr statsrådet ock påpekade, att den besiktningsman Björk, som blef tillkallad, är känd för att vara en synnerligen skicklig svärdsfejare och skicklig i sitt yrke, men att han dock icke kan anses såsom någon museiman och därför icke hade de egenskaper, som fordras för att bedöma dessa föremål ur deras värde såsom historiska dokument, utan endast såsom vapen i allmänhet. Att rostfläckar kunna tagas bort, har af honom framhållits, men det är naturligtvis, det måste ju hvar och en inse, helt olika, då det gäller ett nytt vapen eller gamla dyrbara troféer. Föreståndaren för lifrustkammaren har därför också afgifvit sin protest mot att besiktningen endast förrättades af denne yrkesman och att icke någon museiman därvid fick vara när-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

varande, utan den ende, som därvid representerade lifrustkammaren, var chefen för densamma, och han betraktades såsom part i målet. Intendenten Cederström anför, att han protesterat emot, att kommitterade för utställningen genom att få utse herr Björk till sitt ombud vid inventeringen fått en s. k. sakkunnig på sin sida, medan lifrustkammaren ej af Kungl. Maj:t erhållit tillstånd att få tillkalla en opartisk museisakkunnig.

Jag har velat framhålla detta, ehuru, hvilken betydelse den sista besiktningshandlingen än må hafva, denna fråga ej hufvudsakligen gäller, huruvida dessa föremål blifvit mer eller mindre skadade — att de blifvit i viss mån skadade, förnekas icke ens af den nyssnämnde tillkallade sakkunnige — utan här gäller frågen, huruvida det kan anses vara klokt handladt att utlämna så dyrbara föremål till en utställning af ifrågavarande art. Utställningen var ju en turist- och idrottsutställning. Det var en enskild utställning, som hufvudsakligen afsåg att bringa till allmän kännedom, hvilka åtgärder, som blifvit gjorda i olika länder för att befordra idrotts- och turistväsendet och äfven att lämna fabrikanterna tillfälle att visa, hvad de i den vägen kunde prestera. Att inom Tyskland en retrospektiv utställning ägde rum, är en annan sak, ty där funnos sakerna på platsen och kunde öfvervakas af vederbörande utställare. Men det är helt olika, då det är fråga om att sända dylika föremål till ett annat land och att skicka dem så pass lång väg som härifrån till Berlin.

Hvad konstitutionsutskottet särskildt funnit anmärkningsvärdt i denna fråga är, att detta regeringens beslut blifvit fattadt så absolut i strid mot vederbörandes afstyrkande. I de handlingar i ärendet, som finnas, har icke allenast föreståndaren för lifrustkammaren utan äfven nordiska museets nämnd, i hvars vård dessa saker af staten öfverlämnats, uttryckligen afstyrkt, att de skulle sändas till Berlin. Det är visserligen sant, att man däremot kan invända, att det är märkvärdigt, att nämnden, på samma gång som den afstyrker framställningen, likväl framhåller de försiktighetsmått, som borde vidtagas, därest utlämnandet medgåfves. Men detta beror uteslutande på uttrycken i den skrifvelse, hvarigenom Kungl. Maj:t infordrat museinämndens uttalande. Kungl. Maj:t anbefallde nämligen nordiska museets nämnd att »skyndsamt inkomma med underdånigt utlåtande i ärendet och därvid, efter samråd med föreståndaren för lifrustkammaren, lämna specificerad uppgift å de föremål, som, därest Kungl. Maj:t med anledning af den underdåniga framställningen skulle anse en utlåning böra medgifvas, kunde därvid ifrågakomma, med angifvande för hvarje föremål af det penningbelopp, för hvilket detsamma vid utlåning borde försäkras, samt de villkor i öfrigt, som vid utlåning borde föreskrifvas».

Nämnden hade således ingenting annat att göra än att inkomma med uppgift på dylika nödiga försiktighetsmått.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Således framgår alldeles otvetydigt, att såväl föreståndaren för lifrustkammaren som denna nämnd afstyrkt utlåningen. Nordiska museets nämnd kunde ju icke motsätta sig detta, då det var statens egendom det gällde — hvilken endast och allenast är öfverlämnad till denna nämnds vård. Nämnden kunde således icke förbjuda, den kunde endast framhålla de vådor, som voro därmed förknippade. Det är *det*, som utskottet har funnit vara det allra anmärkningsvärdaste, att icke dessa erinringar hafva utaf vederbörande departementschef blifvit tillräckligt beaktade.

Jag vill icke längre uppehålla mig vid denna fråga, utan anser mig vara till freds — och jag är öfvertygad om, att samtliga mina kamrater i konstitutionsutskottet äfven äro det — med det slut, till hvilket herr statsrådet, efter sitt för öfrigt skämtsamma anförande, kom, nämligen att han skall akta sig att göra om det. Detta är allt hvad vi önskat vinna, och därför, herr talman, har jag icke något annat yrkande att göra, än att denna anmälan måtte läggas till handlingarna.

Herr Warburg: Herr talman! Det skall icke falla mig in att ingå på den svåra grundlagsfråga, som äfven i denna sak blifvit debatterad, utan jag skall endast erinra om, att man icke alltid har varit af den uppfattningen, att icke jämförelsevis mindre anmälningar kunna förekomma med åberopande af § 107 regeringsformen, till och med mot en afgången ledamot af statsrådet. Jag vill erinra om, att herr ecklesiastikministerns företrädare i fjol, oaktadt han då var afgången, från flertalet af Första Kammarens ledamöter i utskottet — ja, till och med af utskottets flertal — fick anmälan enligt 107 paragrafen.

Må vara, att på herr statsrådets blanka sköld denna anmälan endast är en liten rostfläck, så är denna rostfläck i alla fall för den, som intresserar sig för Sveriges historiska och konstnärliga minnen och för Sveriges kultur, icke alldeles oviktig. Och ur denna synpunkt ber jag, herr talman, då jag redan på ett tämligen tidigt skede af denna frågas historia hade tillfälle att sätta mig in i den, att få yttra några ord.

Man måste göra sig den frågan: till hvilket ändamål utlånades dessa staten tillhöriga värdefulla historiska och konstnärliga minnen? Var detta ändamål af den beskaffenhet, att staten borde utsätta sig för den risk, som alltid ligger i att utlåna värdefulla föremål utanför landets gränser, ja, till och med inom ett lands gränser, ifall de omhänderhafvas af personer, som icke hafva förstånd att sköta sådana saker? Jag frågar: för hvilket ändamål utlånades en värja med fästet med rik guldlinläggning och klinga, förfärdigad af en berömd toledokonstnär, och som

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

tillhört rikskansleren Axel Oxenstjerna, till en turist- och sportutställning i Berlin? För hvilket ändamål utlånades en dyrbar bössa, förfärdigad i Augsburg af en utaf dess mest berömda konsthandtverkare, med stocken belagd med sköldpadd och silfverbeslagen, hvilken bössa var en gåfva från fältmarskalken friherre Gustaf Persson Banér till Karl XI, till Tyskland? Har icke Tyskland själf tillräckligt med Augsburgerarbeten, utan att vi behöfva skicka ut våra briljanta saker, för att de skola förevisas på en sådan utställning? Jag skulle kunna fortsätta. Jag frågar, hvarför skulle en värja med fästet rikt orneradt och belagdt med rikt graveradt och emaljeradt förgylldt silfver, som tillhört Gustaf II Adolf, göra en tur till Tyskland för att där förgylla en turist- och sportutställning? Det är detta, mina herrar, som jag vill lägga vikten på — att ändamålet icke i något afseende stod i förhållande till de föremål, som blifvit utlånade. — Nu har i statsrådsprotokollet åberopats hvad denna turistutställnings ombud eller förtroendemän hafva anfört. De säga, att äfven Tyskland hade anordnat en retrospektiv vapenutställning. Ja, det var Tyskland i sin goda rätt att göra, om det hade lust därtill. Men icke var *det* väl något skäl, att Sverige till *denna* utställning — som icke var en retrospektiv vapenutställning — skulle utlåna historiska föremål? När utställningskommittén yttrar, att för lifrustkammaren själf det skulle vara ett angeläget intresse att göra dess värdefulla samlingar bättre bekanta i utlandet, så tycker man väl ändå, att lifrustkammarens egen målsman borde hafva större vitsord om hvad som kan vara af intresse för lifrustkammaren än en person, som rakt icke har med den saken att göra. Nu har herr statsrådet anmärkt, att det icke är några så farliga skador, som skett. Jag är icke tillräckligt fackkunnig för att kunna yttra mig, huruvida dessa rostfläckar och särskildt den del, som blifvit bortbruten och kommit bort på ett dyrbart vapen, har så mycken betydelse, som naturligtvis lifrustkammarens intendent, hvilken med kärlek ser på de föremål, som äro honom anförtrodda, tillägger detta. Men jag måste säga, att jag kan icke finna, att man har rättighet att uppställa mot hvarandra, med ett visst underkännande, museimannens uppfattning mot den stora allmänhetens uppfattning. Ty, mina herrar, det var inga föremål, som tillhörde den stora allmänheten, utan det var *museiföremål,* och med afseende å museiföremål har naturligtvis en museiman vitsord. Jag kan heller icke underlåta att förvåna mig öfver, att det statsråd, som är den högste representanten för vår kultur, och under hvilken alltså museerna sortera, icke finner, att museimannens vitsord här bör få gälla. Skadorna må hafva varit hur minimala som helst, så ha de dock varit skador. Och den uppfattningen bör icke få göra sig gällande, att man skall låta saker så förfaras. Detta innebär, såvidt jag förstår, brist på historisk känsla. I alla fall, äfven om det icke

hade förekommit den allra ringaste skada, så förefaller det mig, som statsrådet borde hafva funnit en varning uti hvad nordiska museets nämnd framhöll om den oerhörda eldfara, som dessa föremål voro utsatta för, då de voro ställda bredvid en stor dioramabild, framställande ett svenskt vinterlandskap, där snön återgafs med bomull, hvartill kom, att omedelbart bakom denna i hög grad eldfarliga bild kinematografföreställningar voro afsedda att äga rum — »hvilka kinematografbilder säkerligen i långt högre grad än lifrustkammarens eventuella utställning komme att höja utlänningarnas intresse för vårt land», säger nordiska museets nämnd något spydigt. Ja, det är verkligen, om jag må begagna ett något vulgärt uttryck, så, att lyckan har varit bättre än förståndet, då vi öfver hufvud taget fått tillbaka dessa föremål. Ty de hade mycket väl kunnat brinna upp därute. Och jag kan icke inse, att det gör den allra ringaste skillnad, att de icke så hafva gjort, utan att vi fått tillbaka dem hela och färdiga. I det afseendet må det vara tillåtet att åberopa, att ingen vet, hvilken risk de kunna hafva varit utsatta för. Det är lyckligt, att det icke blifvit värre, än att några af de dyrbara historiska föremålen blifvit något litet skadade, innan vi fått dem tillbaka. Det hade mycket väl kunnat hända, att de stannat i askan på Berlinerutsällningen.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Till slut skall jag tillåta mig att säga, att, om nordiska muséets nämnd, som visserligen icke är någon statsinstitution, men som fått sig uppsikten öfver lifrustkammaren anförtrodd, om denna nämnd, säger jag, af herr statsrådet icke varit tillräckligt betrodd, om herr statsrådet icke hyst tillräcklig tilltro till dess omdöme, så är det ägnadt att förvåna, att, när nämnden så bestämdt afstyrkte utlåningen, icke någon af de myndigheter, som Kungl. Maj:t i andra fall brukar tillfråga, då det gäller konstnärliga eller historiska föremål, i detta fall blifvit tillspord; exempelvis nationalmusei konstnämnd, under hvilken förut lifrustkammaren sorterat, eller kungl. vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, hvilken, enligt hvad jag månatligen har tillfälle att erfara, får yttra sig äfven om historiska bagateller, då det nu gällde den ganska viktiga frågan, om värdefulla historiska föremål skulle skickas utanför landets gränser. Jag tror, att många frågor, som remitteras till historie- och antikvitetsakademien, äro af mycket ringare historisk betydelse än denna.

Då nu herr statsrådet förklarat, att han för framtiden skall vara mera försiktig, så är detta glädjande, och man får hoppas, att äfven hans efterföljare skola taga lärdom af detta, så att för framtiden historiskt och konstnärligt värdefulla föremål icke, på grund af inflytande från det på högre håll synnerligen mäktiga sportintresset, få flacka omkring såsom reklam för sportsmän och turister.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr talman, jag ber att få förena mig i friherre Bondes yrkande.

Vidare anfördes ej. Punkten lades till handlingarna.

Punkten 7:o).

Slutligen hade utskottet ansett det ärende, hvarom förmäldes uti protokollet öfver ecklesiastikärenden den 26 juli 1907, n:o 24, vara af beskaffenhet att böra för Riksdagen anmälas.

Vid denna punkt hade reservationer afgifvits af:

herrar *K. H. Blomberg, E. H. Behm, T. A. Säve* och *G. F. Östberg,* hvilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

herr *S. Clason,* samt

herr *C. D. T. Uppström* mot utskottets motivering.

Sedan punkten föredragits, begärdes ordet af

Herr statsrådet Hederstierna, som yttrade: I denna punkt, där anmärkning blifvit framställd mot mig, ber jag att få angifva skälen för Kungl. Maj:ts beslut. Det var ett skolrådsval, som skulle företagas å kyrkostämma med Åkerby församling under ärkestiftet. 16 personer voro närvarande. Vid valets förrättande försummade valförrättaren till en början att anteckna antalet fyrk på de afgifna röstsedlarna. Vid slutet af valet blef felet upptäckt; och å de sista valsedlarna var anteckning gjord om fyrktalet. När valförrättaren sedermera skulle bestämma, huru valet hade utfallit, ansåg han, att han icke kunde taga hänsyn till de röstsedlar, som icke innehöllo någon anteckning om fyrktalet. 13 röstsedlar blefvo därför af honom kasserade, af de återstående hade två röstsedlar, representerande tillhopa 186 fyrk, innehållit allenast namnet Johansson — det skulle väljas två skolrådsledamöter — och den återstående, tredje röstsedeln, med åtecknadt röstvärde af 115 fyrk, upptog namnen Wahlström och Hjelmstedt. De 13 andra röstsedlarna hade alla upptagit Johanssons jämte en annan persons, Carlssons, namn. Valförrättaren kasserade, som sagdt, dessa 13 röstsedlar, och han fann Johansson vald med 186 röster, och sedermera, för att få den andra skolrådsledamoten vald, anställde han lottning mellan Wahlström och Hjelmstedt, hvarefter han förklarade Wahlström vald med 115 fyrk. Således förklarades, enligt valförrättarens åsikt, majori-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

tetens man Johansson vald. Öfver detta beslut fördes icke talan af någon af majoritetens män. De voro belåtna med att Johansson och Wahlström blifvit nämnda. Men däremot var afgifvaren af röstsedeln å 115 fyrk, en skollärare, vid namn Forslund, missnöjd. Han sade, att det var galet att förklara Johansson vald. De två röstsedlarna, representerande 186 fyrk, som lydde på Johansson, innehöllo endast ett namn, men det skulle väljas två personer. Dessa röstsedlar borde alltså hafva kasserats. Således återstod blott de två namn, på hvilka den återstående röstsedeln, som var Forslunds, lydde. När målet utställdes till förklaring af församlingen, så ansåg denna, att valet var oriktigt, och påyrkade på det bestämdaste, att valet skulle göras om. Denna åsikt omfattades också af domkapitlet. Det sade, att det var oriktigt förfaret af valförrättaren, och upphäfde hela valet samt återförvisade det till nytt val. Så klagade skolläraren hos Kungl. Maj:t och sade, att det var icke alls hans mening, att det skulle blifva nytt val, utan endast att vederbörande skulle pröfva, huruvida Johansson skulle anses vald eller icke. Man hade icke rättighet att komma med andra yrkanden än dem, som framställts i besvären. Kungl. Maj:t förklarade, enär klagan om upphäfvande af berörda kyrkostämmobeslut på den af domkapitlet anförda grund icke blifvit inom laga tid förd, samt domkapitlet vid sådant förhållande icke ägt att ingå i pröfning af skälet för valets upphäfvande, och de två valsedlar, som innehållit endast namnet Johansson, voro — då valet afsett två ledamöter i skolrådet — ogiltiga, samt alltså giltiga röster afgifvits allenast å Wahlström och Hjelmstedt, — med upphäfvande af domkapitlets utslag, förutom Wahlström, Hjelmstedt vara i stället för Johansson vald till skolrådsledamot.

Härom säger konstitutionsutskottet, att detta Kungl. Maj:ts beslut ju alldeles uppenbart för till synnerligen betänkliga konsekvenser. Utskottet säger: Vid en valförrättning afgifvas 10,000 röster å A och 9,000 röster å B; af såväl A:s som B:s röster hafva 2,000 varit kassabla. B:s anhängare klaga och yrka, att de å A afgifna 2,000 rösterna måtte kasseras och B förklaras vara vald. Så komma A:s anhängare med förklaring och säga, att B:s 2,000 röster skola också kasseras, och då skulle fortfarande A vara vald. Nej, skola myndigheterna då säga, det går icke för sig, ty om ni velat ha B:s 2,000 röster kasserade, skulle ni ha klagat i laga tid; men som ni nu icke gjort det, kan icke något afseende fästas vid denna del af framställningen, utan afseende kan blott fästas vid yrkandet, att A:s 2,000 röster skola förklaras kasserade, och alltså skall B anses vald. Nu säger konstitutionsutskottet, att en sådan tillämpning af hithörande bestämmelser är alldeles för formell och, hvad värre är, står fullkomligt i strid med 25 kap. 7 § rättegångsbalken, som säger: »Andå att part ej fullföljt talan mot underrätts utslag, äger han

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

att till bemötande af vederparts ändringssökande påkalla pröfning af beslut i fråga, som rättegången rörer och ej må genom särskild klagan fullföljas.» Nu skulle jag vilja säga, att jag kan till fullo instämma med utskottet i hela dess resonemang i detta fall, utom i det väsentliga afseendet, att Kungl. Maj:ts beslut i denna sak icke alls innehåller hvad utskottet läst i detsamma.

Jag skall be att få belysa saken med ett exempel. A stämmer B och yrkar att af B utfå 10 kronor. Under rättegången gör B en massa invändningar, jäfsanmärkningar o. s. v., som blifva ogillade, och det slutar med, att häradsrätten icke fullt bifaller käromålet, men dömer B att betala 5 kronor. Därmed är B nöjd och fullföljer icke saken. Men A klagar och vill fortfarande ha ut sina 10 kronor. Då kommer B med förklaring, och därvid får han enligt 25 kap. 7 § rättegångsbalken framföra alla de jäfsanmärkningar, som han gjort gällande vid häradsrätten; han får naturligtvis göra hvad han kan för att försvara den position, som han kommit att intaga genom häradsrättens utslag, den nämligen, att han endast skall betala 5 kronor — den positionen får han med öfverklagande af förut fattade beslut på allt möjligt sätt försvara, men hvad han icke får göra, hvad enligt 25 kap. 7 § rättegångsbalken alldeles icke är tillåtet är att uti sin förklaring också draga in frågan om de 5 kronor, som han ådömts att betala. Herrarne förstå, hvad jag menar. B får framföra hvilka skäl han vill, men endast till bemötande af ändringssökandens påståenden. Han får försöka att på allt möjligt sätt försvara den situation, som uppstått genom häradsrättens mot honom laga kraft vunna utslag, men han får icke efter besvärstidens utgång komma och säga: jag vill nu, när motparten klagar, blifva fri från de 5 kronor, som jag blifvit dömd att betala. Den saken har ju nämligen redan vunnit laga kraft.

Så förhåller det sig äfven i detta speciella fall. Hurudan var situationen? En skollärare besvärade sig öfver ett val af skolrådsledamöter. Församlingens icke klagande medlemmar afgåfvo med anledning däraf förklaring. Jämlikt 25 kap. 7 § rättegångsbalken fingo de däri framställa alla möjliga yrkanden och alla möjliga påståenden för att försvara valets utgång, hvilken blifvit den, att en af majoritetens män, Johansson, blifvit vald jämte en af den nyssnämnde skollärarens kandidater. Men i förklaringarna fingo icke framställas några nya yrkanden eller några yrkanden i afseende å sådana saker, som redan vunnit laga kraft. Yrkande fick således icke framställas därom, att valet skulle göras om. Hvad hade blifvit följden, om så skett? Jo, jag tager för gifvet, att de 13, som röstade på Johansson och Carlsson, hade vunnit, och således hade skolläraren genom sin egen klagan åvägabragt den situationen, att oaktadt från

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

början en af hans kandidater blifvit vald, skulle båda hans män ha fallit igenom vid det nya valet.

Jag tror icke, att herrar jurister här i kammaren skola kunna påstå, att icke min tolkning af 25 kap. 7 § rättegångsbalken är den riktiga. Nu säga emellertid herrarne: det må så vara, att vi måste erkänna, att denna tolkning är juridiskt riktig, men i den administrativa rättsskipningen får man icke vara allt för formell; det hade ju varit i sin ordning, att, när en sådan försummelse ägt rum som i detta fall, församlingen blifvit i tillfälle att göra om valet. Jag vill då säga herrarne, att inom den administrativa rättsskipningen få vi oupphörligt sätta oss öfver de processuella formerna; det förekommer fall, där man måste säga: ja, detta är ju galet enligt strängt processuella regler, men det få vi blunda för. Men hvarför gjorde man icke så äfven i detta fall? Jo, därför att det är riskabelt att börja på att tumma på en valförrättning, som vunnit laga kraft. Valförrättningens helgd måste man söka att upprätthålla. Tillåta icke de juridiska och processuella reglerna, att en administrativ myndighet tummar på en valförrättning i ett visst afseende, då skall denna administrativa myndighet också låta bli att tumma på valförrättningen. Man ser i detta konstitutionsutskottsbetänkande oupphörligt, huru rädda herrarne äro, för att något visst fall skall bli ett prejudikat, och jag är också den förste att erkänna, att prejudikat kunna ha en stor fara med sig. Men just ur den synpunkten tror jag, att man bör vara rädd för att här skapa ett sådant prejudikat, som herrarne vilja ha fram. Jag medgifver gärna, att, hvad detta speciella fall beträffar, det naturligtvis icke är angenämt, att skolläraren ensamt tillsatte de två skolrådsledamöterna, men jag tycker ändock, att den olägenheten är mindre, än om Kungl. Maj:t skulle ha slagit in på den bogen att tillerkänna de administrativa myndigheterna eller sig själf rättighet att tumma på en valförrättning, som faktiskt hade vunnit laga kraft i alla andra afseenden utom i det af klaganden berörda.

Innan jag slutar, må det tillåtas mig att göra en vördsam förfrågan och hemställan till konstitutionsutskottet. Då jag det gör, är det ingalunda därför, att jag på något sätt känner mig missnöjd öfver att det blifvit så många anmärkningar mot dessa statsrådsprotokoll — tvärtom har det för mig varit ett särskildt nöje att få för kammaren utveckla de skäl, som legat bakom Kungl. Maj:ts beslut i de frågor, där dessa beslut af utskottet klandrats — men jag är rädd för, att konstitutionsutskottet i år mer än något konstitutionsutskott förut fortsatt på en väg, som är farlig. Det är konstitutionsutskottets skyldighet och rättighet att granska statsrådens sätt att förvalta sina ämbeten. Konstitutionsutskottet har att antingen åtala statsrådets medlemmar efter § 106 regeringsformen, eller ock att enligt dess §

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

107 göra en anmälan mot hela deras ämbetsförvaltning. Det är mot statsrådets personer, som konstitutionsutskottet jämlikt grundlagen skall rikta sina anmärkningar. Det framgår emellertid af flera punkter i det föreliggande utskottsbetänkandet, att utskottet icke precis vill säga, att vederbörande statsråd i den eller den frågan visat en sådan oskicklighet, att utskottet fördenskull vill göra anmälan enligt § 107, men att vederbörande statsråd i den förevarande frågan tillrådt ett beslut, som utskottet anser vara farligt och hvilket utskottet icke vill ha fastslaget såsom ett prejudikat för framtiden, hvarför det gör anmälan därom. Konstitutionsutskottet har således gått ifrån den regeln att endast rikta anmärkningar direkt mot en statsrådsledamot, och faktiskt har utskottet satt sig såsom en öfverdomstol öfver Kungl. Maj:t beträffande ett visst ärendes afgörande. Det var ju under frihetstiden på det sättet, att om man förlorade hos Kungl. Maj:t, så klagade man hos Riksdagen, och Riksdagen tog upp saken såsom besvärsmål och gaf Kungl. Maj:t orätt och tillerkände parterna, hvad den tyckte, att de skulle ha. Ja, detta kan icke komma i fråga nu; saken är afgjord i och med det, att Kungl. Maj:t fattar sitt beslut. Men konstitutionsutskottet säger i alla fall, att detta var oriktigt gjordt enligt dess åsikt och att Kungl. Maj:t icke borde ha fattat ett sådant beslut, samt att utskottet hoppas, att Kungl. Maj:t skall låta bli att göra på samma sätt en annan gång. Är detta dock icke en tendens hos konstitutionsutskottet att på detta sätt vilja sätta sig såsom en öfverdomstol öfver Kungl. Maj:t? Utskottets anmärkningar äro, såsom jag nyss sade, icke riktade mot statsråden själfva, utan mot beslutet i och för sig; det är icke alls af någon personlig anledning, som anmärkningarna gjorts. När man såsom jag är satt att ständigt ha sin uppmärksamhet fäst på lagarnes, särskildt grundlagarnes, helgd, blir man litet rädd, när man gifver sig in på vägar, som enligt ens egen åsikt åtminstone icke äro af grundlagen utstakade. Det ligger en fara för vår samhällsordning i att gifva sig ut på vägar, som grundlagen icke tillåter eller afser.

Vidare anförde

Herr af Callerholm: Herr talman! I anledning af hvad herr statsrådet senast anförde, anser jag mig här icke behöfva göra annat än en erinran om att den väg, som af konstitutionsutskottet nu är använd, är densamma, som af utskottet användts sedan inemot 90 år tillbaka. Utskottet har allt mer och mer funnit, att det är en brist i vår grundlag, att ett påpekande af saker rörande själfva regeringssättet, som synas särskildt anmärkningsvärda, icke kan ske på annat sätt än genom en hemställan

om anmälan enligt § 107 regeringsformen. Det har många gånger uttalats, att önskemål i åtskilliga hithörande afseenden skulle kunna framställas utan att behöfva stå i förening med en sådan anmälan. Men då grundlagen icke tillåter detta, har det icke funnits någon annan möjlighet för utskottet än att förfara på sätt, som nu skett. Att någon slags regeringslystnad eller maktlystnad därvidlag drifvit utskottet, det kan jag försäkra icke är fallet — det har legat så långt ifrån utskottet som möjligt. Men i ett ärende af just den beskaffenhet, som det nu förevarande, är det så, att utskottet funnit anmärkningsvärdt, att en synnerligen formell uppfattning gjort sig gällande hos Kungl. Maj:t. Det är ju så, att man föreställer sig, att de skarpa formerna finnas hos domstolarna, medan däremot den mera fria pröfningen ligger hos Kungl. Maj:t. Man har ju sedan århundraden tillbaka känt och talat om storheten just i att hvarje svensk undersåte kan vända sig till Konungen för att få sin reella rätt trots former och dylikt. Nu har det emellertid allt mer och mer gått därhän, att pröfningen hos Kungl. Maj:t blifvit också den en pröfning i formerna.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

När jag hörde herr statsrådets verkligen mycket goda försvar för den starkt formella pröfning, som detta ärende erhållit hos Kungl. Maj:t, kunde jag icke hjälpa, att jag greps af en mycket stor belåtenhet. Saken är nämligen den, att jag varit en varm förkämpe för den nya domstol, som vi väl nu snart skola få, nämligen den så kallade regeringsrätten. Jag har emellertid från många håll hört uttalas fruktan för denna blifvande domstol, i det man sagt, att nu veta vi, att vi hos Kungl. Maj:t få våra ärenden pröfvade enkelt och lätt; där få vi vår rätt utan vidare former och omständigheter, men skola nu de administrativa målen tvingas in under domstolsformernas stränga pröfning, blir det något helt annat än förut — då komma vi in under formerna och då få vi icke den rätt, som vi hoppats kunna få hos Konungen. Nu ha herrarne själfva hört och sett, huru strängt formell pröfningen är hos Kungl. Maj:t, hurusom den är så strängt formell, att den icke kan tänkas blifva strängare hos den nya administrativa domstolen, kanske snarare något mindre sträng, då den torde komma att lämpa sig efter former, som äro vidare än de, som här följts hos Kungl. Maj:t.

Herr talman! Jag ber att få hemställa, att den nu föredragna punkten måtte läggas till handlingarna.

Öfverläggningen var härmed slutad. Ifrågavarande anmälan lades till handlingarna.

§ 2.

Om ändring af 4 § tryckfrihetsförordningen.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, n:o 17, i anledning af väckt motion om ändring af 4 § tryckfrihetsförordningen.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, n:o 9, hade herr *K. J. Warburg* hemställt, att sådana ändringar vidtoges i tryckfrihetsförordningen, 4 § mom. 1, 2, 3, 5, att i stället för »chefen för justitiedepartementet» måtte insättas justitiekanslern.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte, med anledning af herr Warburgs förevarande motion, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och i hvilken mån justitieministern borde befrias från den honom för närvarande åliggande skyldigheten att öfvervaka skrifters allmängörande, samt för Riksdagen framlägga de förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen, hvartill denna utredning kunde gifva anledning.

Efter föredragning af utskottets hemställan yttrade

Herr Branting: Med afseende på det nu föredragna ärendet skall jag gärna medgifva, att, då konstitutionsutskottet icke ansett sig böra direkt bifalla motionärens framställning, utan i stället endast hemställt om en skrifvelse, gående ut därpå, att hans synpunkter måtte tagas i öfvervägande, så kan det icke vara så synnerligen farligt med en sådan skrifvelse. Den föranleder, äfven ifall den skulle resultera uti, att ett förslag framkommer, endast det, att ett förslag möjligen blifver hvilande under nästa treårsperiod och kommer till slutligt afgörande först sedan två val ägt rum. Det ligger således rätt långt fram i tiden. Skulle det befinnas, att något olämpligt föreslås, så lär det icke saknas utvägar att under mellantiden göra erinran därom till det beaktande det kan förtjäna. Jag skall därför icke göra något yrkande på afslag å förslaget om aflåtande af en skrifvelse, men jag har dock icke vid detta ärendes behandling kunnat underlåta att fästa uppmärksamheten därpå, att äfven denna motion mött betänkligheter från publicistiskt håll. Där har man icke kunnat frånse det i viss mån betänkliga i att ställa öfvervakandet af tryckt skrift under en institution, som måhända kan bli af sådan beskaffenhet, att möjligheten för den allmänna meningen att påverka densamma kan vara ganska reducerad i jämförelse med den möjlighet, som finnes att påverka en medlem af en sittande regering.

Jag har velat erinra om att dessa invändningar ha gjorts, till det beaktande, som de vid ärendets vidare pröfning kunna förtjäna, men jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

Om ändring af 4 § tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Herr Warburg: Herr talman, mina herrar! Jag är naturligtvis konstitutionsutskottet ytterst tacksam för det sätt, hvarpå det upptagit min motion. Men med anledning af den siste ärade talarens anmärkning vill jag säga, att jag för min del icke tror, att det hade legat någon den ringaste fara i, om konstitutionsutskottet hade tagit steget fullt ut och bifallit förslaget så som jag i min motion har framställt detsamma. Det var icke någon lös idé af mig, jag har endast upptagit hvad ett eller, rättare sagdt, tvenne föregående konstitutionsutskott föreslagit, nämligen konstitutionsutskotten vid 1871 och 1872 års riksdagar, och äfven hvad regeringen på justitieministerns föredragning år 1888 föreslog, fastän de vid dessa olika tillfällen framställda fullständiga förslagen till ny tryckfrihetsförordning på grund af andra förhållanden icke i sin helhet gingo igenom. Förslaget att öfverföra det justitieministern åliggande öfvervakandet öfver tryckt skrift till justitiekanslern är en ytterst naturlig sak. Den är så naturlig, att man förvånar sig öfver att det uppslaget icke för länge sedan blifvit genomfördt. Och konstitutionsutskottet vid 1871 års riksdag framhöll också detta uti sitt uttalande, hvilket jag emellertid icke skall här upprepa. Jag vill endast påpeka, att i detta utskott af år 1871 sutto män, som hade en ganska nära känning med pressens förhållanden. Det var bland andra en man, som hette Lars Hierta, som satt i det utskottet och som ej var obekant med pressens förhållanden, där satt Carl Fredrik Bergstedt, flerårig redaktör för en stor tidning, där satt Rydin, som utgifvit arbetet »Om yttrandefrihet och tryckfrihet», där satt Arvid Gumælius, och år 1872 satt i samma utskott Viktor Rydberg. Det är alltså icke personer, som ej hade känning af hvad pressen betydde och hvad den hade att uträtta, som voro för att lyfta detta öfvervakande från justitieministern. Vår äldre presshistoria visar, att ganska stora faror äro förenade med att detta öfvervakande ligger i händerna på en medlem af regeringen. Jag för min del tror, att just ur pressens egen synpunkt vore det en stor fördel, om en sådan öfverflyttning skedde. Men framför allt har jag tillåtit mig i min motion påvisa, hurusom det är en bestämd fördel för den politiska ledningen af landets angelägenheter, att icke detta uppdrag lämnas åt justitieministern, först och främst därför, att det naturligtvis måste fråntaga honom tid, som kunde bättre användas till andra ärenden, och framför allt därför, att det otvifvelaktigt ur politisk synpunkt kan inverka skadligt i ena eller andra afseendet, dels därför, att han kan frestas ingripa i onödan, och dels därför, att man från motsatt politiskt håll kan göra honom ansvarig för

Om ändring af 4 § tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

saker, som icke borde dragas in i den allmänna politiken; jag tror, att vi sett exempel, icke så fjärran liggande, på det oegentliga och oriktiga i denna anordning.

Jag vill också gentemot den föregående ärade talaren framhålla det, att de betänkligheter, som yppat sig från en del af publiciteten i afseende å denna ändring, och som försports från publicister. här i Stockholm, egentligen gått ut på, att justitiekanslerns ombud i landsorterna icke skulle vara kvalificerade att öfvervaka pressen. För det första vill jag då nämna, att justitiekanslerns ombud i orterna i detta fall icke alls behöfva vara desamma som dem han nu har, nämligen stadfiskalerna, men för öfrigt är det märkvärdigt, att just pressföreningarna i landsorten, nämligen i mellersta och västra Sverige, ha ställt sig välvilligt till detta mitt förslag. Den, som refererade det i västra Sveriges pressförening, framhöll dess genomförande rent af som en nödvändighet, och mellersta Sveriges pressförening har uttryckligen uttalat sitt gillande af grundtanken i det väckta förslaget. Det tyckes sålunda såsom man här kunde vända om det gamla latinska ordspråket och säga »minor e longinquo reverentia». Det förefaller som om man här uppe i Stockholm vore mera rädd för justitiekanslerns ombud i orterna än hvad ortspressen själf är.

Det är min fullkomliga öfvertygelse, att vi icke lära kunna utfinna någon annan lämpligare myndighet än just justitiekanslern, enär man svårligen kan, såsom också varit på tal, påbörda justitieombudsmannen denna befattning, emedan han först och främst skall vaka öfver tryckfrihetens efterlefnad och sålunda icke gärna kan vara aktor i sådana mål.

Jag ber, herr talman, att, under uttalande af min tacksamhet till konstitutionsutskottet, få yrka bifall till dess hemställan.

Härmed var öfverläggningen slutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 4.

Om ändring af 5 § 2 och 3 mom. tryckfrihetsförordningen.

Härnäst i ordningen förelåg till afgörande konstitutionsutskottets utlåtande, n:o 18, i anledning af väckt motion om ändring af 5 § 2 och 3 mom. tryckfrihetsförordningen.

Sedan utskottets hemställan upplästs, lämnades ordet till

Herr Beckman i Djursholm, som anförde: Herr talman, mina herrar! Blott några ord. Jag har inom utskottet haft den uppfattningen, att utskottet icke bör tillstyrka skrifvelser, som åsyfta en revision i mera väsentliga delar af tryckfrihetsförordningen, utan att utskottet samtidigt antydt sin uppfattning om revisionens allmänna riktning. Jag tror icke, att det är alldeles

Om ändring af 5 § 2 och 3 mom. tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

lyckligt, om man nu utan vidare, utan att ens gifva någon anvisning om, i hvilken riktning en sådan revision skall gå, en revision, som afser så djupt ingripande bestämmelser som föreskrifterna rörande tryckfrihetsjuryns organisation, aflåter en skrifvelse. Jag hade önskat, att den uppfattning, som har gjort sig gällande i ett senare betänkande, nämligen konstitutionsutskottets utlåtande n:o 19, också hade kommit till synes här. Där yttrar nämligen utskottet några ord — enligt min tanke synnerligen förträffliga — som jag skall be att få antecknade här i kamkarens protokoll: »Det synes», säger utskottet, »uppenbart, att då det gäller en så viktig lag som tryckfrihetsförordningen, hvilken trots alla sina brister, dock visat sig vara ett godt värn för den fria yttranderätten i vårt land, Riksdagen icke bör fatta beslut om en allmän revision af denna lag utan att först hafva för sig klargjort, i hvilken riktning revisionen bör gå såväl med afseende å tryckfrihetsförordningens allmänna grundsatser som i fråga om dess mera speciella stadganden.»

Denna uppfattning önskade jag tillämpad också på nu ifrågavarande punkt. Då så emellertid icke skett, och då jag icke vunnit något instämmande inom utskottet, skall jag, herr talman, icke tillåta mig något yrkande.

Herr Branting: Jag ber att på samma gång jag instämmer i de synpunkter, som af herr Beckman gjorts gällande i denna fråga, få erinra om, att äfven vid behandlingen af denna fråga i pressens korporationer med ännu mycket mera styrka än hvad fallet var beträffande herr Warburgs yrkande gentemot detta förslag gjorts gällande bestämda betänkligheter. Nu har ju utskottet äfven här i viss mån parerat desamma genom att i stället för att tillstyrka ett förslag, som i sina detaljer är ohållbart, då det bland annat upptager en fyrkvald jury, endast hemställa om skrifvelse med begäran om en allmän utredning. Detsamma, som jag nyss anförde, gäller sålunda i viss mån äfven om detta nu föreliggande förslag. Men det förefaller mig, att man har stora skäl att stryka under det betänkliga uti, att utskottet ger sig in på en sådan sak som att tillråda Kungl. Maj:t en revision af en utaf hufvudgrunderna i vår tryckfrihetsförordning utan att sedan angifva eller kunna angifva några linjer, efter hvilka den revisionen skall ske. Emellertid skall jag, som frågan nu ligger, lika litet som reservanten göra något yrkande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, bifölls utskottets hemställan.

§ 5.

Om revision af tryckfrihetsförordningen.

Efter föredragning af konstitutionsutskottets utlåtande, n:o 19, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af tryckfrihetsförordningen, lämnades ordet till

Herr Centerwall, som yttrade: Herr talman! Det kan ju synas egendomligt, att jag icke reserverat mig mot utskottets beslut, och jag skall därför be att få ange några skäl för detta egendomliga förhållande.

Jag vill då säga, att jag är fullkomligt belåten med den del af motiveringen, som lyder sålunda: »Att vår tryckfrihetsförordning är behäftad med åtskilliga bristfälligheter ej blott i språkligt och redaktionellt hänseende utan äfven med afseende å vissa väsentliga stadgandens innehåll, torde icke kunna bestridas. Utskottet är ock med motionären ense därutinnan, att nämnda bristfälligheter äro af den omfattning, att en allmän revision af denna lag kan anses vara af behofvet påkallad.»

Det är just detta jag sagt, och om jag icke nog framhållit det i motionen, har jag klart uppvisat det inom utskottet. Jag har där haft nöjet, om det är något nöje, att föredraga en promemoria, som omfattade öfver 30 anmärkningspunkter i fråga om den nuvarande tryckfrihetslagen och afseende blott sådana fall, där oklarheten ledt till olika uppfattning hos domare eller jury och sålunda haft rent praktisk betydelse.

Jag har däremot icke så mycket fäst mig vid det uttryck i utskottets utlåtande, som vissa publicistiska organ tagit upp med förkärlek, nämligen »värnet för den fria yttranderätten». Det är ett citat, och det är en fras.

Icke heller har jag fäst mig vid talet om »riktningen», i hvilken revisionen bör gå. Det är blott ett svepskäl, som drages fram af publicister för att göra reformen omöjlig. Hur skall utskottet kunna ange denna riktning? Jag har angifvit den sålunda, att reformen bör gå ut på att skydda tryckfriheten om möjligt mera än nu, men också att straff må drabba dem, som groft öfverträda densamma. Hvarken i det ena eller andra afseendet fyller vår nu gällande tryckfrihetslag sin uppgift, då ju personer ofta nog kunna bli oskyldigt dömda, och andra, som bort dömas, gå fria. Vidare har det händt, att hofrätterna och högsta domstolen upphäft alldeles solklart rättvisa domar, förmildrat dem, där de icke skolat förmildras, och skärpt dem, när de icke bort skärpas.

För öfrigt, hvarifrån kommer detta tal om revision af tryckfrihetslagen från början? En af de förste, som fordrade en sådan revision, var Lars Johan Hierta. Det har citerats en annan Järta i dag, och må det därför vara mig tillåtet att citera hans

namne, stearinfabrikanten och publicisten Lars Johan Hierta. Vidare har detta kraf framförts af S. A. Hedlund och Gumælius, som år 1872 till kammarens protokoll afgifvit ett yttrande, som jag icke här vill upprepa, därför att det är för långt, men hvilket alldeles klart säger, att man nödvändigt bör vidtaga en revision af tryckfrihetsförordningen.

Om revision af tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Det är sålunda i publicisternas eget intresse, som jag framkommit med detta förslag, men de äro icke med om någon reform och icke heller utskottet. Jag tror nu icke, att utskottet rönt inflytande af pressen, fastän mellan denna och Andra Kammaren finnes ett olösligt sammanhang, som jag icke anser vara af ondo, ty nog kan den folkvalda kammaren arbeta samman med dem, som representera folkets åsikt för dagen eller för längre tid.

Jag fruktar också, att det är mer än en publicist, som förblandar tryckfrihet och ansvarsfrihet och anser, att idealet för lag är den som gifver fullständig ansvarslöshet. Det finnes de, som vilja ha en ordentlig tryckfrihet, men också andra, som säga — jag behöfver icke gå långt för att finna exempel, fastän jag icke vill anföra något — att de icke begripa tryckfrihetslagen, men att de tro på den: credo quia absurdum — man skall ha något att tro på här i världen, och mot dylika skäl kämpa fåfängt gudar och människor.

Emellertid, när utskottet så tydligt sagt, att det är ense med mig i princip, när det vidare från statsrådsbänken nyligen sagts, att en sådan revision behöfs, har jag uppnått hvad jag åsyftat, nämligen att hålla tanken härpå vid lif. Jag tror, att pressen själf en gång kommer att i mycket reaktionära tider — och sådana varda kommande i Sveriges land kanske förr än man anar — begära en ny tryckfrihetslag, sedan ruinerna af den gamla fallit samman och slagit någon af pamparna i hufvudet.

Jag har sålunda ingenting vidare att tillägga, utan förklarar mig nöjd med utskottets uttalande och gör icke något yrkande. Är det så, att man vill göra någon invändning mot min uppfattning af tryckfrihetsförordningen, skall jag be att få föredraga promemorian. Det tager bara så där en tre kvarts timme att läsa upp den.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Häruppå åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,6 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då detta plenum enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

In fidem

Herman Palmgren.